ORHAN VELİ

oluş yayınevi

OLUŞ YAYINLARI : 56
Türk Edebiyat : 4

Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş
ikinci basım
Mart 1972

Dizgi - Tertip : **Erenler Matbaası**
Baskı: **Yaylacık Matbaası**

ASIM BEZİRCİ

ORHAN VELİ

Şairliği ve şiirleri

OLUŞ YAYINEVİ
Babıali Cad. No: 54
Cağaloğlu — İstanbul

ASIM BEZİRCİ'NİN
ESERLERİ

Çok Kapılı Oda (1961)
Edip Cansever (1961)
Günlerin Götürdüğü Getirdiği (1962)
Bilimden Yana (1963)
Abdülhak Hâmit Ve Tarık Yahut Endülüs Fethi (1966)
Okudukça (1967)
Orhan Veli (1967, 1972)
Ahmet Hâşim (1967, 1972)
Nurullah Ataç (1968)
Dünden Bugüne Türk Şiiri, Antoloji (1968)
On Şair On Şiir (1971)
Metin Eloğlu (1971)
Sabahattin Ali (çıkacak)
İkinci Yeni Kavgası (çıkacak)
Toplumcu Şiirimiz, Tarihçe/Antoloji (çıkacak)

ORHAN VELİ

İnceleme

ETEM
ÇALIŞKAN

HAYATI

Bilimsel - nesnel eleştiri öteden beri savunduğum, kurulmasına, yerleşmesine uğraştığım bir anlayıştır. Fakat bu anlayışın uygulanışı değişik kişilere ve örneklere göre değişik biçimler alır. Nitekim, temel anlayışım değişmemekle birlikte, benim de yerine göre değişen yöntemler uyguladığım olmuştur. Sözgelimi, *Abdülhâk Hâmit Ve Târık Yahut Endülüs Fethi* kitabımda çoğun toplumsal ve kültürel oluşumdan kalkarak Hâmit ile eserini aydınlatmağa çalışmıştım. Sonra, *Ahmet Haşim* adlı kitabımda bunun tersi bir yol tuttum: Haşim'in şiirini çoğun hayatından ve kişiliğinden kalkarak açıklamağa giriştim. Şimdi ise başka bir yönteme baş vurmak istiyorum: *Orhan Veli*'nin kimliğini ve şiirini çoğun eserlerini çözümleyerek, yargılayarak ortaya çıkarmak...

Onun için, bu kitabımda O. Veli'nin toplumsal, kültürel çevresi ile kişisel yaşantısına az değine-

ceğim. Daha çok eserleri ve düşünceleri üzerinde duracağım.

Orhan Veli'nin hayatını kardeşi Adnan Veli *Orhan Veli İçin* adlı kitapta ve bazı yazılarında ayrıntılarıyla anlatmıştır. Onun anlattıklarını burada tekrarlamıyacağım. Ancak, önemli birer belge olmaları dolayısıyla, iki yazıyı aktarmağı gerekli görüyorum. Böylece, bu ilginç yazılar hem dergilerde unutulup gitmekten kurtulmuş, hem de O. Veli'nin hayatı kendi ağzından kısaca öğrenilmiş olacaktır.

O. Veli, arkadaşı Muvaffak Sami Onat'a gönderdiği mektuplardan birinde hayatını şöyle özetler: «1914 de doğum. 1 yaşında kurbağadan korktum. 2 yaşında gurbete çıktım. Yedisinde mektebe başladım. 9 yaşında okumaya, 10 yaşında yazmaya merak saldım. 13 de Oktay Rıfat'ı, 16 da Melih Cevdet'i tanıdım. 17 yaşında bara gittim. 18 de rakıya başladım. 19 dan sonra âvarelik devrim başlar. 20 yaşından sonra da para kazanmasını ve sefalet çekmesini öğrendim. 25 de başımdan bir otomobil kazası geçti. Çok âşık oldum. Hiç evlenmedim, şimdi askerim.» (1).

Bu özeti, eleştirmen Fahir Onger'le yaptığı bir konuşmada açıp genişletir: «1914 de İstanbul'da doğdum (Beykoz). Babam Riyaseticumhur armoni orkestrası şefi klarnetist Veli Kanık. Anne tarafımdan da sanatla uğraşanlar varsa da hep amatör kalmışlardır. Çocukluğum umumiyetle İstanbul'da

(1) Varlık dergisi, 1.1.1951

geçti. Cihangir'de ve İstanbul'un muhtelif semtlerinde oturduk. Annem bir eşraf kızıdır. İlk tahsilimi Galatasaray'da yaptım. Sonra babamın işi Ankara'ya nakledilince Ankara Lisesi'nde okudum. Edebiyat merakım ilk mektepten başladı. İlk mektebin daha ilk sınıflarında iken ileri sınıflarda okutulan bazı derslere karşı —bu arada tahrir dersi de vardır. Bilhassa buna karşı— bir zorluk duyacağımı tahmin ederdim. Lâkin sonradan bu tahrir benim en çok sevdiğim şey oldu. Daha ufak yaşta tarih, edebiyat kitapları okurdum. Yaşıma göre hayli ağır olan bu eserlerin de edebiyata hevesim üzerine bir tesiri olmuş olabilir. Gene bu yaşlarda yazı yazmağa başladım. İlk zamanlar yalnız şiir değil başka tarz yazılar da yazıyordum. Sonra şiir çalışmalarımın gelişmesinde çok tesiri olan iki arkadaşımdan Oktay Rifat'ı yedinci sınıfta tanıdım. Melih Cevdet ile arkadaşlığımız bir iki sene sonra başlar. O tarihlerden sonra bu iki arkadaşımla aynı meseleler üzerinde düşündük, konuştuk. Bu arkadaşlık mektepten sonra da devam etti. Şiir tarzlarımız arasındaki yakınlık da bu münasebetin yakınlığından olsa gerektir.

«Lise 1933 te bitti. Birkaç sene Edebiyat Fakültesine devam ettim. Felsefe okuyordum. Burayı bitiremedim. Bazı memuriyetlerde bulundum. Muallim muavinliği yaptım. P.T.T. de çalıştım. Tercüme Bürosu'nda da çalıştım. 1941—1944'e kadar askerlik yaptım. (Tercüme Bürosu'nda çalışmam askerlikten sonra olmuştur.) Şairlik ile memurluğun bağdaşamıyacağını gördüm. Şairliği tercih ettim.

Mizacım beni buna mecbur etmiştir. Tercüme Bürosu'ndaki işim, temayüllerim ile telif edilebilecek gibi bir işti. Orada faydalı olabileceğimi sanıyordum. Fakat Reşat Şemsettin vekil olunca, maarifte antidemokratik bir hava esmeğe başladı. Bunun üzerine istifa etmek mecburiyetinde kaldım. Her devrede zamanımızın bütün sanatkârlarıyla tanışmalarım olmuştur. Nahid Sırrı'nın ısrarı üzerine ilk şiirlerimizi arkadaşlarımla beraber Varlık dergisine verdik.

«935 de Melih Belçika'da idi. Oktay ile (Sürrealistleri) okuyorduk. Melih ile de irtibatımızı kesmemiştik. Şiirimiz muhtelif merhalelerden geçmiştir...» (2).

O. Veli Edebiyat Fakültesi'ne giderken, 1933 te Talebe Cemiyeti Başkanı seçildi. PTT'de 1936-41, Tercüme Bürosu'nda 1945--47 yılları arasında çalıştı. Yedeksubaylığını Gelibolu'da yaptı. 1 Ocak 1949 da Yaprak dergisini çıkardı. 16 Kasım 1950 gecesi Ankara'da bir kaza geçirdi: Karanlık bir sokakta sarhoş yürürken Belediye'nin kazdırdığı bir çukura düştü. Başından yaralandı. İki gün sonra İstanbul'a geldi. Hastaneye kaldırıldı. Alkol zehirlenmesi teşhisiyle tedavi edildi. Oysa beyin kanamasından rahatsızdı. 14 Kasım'da Cerrahpaşa Hastanesi'nde öldü. Rumelihisarı Mezarlığı'na gömüldü.

---

(2) Yenilik dergisi, Aralık 1953.

İLK ŞİİRLER

Orhan Veli sağlığında beş şiir kitabı çıkarır: *Garip* (1941), *Vazgeçemediğim* (1945), *Destan Gibi* (1946), *Yenisi* (1947), *Karşı* (1949). Ayrıca, *Nasrettin Hoca Hikâyeleri'ni* (1949) şiirleştirir, *La Fontaine'in Masalları*'nı (1948) dilimize kazandırır. Hayyam'dan, Mevlâna'dan rubailer, Japon şairlerinden haykay'lar çevirir. Fransız şairlerinden çevirdiği örnekleri *Fransız Şiiri Antolojisi*'nde (1947) toplar.

Öğrencilik günlerinde Sesimiz adlı okul dergisinde çıkan denemeleri sayılmazsa, O. Veli'nin ilk şiirleri 1936 yılının Aralık ayında Varlık dergisinde yayımlanır. Dergi, bununla ilgili olarak, şiirlerin başına şöyle bir açıklama koyar:

«Varlık'ın şiir kadrosu yeni ve kuvvetli genç imzalarla zenginleşmektedir. Aşağıda dört şiirini okuyacağınız O. Veli, şimdiye kadar yazılarını neşretmemiş olmasına rağmen olgun bir sanat sahibidir. Gelecek sayılarımız onun ve arkadaşları Oktay Rifat, Melih Cevdet, Mehmet Ali Sel'in şiirimize getirdikleri yeni havayı daha iyi belirtecektir.»

Gerçekten de Varlık'ın sonraki sayılarında Orhan Veli'nin, M. Ali Sel'in (Orhan Veli'nin takma adı), Melih Cevdet'in ve Oktay Rifat'ın şiirleri basılır.

O. Veli'nin ilk basılan şiirleri şunlardır:« Oaristys, Ebabil, Eldorado, Düşüncelerimin Başucunda». Bunların ardından başka şiirleri sökün eder. 1941 yılı sonuna değin gerek Varlık'ta, gerek İnsan'da, gerekse öbür dergilerde yüze yakın şiiri çıkar. Orhan Veli içlerinden bazılarını seçerek *Garip* adlı kitabına alır. Fakat 66 şiiri (yani basılmış bütün şiirlerinin %42'sini) —beğenmediğinden olacak— hiçbir kitabına sokmaz. Ancak, ölümünden sonra, bir yayınevi bunları *Orhan Veli-Bütün Şiirleri* adlı kitapta toplar (1). Yaptığım araştırmalar sonunda O. Veli'nin bu kitaba alınmayan dokuz şiiri daha bulunduğunu öğrendim. Şiirlerin adları şöyle: «Eleji, Bebek Süiti, İhtiyarlık, Şaheserim, Bir Şehri Bırakmak, Küçük Bir Kalp, Resimler, Manzara».

Yayınevinin «İlk Şiirler» başlığı altında derlediği ürünlerin de kendine göre bir önemi vardır. O. Veli'nin kişiliğindeki evrimin tümüyle ortaya çıkarılması bu şiirlerin de incelenmesini gerektirir.

Gelgelelim, bu şiirlerin incelenmesi de, her

(1) Orhan Veli — Bütün Şiirleri, Varlık Yayınevi, 1951. Bu kitap 1951'den 1970'e kadar on bir kez basılmıştır. İncelememde 9. basım temel alınmıştır.

şeyden önce, o günkü şiir ortamının belirtilmesini gerektirir.

O. Veli'den önceki Türk şiirinin eğilimleri —kaba çizgileriyle— şöyle özetlenebilir:

1. Hececiler: İlkin Mehmet Emin Yurdakul, ardından Rıza Tevfik heceyle şiirler yazarlar. Ziya Gökalp Yeni Mecmua'da heceyi «Millî vezin» olarak salık verir. Bundan sonra hece Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy gibi şairlerle edebiyata yerleşir. Faruk Nafiz Çamlıbel heceyi geliştirir. Onu izleyen Yedi Meşaleciler ile Ömer Bedrettin, Behçet Kemal Çağlar, Kemalettin Kamu daha da ileri götürürler.

2. Halkçılar: Bunlar halk şiirini örnek alarak o yolda yazan şairlerdir. Gerçi daha önce Rıza Tevfik de aynı yolda bazı örnekler vermişti. Ama halk şairlerine özenme ancak 1935 ten sonra güçlenir. Orhan Şaik Gökyay, Sabahattin Ali, Ahmet Kutsı Tecer, İbrahim Zeki Burdurlu, Ceyhun Atuf Kansu, Behçet Kemal Çağlar vb. şairler halk şairleri gibi yazmağa çalışırlar.

3. Öz şiirciler: Fransız simgecilerinden (Regnier, Verlaine, Samain, Rimbaud, Mallarmé) esinlenen Ahmet Haşim öz şiiri savunur. Simgecilerin yanı sıra parnasçıları da tanıyan Yahya Kemal de —bir başka açıdan— öz şiire yönelir. 1930 —40 yılları arasında bu eğilim Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dranas, Cahit Sıtkı Tarancı gibi şairlerle sürdürülür. Bu şairlerin

düşsel ve bireysel yanları ağır basar, şiirleri ölçülü ve uyaklıdır.

4. Serbestçiler: Çoğu gerçekçi ve toplumcu olan bu şairler heceye ve aruza karşı özgür koşuğu (serbest nazım) tutarlar. Başta Nâzım Hikmet olmak üzere, Ercümend Behzad, İlhami Bekir, Mümtaz Zeki, Hasan İ. Dinamo, Asaf Halet Çelebi özgür koşuğa dayanan yeni, yıkıcı şiirler yayımlarlar, alışılmış şiirin —öz ve biçimce— bazı kalıplarını kırarlar. Onların ardından Cahit Saffet Irgat, A. Kadir, Suat Taşer, Rıfat Ilgaz, Ömer Faruk Toprak, Mehmed Kemal, Enver Gökçe aynı yolda yürürler.

ESKİ ŞİİRLER

O. Veli'nin ilk şiirlerini iki kümeye ayırmak yerinde olur: 1. Eski şiirler, 2. Yeni şiirler.

Birinci kümeye girenler eski anlayışa dayanan şiirlerdir. O Veli'nin kendi eliyle tuttuğu şiir defterinden öğrendiğime göre, bunların çoğu 1936 yılında ve Mehmet Ali Sel imzasıyla yazılmış. Ancak «Güneş, Haber, Hélène İçin, Ölümden Sonra Neşelenmek İçin Lied, Mahallemizdeki Akşamlar» 1937 de kaleme alınmışlardır.

Eski şiirlerden «Ekmek» şairin ölümünden sonra Varlık (1.3.1952), «Seyahat» ise Papirüs (Haziran 1967) dergisinde çıkmıştır. Geri kalan şiirlerin hemen hemen hepsi 1936—39 yılları arasında Varlık dergisinde yayımlanmıştır. Adları şöyle : «Oaristys, Ebabil, Eldorado, Düşüncelerimin Başucunda, Odamda, Kurt, Buğday, Ehram, Dar Kapı,

Açsam Rüzgârda, Gün Doğuyor, Uzun Bir Istırabın Sonunda Bir Saadet Anında Gelecek Ölümün Türküsü, Güneş, Zeval, Masal, Uyku, Hèléne İçin, Son Türkü, Tûbâ, Ölümden Sonra Neşelenmek İçin, Haber, Ekmek, Mahallemizdeki Akşamlar İçin, Üstüne».

Bu şiirler, yukarda kısaca belirtilen şiir anlayışlarından üçüncü bölüğe (öz şiirciler) girerler. Gerçi, dil ve dış biçim (ölçü, uyak vb.) bakımından birinci bölüğe yakın görünürler, ama iç biçim, öz ve anlayış bakımından üçüncü bölüğe daha yakın düşerler. Her ne kadar bu durum, birinci bölükle üçüncü bölük arasında bir sallanmayı, bocalamayı gösterirse de, aslında O. Veli Necip Fazıl, Ahmet Muhip, Ahmet Hamdi, Cahit Sıtkı kuşağına bağlanır.

Zaten, daha delikanlı iken, üçüncü bölük şairlerin etkilendikleri kişileri o da okumuştur: «O sıralarda gâvur şairlerini okuyorduk (...) Bu arada Baudelaire'den sonraki nesillerin, daha çok modern şairlerin kitaplarını...» (2). Üstelik, arkadaşı Oktay Rifat'ın da açıkladığı gibi, «Orhan Veli kalemi eline aldığı zaman Baudelaire, Rimbaud, Verlaine gibi şairlerin şiir meselelerini Haşim'den sonra Cahit Sıtkı, Muhip Dranas ve başkaları beş aşağı beş yukarı sanat piyasasına sürmüşlerdir. Biz yetiştiğimiz sırada Baudelaire, Rimbaud, Verlaine çok sevilen şairlerdir.» (3).

---

(2) Bk. Adnan Veli — Orhan Veli İçin, 1953, S. 27
(3) Son Yaprak dergisi, 1.2.1951

O. Veli edebiyat hayatına bu okuduğu ve sevdiği yabancı şairlerin etkilerini taşıyarak girer; Türkiye'de onları izleyen yerli şairlerin kervanına katılır.

Eski şiirlerde yalnız, mutsuz, karamsar bir kişinin —belki de şairin kendisinin— yaşayışı anlatılır; üzüntüleri, aşkları, özlemleri dile getirilir. Bu kişi; «içinde bir yalnızlık duygusu» taşır, durmaksızın, «azapları kemirir», «hülyadan köprüler» kurar (Odamda). Mutlu bir ülke tasarlar: «Geceler orada yeşil bir deniz gibi» dir (Eldorado). Çocukluğunu ve «hatırası için yemin kadar büyük» ilk aşkını düşünür (Oaristys). «Hasretinin yıllardan beri bel bağladığı» sevgiliyi bekler (Düşüncelerimin Başucunda). Ama boşuna. Geçmiş geri gelmez. Bu yüzden «içi kör kuyu gibi derin» dir, «ve sonsuz rüyasında yalnızlık» sürüp gider (Kurt). Bir ara umutlanır: Acaba «eski günler geri mi gelecek?» (Ave Maria). Gerçi «gün doğuyor şehrin üzerine» (Gün Doğuyor). Fakat o hâlâ «aydınlıklardan uzakta»:

Ruhum ölüm rüzgârlarına eş,
Işık yok gecemde, gündüzümde.
Gözlerim görmüyor... lâkin güneş
O her zaman, her zaman yüzümde.

(Güneş)

Şiirlerin kabaca konularını açıklayan bu özetleme, işlenen ana temleri de ortaya çıkarıyor: Geçmişe özlem, sevgiliyi bekleme, çocukluk günleri,

yalnızlık umutsuzluk, sıkıntı vb... Şiirlerde de daha çok bu temlerle ilgili sözcükler geçiyor: Eskiye dönüş, çocukluk, geçmiş günler, hasret, beklemek/ yalnızlık, kimsesiz, ümitsiz, sıkıntı, azap, acı, korku, günah, tasa, boşluk, ölüm, ağlamak/sevgi, aşk haz duymak, iç âlem, ruh, hülya, hayal, rüya, vehim, tahayyül, birsam, düşünce, masal, hikâye/ ışık, gölge, fecir, sabah, akşam, gece, yaz, bahar, gurup, aydınlık, ay ışığı, ses, sessizlik, sukûn, sükût/ çiçek, gül, deniz, ufuk, bulut, gökyüzü, göl. dal, ağaç, yemiş, orman, rüzgâr, yeşil, mavi, kuş/ yol, yolculuk, oda, kapı, pencere, kuyu, fener vb.

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, şiirlerde tabiatla ilgili sözcükler geniş yer tutar. Fakat tabiat ötesine, ruhsal durumlara ilişkin sözcüklerin de sayısı az değildir. Özellikle sıfatlara sık sık baş vurulur. O. Veli sözü geçen kişinin toplumsal çevreyle olan ilişkilerine hiç değinmez, toplumsal gerçeklerden enikonu soyutlar onu. Buna karşılık kişisel yaşayışla, kişisel duyuşla tabiat arasında sıkı bir bağ kurar. Tabiat burada duygular ve hayaller için hem uygun bir ortamdır, hem de onların ayrılmaz bir parçasıdır .Bu parça, zaman zaman, ruhsal oluşum ve çağrışımlara eşlik eder:

Hatıralarla kabaran deniz
Doluyor ruhun oluklarından.

(Dar Kapı)

....
Ve kapıları yeşil sabahlara açılan
Sıcak tahayyüllerle dolu yaz geceleri.

(Ebabil)

....
Ah! Birçok şeyler hatırlatan erik ağacı
....

(Oaristys)

Eski günler geri mi gelecek?
Rüzgâr tersine esiyor... Niçin?
....

(Ave Maria)

Gelgelelim, eski şiirler «deyiş ve anlayış» bakımından Ahmet Haşim ile Necip Fazıl'dan çok Ahmet *mantikliğe, toplumsallıktan* çok *bireyselliğe* yakın düşmektedir, Ayrıca, şiirlerin —yukarda açıklanan— konuları, temleri ve sözcükleri de bu durumu pekiştirmektedir.

Sonradan yayımlıyacağı şiirlerin tersine bunlar kafadan çok yüreğe, gözden çok kulağa seslenen, «teşbih ve istiare» ile beslenen, «tasvir ve hayal» ile yoğrulan lirik şiirlerdir. Mısralardan koyu bir «hüzün» taşar. Tabiat da bu hüzne katılır. Yaratılan «hava ve evren» bir bakıma Ahmet Haşim'i akla getirir. Örneğin, A. Haşim'in «O Belde» si ile O. Veli'nin «Eldorado» su ya da «Açsam Rüzgârda» sı ve başka şiirleri arasında bazı yakınlıklar görülür.

Ayrıca, çok seyrek olmakla birlikte, kimi şiirlerinde Necip Fazıl'ın da havası sezilir. Aşağıdaki parça buna bir örnektir:

Bir ışık oyunu var tavanda
Gölgeler seslerle birleşiyor
Ve bir karga beynimi deşiyor
Azaplar kemirdiğim bu anda.

(Odamda)

Gelgelelim, eski şiirler «deyiş ve anlayış» bakımından Ahmet Haşim ile Necip Fazıl'dan çok Ahmet Muhip ile Ahmet Hamdi çizgisine yakın dururlar Ne var ki, O. Veli'nin simgecilere olan yakınlığı onlarınkinden daha belirgindir. Nitekim, bu yakınlık kimi şiirlerde enikonu etkilenme düzeyine çıkar. Kimi şiirler Baudelaire'den (en çok ondan), Rimbaud'dan, Ronsard'dan esintiler taşır. Kimi şiirler ise, örneğin «Seyahat» René Bizet'den, «İhtiyarlık» Fransız Hellens'den «mülhem» olarak yazılmıştır. Bu etkilere ve esintilere karşın, eski şiirlerde iyi bir şairin yaratıcılık gücünü görmemek elde değil. «Eldorado, Ave Maria, Gün Doğuyor, Masal, Açsam Rüzgârda, Ekmek, Mahallemizdeki Akşamlar İçin» adlı şiirlerde bu güç daha belirgin. Belki bunlarda da birtakım etkiler, eksikler, acemilikler vardır, fakat ilk şiirlerini yayımlıyan 22 yaşındaki bir şair için bunları olağan karşılamak gerekir. Kaldı ki, şairin erdemleri hem bu kusurları örtmekte, hem de *başlangıç* olarak umutlandırıcı bir

düzeyin üstünde durmaktadır. Gerçi eski şiirler genellikle *çok güzel* sayılamaz, ama —«Buğday, Güneş, Ehram, Dar Kapı» gibi örnekler bir yana bırakılırsa— *çirkin* hiç sayılamaz.

Eski şiirlerde dil ve dış biçim yönünden hececiler izlenir. Özellikle son şiirlerde bu durum daha açık belirir: O. Veli hece ölçülerini (vezinlerini) kullanır, uyağa (kafiyeye) önem verir, dörtlüklerle yazar, temiz bir Türkçeye varmağa çalışır. Çalışması genel olarak başarıya ulaşır. Gerçi, ufak tefek bazı aksamalar eksik değildir, ama bunlar genel düzeyi bozmaz.

Eski şiirlerin oldukça sade, rahat bir deyişi vardır. Her ne kadar bu deyiş baştaki şiirlerde yabancı sözcüklerle, zorlama uyaklarla, ölçü gerekleriyle yer yer yaralanırsa da, zamanla gitgide arınıp düzelir. «Ave Maria, Gün Doğuyor, Uyku, Son Türkü, Açsam Rüzgârda, Buğday, Ekmek, Üstüne» gibi şiirlerde etkileyici bir duruluğa, bir lirikliğe bir saydamlığa kavuşur. İşte bunu gösteren birkaç parça.

Dili çözülüyor gecelerin,
Gölgeler kaçışıyor derine,
Alıp sihrini bilmecelerin
Gün doğuyor şehrin üzerine.
...

(Gün Doğuyor)

...
Açsam rüzgâra yelkenimi,
Dolaşsam ben de deniz deniz
Ve bir sabah vakti, kimsesiz
Bir limanda bulsam kendimi.
...

(Açsam Rüzgârda)

İşte, bütününü almadan edemiyeceğim, dili gibi kendi de güzel bir şiir:

Dilimin ucunda bir eski arkadaş adı
Unutulmuş şekilleri taşıyan bulutlar;
Bir gökyüzü genişliğiyle ruhuma dolar
Otların içine sırtüstü yatmanın tadı.

Avucumda sıcaklığını duyduğum ekmek;
Üstümde hâtırası kadar güzel sonbahar,
O bembeyaz, o tertemiz bulutlara dalar
Düşünürken bir çocuk türküsü söyliyerek.

(Ekmek

O. Veli bu eski biçimli şiirlerden sonra birtakım yeni biçimli şiirler yazar. Bunları da incelemeğe geçmezden önce bir noktayı açıklamak gerekiyor: O. Veli yalnızca gününün şiirini değil, dünün şiirini de iyi biliyordu. Kendisini yakından tanıyanlar da bu gerçeği kabul ediyorlar. Okul arkadaşlarından biri anlatıyor: «Bir gün kendisine ilk şiirimi okudum, serbest nazımla yazılmıştı. Vezin me-

selesi üzerinde uzun uzadıya konuştuk. Kendisi, Divan şiirini ve aruz kalıplarını çok iyi biliyordu. Bana demişti ki: Önce şu sevmediğimiz, alışamadığımız ve zorla ezberlettirilen kalıp hükümleri bilmemiz lâzım; ondan sonra bu çerçeveyi kırarak yeni şekiller, yeni buluşlar ve yeni bir zevk anlayışı aramaya koyulalım.» (4).

O. Veli'nin divan edebiyatını iyi bildiğini yalnızca arkadaşları değil, eski görüşe bağlı Ulunay gibi kimseler de kabul ediyorlar: «Orhan Veli'nin bizim aşk ile sarıldığımız mukayyet edebiyata da vâkıf olduğunu yakinen biliyorum. Hatta, Mevlânâ'nın rubailerinden birini tercüme etmişti (...) Rubaiyi aynen yazıyorum:

Bak! Bağ ü behar ü servler ey cânım;
Gönlüm yine gitmemek diler ey cânım;
Aç; arkana at nikabını, kal burada.
Yok kimseler evde... Gittiler ey cânım.» (5)

O. Veli yine Mevlânâ'dan, sonra Hayyam'dan başka rubailer çevirmiş ve bunlar çok beğenilmiştir. Ayrıca, kendisi de birkaç rubai yazmıştır. Bununla da kalmamış, Refik Fersan ile Suphi Ziya'nın bestelediği eski anlayışta şarkı güfteleri dizmiş, epey yankı yaratan bir de şiir kaleme almıştır:

---

(4) Füruzan Hüsrev Tökin — Ahbaplarım, Orhan Veli, Kaynak dergisi, 1.12.1952
(5) Yeni Sabah, 16.11.1950

Bir zamanlardı bu gamhânede bir dem vardı
Gece sâhilde sular fecre kadar çağlardı

O çağıltıyla beraber döğünürken def ü çenk
Bir güneş dalgalar üstünde doğar rengârenk

....

(Efsane)

«Efsane» şiiri Yahya Kemal'le birlikte Refi Cevat Ulunay, Kadircan Kaflı gibi birçok kişilerin övgüsünü kazanmıştır (6). Gerek bu haklı övgüler, gerekse şiirin kendisi O. Veli'nin edebiyat hayatına girerken ne kadar hazırlıklı ve güçlü olduğunu göstermektedir.

İLK YENİ ŞİİRLER

Bunlar 1937- 41 yılları arasında yazılmış şiirlerdir. Çoğu şairin sağlığında Varlık (1937-40), İnsan (1938), Gençlik (1938) ve İnkilâpçı Gençlik (1942) dergilerinde basılmıştır. Ölümünden sonra basılanlar Vatan gazetesi (16. 11. 1952) ile Papirüs dergisinde (1. 6. 1967) çıkmıştır. Sayısı 51 i

(6) «Efsane» şu ön açıklamayla yayımlanmıştır: «Orhan Veli bu şiiri, eski tarzın hiç de zorluk göstermediğini anlatmak için düzmüştür herhalde. Anlatıldığına göre şair sağlığında, bu şiiri Yahya Kemal'e okumuş, üstad da kendisine: «Siz biraz daha gayret etseniz bizi de geçeceksiniz» demiştir. Orhan Veli'nin verdiği cevap ise şudur: «Aman efendim, biz bunu atay olsun diye yazıyoruz.» (Nokta dergisi, 15.2.1951).

bulan bu şiirlerden 42 si *Orhan Veli/Bütün Şiirleri* (1963) adlı kitaba alınmıştır. Şu şiirler, nedense, dışarda bırakılmıştır: «İhtiyarlık, Şaheserim, Bir Şehri Bırakmak, Resimler, Manzara, Ben Orhan Veli, Sicilyalı Balıkçı, Bebek Suite'i, Lakırdılarım».

Bu şiirler, ilerde Garip'te yer alacak yıkıcı ve yadırgatıcı şiirlerin ilk ve aşırı örnekleridir. O. Veli bu şiirleriyle yeni bir döneme girer: Eski şiirlerindeki —daha doğrusu, o günün şiirindeki— öz ve biçim anlayışından ayrılmağa karar verir: «Yirmi yaşımızı dolduralı bir iki seneden fazla olmamıştı; beylik kalıplar, beylik oyunlar, beylik dünyalar içinde bunalmış kalmış olan şiire yeni imkânlar arayalım dedik.» (7). Bu amaçla «kalıplardan, alışılmış şeylerden sıyrılmak (...) bütün imkânları zorlıyarak yeni güzellikler aramanın hazzını» tadmak ister (8). Bu istekle, *Garip*'in önsözünde belirlenen anlayışın temellerini kazmağa koyulur:

«Vezniyle, kafiyesiyle, kitaplardan öğrenilmiş çeşitli sanatlariyle, bütün bir geleneğin, fakat dar görünüşlü bir geleneğin getirdiği» kalıplardan, klişelerden kurtulmağa kalkar (9).

Bunun için, ilkin ölçüyle uyağı atar. Geleneğin getirdiği «kayıtlar»a baş kaldırır. «Teşbih, istiare, mecaz, mübalâğa» vb. gibi «edebî sanatlar»a sırt çe-

---

(8) Bak:. Varlık dergisi, 1.1.1951

(7, 9, 10) Orhan Veli — Nesir Yazıları, 1953, S. 60, 8, 20.

vırır. Şiiri müzikten, resimden ayırır. Şaireneliğe kapıyı kapar. Hayale ve tasvire boş verir. Süsten, karmaşıklıktan, zekâ oyunlarından vaz geçer. Sadeliği, basitliği ve yalınlığı benimser. Duygudan çok akla dayanır. «Şiiri bütün hususiyeti edasında olan» ve «insanın beş duygusuna değil, kafasına hitap eden» bir «söz sanatı» haline getirmek ister. Şairin artık «ekalliyeti teşkil eden müreffeh sınıfların zevkine» değil, çoğunluğa seslenmesini diler (10).

Bu dileğin şiirlerde nasıl gerçekleştiğine bakalım. Bunun için yeni şiirlerin ilk basılanlarından birini ele alacağım: «Pazar Akşamları».

Şimdi kılıksızım fakat
Borçlarımı ödedikten sonra
İhtimal bir kat da yeni esvabım olacak
Ve ihtimal sen
Gene beni sevmiyeceksin.

Bununla beraber pazar akşamları
Sizin mahalleden geçerken
Süslenmiş olarak
Zannediyor musun ki ben de sana
Şimdiki kadar kıymet vereceğim.

(Pazar Akşamları)

Görüldüğü gibi şiirde ölçü ve uyak yok, özgür koşukla yazılmış. İmge, tasvir ve benzetmeye yer

verilmemiş. Edebî sanatlara (teşbih, istiare, mecaz vb.) baş vurulmamış. Süssüz, dolanbaçsız, yalın bir deyişi var. Herkesin kolaylıkla anlıyacağı basit bir deyiş... Dil oldukça sade. Çoğunluğun, halkın kullandığı sözcükler ağır basıyor, ama aydınlara ya da «müreffeh sınıflar» a özgü sözcükler de eksik değil: «İhtimal, zannetmek, bununla beraber» gibi. Gerçi bunlara benzer eski sözcüklere öbür şiirlerde de rastlanıyor, özellikle 1937, 1938 yılında yayımlananlarda. Fakat gün geçtikçe azalıyor bu sözcükler, sonunda oldukça arınmış ve durulmuş bir dile varılıyor. Şu sevimli örnekte olduğu gibi:

Kuşçu amca
Bizim kuşumuz da var
Ağacımız da.
Sen bize bulut ver sade
Yüz paralık.

(Kuş ve Bulut)

«Pazar Akşamları» adlı şiirde söyleyiş de —dil gibi— büsbütün pürüzsüz değil, bazı takıntılar, eskiden gelme kalıntılar var. Sözdizimi (sentaks) henüz yazı dilinin, kitâbî dilin özelliklerini taşıyor, nesre kaçıyor. Mısralara gereken önem verilmiyor. O. Veli «mısracı ve kelimeci» anlayışı yıkmak isterken nesrin tuzağına düşüyor. O kadar ki birinci bölümdeki mısraları yan yana yazınca hiç bir şeyin değişmediğini görüyoruz, bayağı bir nesir cümlesi elde edi-

yoruz: «Şimdi kılıksızım, fakat borçlarımı ödedikten sonra ihtimal bir kat da yeni esvabım olacak ve ihtimal sen gene beni sevmiyeceksin.»

Aynı özelliği ikinci bölümde de buluyoruz. Gerçi şair «süslenmiş olarak» sözlerinin yerini değiştirerek nesre düşmekten az çok kurtarıyor şiiri, ama bu da yeterli olmuyor. Başlangıç şiirlerinin —özellikle 1937 de yayımlananların— çoğunda bu yetersizlikle karşılaşıyoruz: «Deniz, Yokuş, Ağacım, Meyhane, Mahzun Durmak, Sokakta Giderken Saka Kuşu, Seyahat, İş Olsun Diye» adlı şiirler bunun örnekleridir. Fakat bunların bütün içindeki sayısı azdır, sonraki şiirlerin çoğu gittikçe düzelmiş, şiire özgü bir deyiş ve kuruluşa kavuşmuştur

«Pazar Akşamları» şiiri 10 mısradan kurulmuş. Öteki yeni şiirler arasında böyle 5 şiir var. Geri kalanlar çoğunlukla daha kısa. Ataç'ın deyişiyle, «biraz Fransız sürrealistlerinin yazılarını, biraz da Japon Hai-Kai'lerini hatırlatan küçük küçük parçalar...» Boyları 4 ile 9 mısra arasında değişiyor 4-5 mısralık 5, 6 mısralık 8, 7 mısralaık 4,8 mısralık 5, 9 mısralık 3 şiir görüyoruz. 10 mısradan yukarı şiirlerin sayısı ise 8. Eski şiirlerin ortalama 20 mısradan kurulmuş olduğu hatırlanırsa, O. Veli'nin elini ne denli sıkı tuttuğu anlaşılır. Böylesi bir tutum az ve basit araçla çok ve iyi iş görmeği zorunlu kılar. Hem eski şiire özgü aletlere hiç el sürmemek, hem de hiç yürünmemiş bir yoldan ve kestirmeden hedefe varmak.. Hem tam bir yoğunluk ve yalınlığa dayanmak, hem de şiirden ve içerikten hiçbir şey yitirmemek... Doğrusu, bazı

kimselerin kolay sanmalarının tersine, çok güç ulaşılan bir hedeftir bu. Öyleyken, O. Veli, genellikle hedefe ulaşır: «Quantitatif, Montör Sabri, Yatağım, Hardalname, Fena Çocuk, Kuş ve Bulut, İçkiye Benzer Bir Şey, Ağaç» gibi şiirleri buna örnektir. Bu örnekler soylu ve güçlü bir sanatçıyı haber veren başarılı denemelerdir.

«Pazar Akşamları» nda yoksul ve kılıksız bir kişinin sevgilisi karşısındaki duyguları konu alınmış. Fakat konuyu işlerken şair, romantiklerde olduğu gibi duyguculuğa (sentimentalisme) ve simgecilerde olduğu gibi kapalılığa kapılmıyor. Şaireneliğe uzak duruyor, açık seçiklikten ayrılmıyor Gerçeği, yaşanılanı dolaysızca belirtmeğe önem veriyor. Bir çeşit «acı» hayat hikâyesi anlatıyor. Fakat hikâyesini «trajik» in sınırları dışında tutuyor. Nitekim, hikâyeyi bitirince, hafiften gülümsüyoruz. Çünkü şiirin sonunda ince bir alay seziyoruz. Gerçi bu alayın altında hınçla beslenen bir duygu da gizli, ama şair ona yenilmiyor, onu aşarak aklımıza seslenmeği başarıyor. Şiirini kafamızla okumamızı sağlıyor. Böylece, Eluard'ın dediğini gerçekleştirmiş oluyor: «Bir gün gelecek şiir, sadece kafa ile okunacak...»

Pazar Akşamları» nın kahramanı —demin de söylediğim gibi— yoksul bir kişi, halktan bir kişi. O. Veli'nin öbür şiirlerinde de arada bir böyle kişilerle karşılaşıyoruz. Örneğin «Yokuş, Quantitatif, Montör Sabri, Veda» adlı şiirlerde işçilerden söz açılıyor. O. Veli zencileri, halktan kişileri, işçileri, küçük insanları seviyor:

Güzel kadınları severim,
İşçi kadınları da severim.
Güzel işçi kadınları
Daha çok severim.

(Quantitatif)

Dostlarından Melih Cevdet anlatıyor: Orhan Veli «fakir fukara ile, boyacılarla, garsonlarla, işçilerle gerçekten dostluk ederdi. Harpten önce bir gün fakir bir işçi ile tanışmıştık: Montör Sabri. Sarhoştu, koltuğunda iki okka ekmek vardı. Boyuna evine geç kaldığından bahsediyor, ama bir türlü evinin yolunu tutamıyordu. Ertesi gün Orhan *Montör Sabri* şiirini yazdı:

Montör Sabri ile
Daima geceleyin
Ve daima sokakta
Ve daima sarhoş konuşuruz.
O her seferinde,
«Eve geç kaldım» diyor.
Ve her seferinde
Kolunda iki okka ekmek.

«Geçen yıl bir lokantada Orhan'ı gördüm. Yanında bir ayağı kesik bir adam vardı. Tatlı bir muhabbete dalmışlardı. Orhan beni görünce, Montör Sabri'yi tanımadın mı? dedi.» (11).

O. Veli'nin halka ve diline duyduğu sevgi şiirlerinde henüz bir *motif* olarak görülmektedir; bir

(11) Son Yaprak, 1.12.1951

ideoloji kimliği taşımamakta, bağlanma ve eylem katına varmamaktadır. Gerçi, ilerde oraya varması için bir *tohum* olmaktan geri durmıyacaktır. Ama bu varış henüz uzaktadır. Çünkü, O. Veli sanatın toplum sorunlarıyla ilgilenmesini, bir ideolojiye dayanmasını şimdilik doğru bulmamaktadır: «Sanat hiç bir zaman itikadların dellâllığını yapmak işiyle tavzif edilemez. Yahut yeni de olsa birtakım ideolojilerin söylediklerini bilinen kalıplar arasına sıkıştırmak yeni şey yapmış olmak demek değildir.» (12).

«Pazar Akşamları» nda bir kişinin serüveni anlatılıyor. Fakat bu serüvenin yalnızca *kişisel* yanı üzerinde duruluyor, *toplumsal* yanına değinilmiyor. Öbür şiirlerde de çokluk aynı şekilde davranılıyor. Ancak, «Tereyağı, Gangster, Karanfil, Veda» başlıklı şiirlerde bireyin halinden toplumun haline doğru hafif bir açılış seziliyor. Bu açılış bir yerde siyasal bir kimlik de kazanıyor: Çocukluğuyla gençliğini Birinci ve İkinci Dünya Savaşının sıkıntılarıyla geçiren O. Veli, savaşa karşı beslediği düşünceleri alaylı bir anlatımla açığa vuruyor. «Alaylı bir anlatımla» diyorum, çünkü O. Veli'nin bir amacı da şiir dilinden *ciddî ve kitabî* söyleyişi kovmak, «cafcaflı bir dille, bir Hacivat ağzıyla yüksek perdeden konuşmayı» atmaktır. Nitekim «Tereyağı» şiirinde, savaşı çıkartan Hitler'le —bir çocuğun ağzından— muzipçe eğlenir, yerer onu:

---

(12) Ulus, 30.12.1937

Hitler amca!
Bir gün de bize buyur.
Kâkülünle bıyıklarını
Anneme göstereyim.
Karşılık olarak ben de sana
Mutfaktaki dolaptan aşırıp
Tereyağı veririm,
Askerlerine yedirirsin.

Elbette, aynı yıllarda N. Hikmet'in, H. İ. Dinamo'nun, R. Ilgaz'ın, A. Kadir'in, C. Irgat'ın, E. Gökçe'nin savaşa ve faşizme karşı, barış ve demokrasi için yazdıkları kavgacı şiirlerin yanında «Tereyağı» yüzeyde kalır, ama olumlu bir eğilimi göstermekten de geri durmaz.

O. Veli «Tereyağı» ndaki bu eğilimi ve alaylı yergiyi «Gangster» şiirinde de — bir başka biçimde — tekrarlar. «Veda» şiirinde «yakında muharebeye gidecek» bir insanın halini anlatır. «Karanfil» şiirinde savaşı basamak yaparak Ahmet Haşim'in şiir anlayışını taşlar:

Hakkınız var, güzel değildir ihtimal,
Mübalâğa sanatı kadar,
Varşova'da ölmesi on bin kişinin
Ve benzememesi
Bir motörlü kıtanın bir karanfile
«Yârin dudağından getirilmiş.»

«Yârin dudağından getirilmiş» mısraı A. Haşim'in «Karanfil» şiirinden alınmıştır. Çokluk im-

geye yaslanan, edebî sanatlara (bu arada «mübalâğa» ya da) baş vuran, halkın diline ve toplumun hayatına sırt çeviren A. Haşim'e burada bir takılma vardır. Gelgelelim, O. Veli yalnızca bu şiirinde değil, birkaç şiirinde daha A. Haşim'e takılır. Örneğin, *Vazgeçemediğim*'deki «Eskiler Alıyorum» adlı şiirin «Bir de rakı şişesinde balık olsam» mısraı A. Haşim'in «Göllerde bu dem bir kamış olsam» mısraına bir yansılama (parodi), bir takılmadır. Elbette, bu takılmalar A. Haşim'den çok, onun kişiliğinde eski şiir anlayışını yıpratmak için yapılmaktadır.

Böylece, O. Veli eskiyle savaşını şiirleriyle de yürütmüş olmaktadır. Ne var ki, bu davranışın O. Veli'ye —az da olsa— zararı dokunmuş, kimi şiirlerini araç düzeyine indirmiştir. Ayrıca, yazıyla yapılacak bir görevin şiirle yapılması, O. Veli'nin kendi şiirine ayırdığı zamanı biraz kısmış, yıkıcılık eğiliminin bir süre yapıcılıktan ağır basmasına yol açmıştır.

O. Veli «Kuş Ve Bulut, Fena Çocuk, Hayat Böyle Zaten, Yaşıyor musun, Ağacım, Saka Kuşu, Ağaç» şiirlerinde çocuk dünyasını —gene çocukların ağzından, gene muzip bir edayla ve başarıyla— dile getirir.

İşte bir örnek:

Ağaca bir taş attım
Düşmedi taşım.
Düşmedi taşım.

Taşımı ağaç yedi,
Taşımı ağaç yedi,
Taşımı isterim.

(Ağaç)

Bu örnekte gerçeküstü bir olay anlatılıyor: Atılan taş yere düşmüyor, taşı ağaç yiyor. Böylesi olaylara daha çok masallarda, düşlerde ya da gerçeküstücülerin şiirlerinde rastlanır. Ayrıca, gerçeküstücüler de sık sık çocuk temini işlerler. Onların gözünde çocukluk, André Breton'un da dediği gibi, «yasakların ve sınırların bulunmadığı» özgür, katıksız bir dünyadır. Belki O. Veli'nin gerçeküstücülerden olduğu söylenemez, ama onlardan bazı etkiler aldığı söylenebilir. Nitekim, arkadaşı Oktay Rifat bu sıralarda onun Breton, Eluard, Soupault, Jacob, Radiguet, Supervielle gibi şairleri okuduğunu, Breton'un *Manifeste du Surréalisme*'inden birçok şeyler öğrendiğini ve gerçeküstücü bir de şiir yazdığını söylüyor (13) :

Elimi çok dallı bir ağaç gibi
Tutarım gölün yüzüne
Ve seyrederim bulutları
Bir deve gürültüler içinde koşar koşar,
koşarken
Güneş doğmadan evvel varmak için
Ufka.

(Sabah)

(13) Son Yaprak, 1.2.1951

O. Veli'nin kendisi de bu yıllarda gerçeküstücüleri okuduğunu birkaç yerde itiraf eder: «1935'te Melih Belçika'da idi. Oktay ile surréalistleri okuyorduk.» (14). «O sıralarda gâvur şairlerini okuyorduk. Bu arada Baudelaire'den sonraki nesilleri, daha çok modern şairlerin kitaplarını. Bir de surréalistleri. İşte herkesin acaiplik telâkki ettiği şiirleri o zaman yazdık.» (15).

Bu itiraflar şunu gösteriyor: O. Veli gerçeküstücüleri hem okumuş, hem de onların az çok etkisinde kalmış, hatta Philippe Soupault'dan «mülhem» *Eleji* ve Jules Supervielle'den «mülhem» *Küçük Bir Kalp* gibi şiirler yazmıştır ya, yine de büsbütün onlara bağlanmamıştır. Gerçi gerçeküstücüler gibi o da bilinç altını rahatça boşaltmayı engelleyen ölçüyle uyağa, belagat kurallarıyla edebî sanatlara sırt çevirmiş, anlatımda yalınlık ve çıplaklığa yönelmiş, hayatın karşısına zaman zaman mizah ve alayla çıkmıştır. Fakat noktalama işaretlerini kullanmak, imgeyle simgeden kaçınmak, resimle otomatik yazışa sırt çevirmekle de onlardan ayrılmıştır. Onun için, bazı yazarların O. Veli'ye «gerçeküstücü» damgasını basmaları yersizdir. Nitekim, kendisi de, *Garip*'in önsözünde bunu açıklamak gereğini duymuştur: «Surréalisme'den birkaç defa böyle sevgi ile bahsetmemizden olsa gerek, ya surréalisme'i, yahut da bizim şiirlerimizi okumamış bazı insanlar, hakkımızda yazılar yazarken, bizi

(14) Yenilik dergisi, Aralık 1953
(15) Yedigün dergisi, 2.2.1947

bu isimle isimlendirdiler. Halbuki surréalisme'le, burada bahsettiğimiz iştirâkler dışında hiç bir alâkamız olmadığı gibi her hangi bir edebî mektebe de bağlı değiliz.»

O. Veli'nin imgeden kaçınması onu gerçeküstücülerden ayırır, ama şiirin, hatta edebiyatın çok önemli bir temel öğesinden de yoksun bırakır. Elbette, bunda O. Veli'nin «şairane»ye duyduğu haklı tepkinin bir payı vardır, fakat imgeyle şairaneyi yanlış yere birbirine karıştırmanın, eş saymanın da bir payı olmalıdır.

O. Veli'yi gerçeküstücülerden ayıran bir başka özellik de, şiiri «insanın beş duygusuna değil, kafasına (yani aklına) hitap eder» bir sanat haline getirmek istemesidir. Gerçeküstücüler ise, onun tersine, «mantıkçı aklın davulunu patlatıp yırtığına bakmayı» öne sürerler. Bunun için de şairin otomatik yazış tekniğine baş vurarak «aklın ve ahlâkın denetiminden kurtulma» sını salık verirler.

O. Veli «Deniz, Oktay'a Mektuplar, Mahzun Durmak, Sokakta Giderken, Yolculuk, Meyhane, Mangal, İntihar, Yatağım» şiirlerinde kendinden, arkadaşlarından, tabiattan, sevgilerinden, yolculuklarından söz açar. Bir örnek:

Bir aydan beri iş arıyorum, meteliksiz.
Ne üstte var, ne başta.
Onu sevmeseydim

Belki de beklemezdim
İnsanlar için öleceğim günü.

(Oktay'a Mektuplar, III)

Bu örnekte de görüldüğü gibi O. Veli en kötü durumda bile alaya sapmaktan, kendisiyle ya da anlattığıyla alttan alta eğlenmekten geri durmuyor. Duygularını yenerek şaireneliğe düşmemenin, bıyık altından gülümsemenin çoğunca bir yolunu buluyor. Ataç onun bu davranışını şöyle açıklıyor: «O. Veli duygulu, duygusever bir kişi, bunu gizlemek, kendi kendinden de gizlemek istiyor. Bunun için çarpışıyor kendi kendisile, alaya alıyor duygularını, gülüyor kendi kendine. Biliyor ki kendini duygulara bırakıp içli, hani şu *samimî* denilir çeşidinden şiirler yazmak kolaydır, sanat ise zordur, seçme ile, çabalama ile varılır ona» (16). Doğrusunu söylemek gerekirse, O. Veli, çokluk varıyor bu amacına: «Fena Çocuk, Kuş ve Bulut, Gangster, Tereyağı, Yatağım» gibi şiirler bu varışın sevimli örnekleridir.

O. Veli'nin hayat karşısındaki bu alaycı davranışı, belki de, onun eyleme dönüşemiyen öfkesinin bir belirtisidir. Günlük yaşayışın sınırları ve saçmalıkları, toplumun inanmadığı değerleri ve yasaları şairi sıkmaktadır. Fakat O. Veli bu sıkıntının toplumsal kaynağına inmekten, ondan kurtulmanın yolunu bir dünya görüşüne, bir sisteme

(16) Yenilik dergisi, Aralık 1954

bağlamaktan henüz uzaktır. Bağsız ve inançsızdır. Kaldı ki, bağlanma yolu da hem tehlikeli, hem tıkanıktır. (Çünkü CHP.nin diktatörlüğü bu dönemde gitgide artmış, toplumcu şairler ya hapse atılmış, ya sürgüne gönderilmiş, ya kovuşturmaya uğramış ya da baskı altına alınmışlardır.) Şairin umutsuzluğu ve kötümserliği de belki bundan gelmektedir. Sıkıntısının yükünü bir çeşit kara alayla hafifletmeğe yönelmesi de bundandır. Belki, gerçeküstücülerde olduğu gibi onda da «humour başkaldırma düşüncesinin, toplumsal önyargılara boyun eğmeyi reddetmenin değişik bir yolda anlatılmasıdır (...) Humour umutsuzluğun maskesidir (...) Çünkü humour, gerçeklikten kurtulma, artık onun vuruşlarına karşı duygusuz kalabileceğimiz bir noktaya varma istemimizi dile getirir.» (17).

Bu ruhsal istemde siyasal bilinç eksikliği kadar, toplumcuların başına gelen belâlardan sakınma güdüsü de rol oynamış olmalıdır.

O. Veli'nin başka konuları işliyen şiirleri de vardır: «Hardalname, Asfalt Üzerine Şiirler, Ali Rıza İle Ahmet'in Hikâyesi, İnsanlar, Edith Almera» vb. gibi Gerek bu şiirler, gerekse sözünü ettiğimiz öbür şiirler O. Veli'nin değişik konulara el attığını gösteriyor. Bunu, şiirlerdeki sözcükleri tarıyarak da çıkarabiliriz. Nitekim, şiirlerde şu sözcükler dikkati çekiyor: Akşam, gece, sabah, bahar,

(17) Yves Duplessis — Gerçeküstücülk, Çeviren : Onat Kutlar — Ergin Ertem, 1962, S. 32 - 33

ağaç, kuş, deniz, sahil, kayık, balık, güneş, hava, yıldız, yağmur, bulut/otel, ev, pencere, duvar, asfalt, duman, yatak, yol, sokak, rıhtım, liman, şehir, meydan, mahalle, motor, fabrika, paydos, mektep/vapur, tren, tramvay, yolculuk, hasretlik/yaşamak, hayat, aşk, sevmek, arzu, düşünmek, hatırlamak, hüzün, dert, ölüm, neşe, konuşmak/insan, zenci, iş, işçi, işsiz, parasız, sefalet, borç, memur, asker, postacı, kız, kadın, anne, çocuk, nasır, kaydırak, uçurtma/esvap, tereyağı, ekmek, hardal, kömür, mangal/meyhane, içki, sarhoşluk/harp, muharebe, tüfek, tayyare, asker, tank, kıtlık, ajans, gazete vb...

Bu sözcükler O. Veli'nin çeşitli konuları işlediğini ortaya koyuyor. Ayrıca, en çok hangi temlerle ilgilendiğini de belli ediyor: Tabiat, insan, aşk, çocukluk, savaş, yaşamak, sarhoşluk, yolculuk vb.. Sözcüklerin dökümünden de anlaşıldığı üzere, eski şiirlerde olduğu gibi yeni şiirlerde de tabiat epey yer tutuyor; buna karşılık, sıfatlar ve tabiatötesiyle ilgili sözcükler azalıyor, ama insanlarla, insanların gündelik yaşayışı ve maddî çevresiyle ilgili sözcükler (özellikle fiiller) çoğalıyor. Bu çoğalışla birlikte duygudan akla, hayalden hakikate, romantiklikten gerçekçiliğe doğru bir kayış beliriyor. Bunun sonucu, eski şiirlerde işlenen konulardan çoğu bırakılıyor, yeni konulara el atılıyor.

O. Veli şiirimizi alışa geldiği konuların dışına çıkarıyor. Başka bir deyimle, şiirimizin konu alanını değiştiriyor, zenginleştiriyor. Tıpkı alışılmış

şiir dilini ve yapısını da değiştirdiği, zenginleştirdiği gibi. Böylece, bir yazısında açığa vurduğu şu isteği az çok gerçekleştirmiş oluyor: «Şiire yeni dünyalar, yeni insanlar sokarak, söyleyişler bularak şiirin sınırlarını biraz daha genişletmek istedik.» (18).

O. Veli «istedik» fiilini kullanırken önemli bir noktaya parmak basmış oluyor: Bu isteği o, tek başına duymamıştır. Onunla birlikte - başta Oktay Rifat ve Melih Cevdet olmak üzere- başka şairler de aynı isteği duymuş ve yenilik savaşına katılmışlardır. Gerçi O. Veli bu savaşın önderidir, ama onun yanında ya da ardında yürüyenler de zaferin kazanılmasına yardım etmişlerdir.

Öte yandan, O. Veli'nin sözünü ettiği isteğin daha önce başka bir şair - Nâzım Hikmet - eliyle ve başka bir anlayışla gerçekleştirildiğini söylemek de haktanırlık olur. Gerçi O. Veli dünyaya yeni bir gözle bakmıştır, ama onu değiştirmeğe kalkmamıştır. Bundan ötürü de, getirdiği yenilikler - başlangıçta - çoğun biçim alanında olmuş, toplum düzenini değiştirici bir öze ve görüşe bağlanmamıştır. N. Hikmet ise şiiri yalnızca biçimce değil, özce de değiştirmiş, O. Veli'ye yolu açmıştır. Bu bakımdan, Cumhuriyet sonrası şiirimizdeki yenileşmeyi O. Veli'yle başlatmak doğru değildir. Fakat, N. Hikmet'ten sonra O. Veli'nin şiirimizde yaptığı yeniliği unutmak da doğru değildir.

O. Veli'nin bu alandaki başarısı şurdan da an-

---

(18) Yaprak, 1.3.1949

laşılır: N. Hikmet'in dışında ve O. Veli'den önce Ercümend Behzad, Mümtaz Zeki, Asaf Halet (Çelebi) gibi şairler de şiirimizi modernleştirme yolunda birtakım ürünler vermişlerdir. Gelgelelim, bunlar O. Veli'ninkiler kadar etkili ve yankılı olmamış, yaygınlık ve yaşarlık kazanmamıştır. Nitekim, sözü geçen şairleri izleyip sürdüren kimse çıkmamıştır. O. Veli ise genç kuşaklarca benimsenmiş, açtığı çığır zamanla bir «akım» haline gelmiştir.

N. Hikmet ve arkadaşlarının susturulmasıyla alanı yeniden dolduran eski şiirin süpürülmesinde bu akımın «olumlu» bir iş yaptığı söz götürmez. Fakat N. Hikmet'in açtığı ve doğru ilkelere bağladığı şiir çığırına sırt çevirmek, onu gölgelemek ve yerini almakla «olumsuz» bir iş yaptığı da gözden kaçmaz. Nitekim, N. Hikmet de bunu görmüş ve o yıllarda yazdığı mektuplarında O. Veli'yi şiire katı yasaklar koyduğu ve «tek şekli esas aldığı» için biçim bakımından «şekilperest ve yobaz» olmakla, «muhteva bakımından ise merkezin sağında» bulunmakla suçlamıştır (19). Fakat, O Veli zamanla değiştikçe, o da düşüncesini değiştirmiştir. Hatta, son döneminde yazdığı «Slavya Kahvesinde Şair Dostum Tavfer'le Yârenlik» şiirinde O. Veli'den sevgiyle söz etmiştir. Bir iki mektubunda da onun «iyi şair» olduğunu belirtmiştir.

---

(19) Bak: Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar, 1968 S. 67 - 75

« G A R İ P »

Garip O. Veli'nin ilk şiir kitabıdır. Birinci basımı 1941 de, ikinci basımı 1945'te yapılmıştır. Şairin ölümünden sonra, *Bütün Şiirleri* adlı kitaba alınarak, 1951'den 1970'e değin 11 kez basılmıştır. Birinci basımda O. Veli'nin «Şiir Hakkında Düşünceler» ini açıklıyan bir önsöz yer almaktadır. Önsözü meydana getiren yazılar daha önce «Şiire Dair» başlığı altında Varlık dergisinde (1.12.1939, 1.1.1940, 15.1.1940, 1.2.1940 tarihli sayılarda) parça parça yayımlanmıştır. Önsözden sonra, Orhan Veli'nin şiirleriyle birlikte Melih Cevdet ve Oktay Rifat'ın şiirleri gelmektedir. İkinci basıma yalnızca O Veli'nin şiirleri alınmış, eski önsöze «Garip İçin» başlıklı bir açıklama eklenmiştir. Ayrıca, O. Veli ilk önsüzü «üslûp, dil, imlâ, noktalama bakımından iyice bir gözden geçirmiş; 1945 teki yazış anlayışına, dil beğenisine yaklaştırmaya çalışmış (...) Son-

ra birtakım yargılarını da daha bir yumuşatmıştır.» (1).

«Garip» bir kitabın adı olduğu kadar bir akımın da adıdır. «Birinci Yeni» diye de anılan bu akımın temel ilkeleri kitabın önsözünde açıklanmıştır. Buradan anlaşıldığına göre, Garip akımı kendinden önceki üç çeşit şiire karşı bir başkaldırıdır:

1. Toplumcu/gerçekçi şiire karşı: Garip öncelikle N. Hikmet'in bir yanıyla geleneğe bağlı ideolojik - politik şiirine tepkidir. Gerçi garipçiler doğrudan doğruya söylemezler bunu, ama savundukları görüşlerin çözümlenmesi bu sonuca varır. Nitekim, yirmi beş yıl sonra, Oktay Rifat bunu itiraf eder: «Onun, 1937 - 1940 yılları arasındaki şiirleriyle, sözgelişi bizlerin o yıllar arasında çıkan ilk şiirlerimiz karşılaştırılırsa aradaki anlayış ve yöntem ayrılığı açıkça belirir. Bir tepkidir bizim şiirimiz Nâzım'ın şiirine.» (Yön, 9. 4. 1965).

2. Hece şiirine karşı: Garipçiler, öte yandan, hececilerin adamakıllı duruklaşmış, kalıplaşmış, şairane, romantik şiirine de tepki gösterirler. Haklı bir tepkidir bu; çünkü Hece şiiri tarihsel görevini çoktan bitirmiş, fakat yeni bir atılıma geçememiştir. Yaratıcı gücü kalmadığından ve hayatın akışıyla bağlantı kuramadığından aşırı duyguculuğa (sentimantalisme), mekanikleşmiş ölçü ve uyağa yaslanarak yıkılmamağa çalışmaktadır.

(1) Bunlar için bak: Memet Fuat — Garip'in İki Baskısı, Varlık dergisi, 1.6.1959, 15.6.1959

3. Ahmet Haşim şiirine karşı: Garipçiler A. Haşim'in dil anlayışına olduğu kadar şiir anlayışına da tepkide bulunurlar. Onun halkın diline olduğu gibi hayatına da, kişilerine de sırt çeviren, şiiri «anlaşılmak için değil, fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, musiki ile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın» bir sanat sayan ve geniş ölçüde imgeyle beslenen poetikasına karşı çıkarlar. Şiirin ölçü ve uyaktan, eski deyimle hayal ve tasvirden, teşbih ve istiareden, belâgat ve şiiriyetten kurtulmasını, «havas» yerine «avam» a seslenmesini, gündelik hayata ve küçük insana açılmasını isterler.

Garip'in birinci basımında 24, ikinci basımında 32 şiir vardır. Bunlar 1937—41 yılları arasında yazılmıştır. Çoğu daha önce Varlık (1937—40), İnsan (1938—41), Gençlik (1938), Ses (1939), İnkılâpçı Gençlik (1942), İşte (1944) dergilerinde yayımlanmıştır. Bundan ötürü *Garip*, genellikle, önceki bölümde incelenen yeni şiirlerin temel özelliklerini sürdürür. Onlardan ayrımı, daha gelişmiş ve tutarlığa varmış ürünleri kucaklamasıdır. Onun için. *Garip*'teki aynı özellikleri yeniden ve uzun uzadıya gözden geçirmek gereksiz. Bunlara şöyle bir değinmek ve daha çok gelişen, değişen yanlar üzerinde durmak, önsözdeki düşüncelerle şiirler arasındaki ilişki ve paralellikleri (O. Veli'nin söylediklerileyle yaptıkları arasında büyük bir tutarlık vardır.) belirtmek uygun düşecek.

O. Veli daha 1937 de, ilk yeni şiirlerini yayımlarken, edebiyatımızı temelinden değiştirmeğe karar vermiştir: O sıkıcı edebiyatın «bize öğretmiş

olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz. Sade güzel telâkkimiz değil, bütün telâkkilerimiz değişmeli. Yeni unsurlar, yeni malzemeler, yeni söyleyiş tarzları bulmalıyız.»

1938 de basılan «Kitâbe-i Seng-i Mezar» adlı şiir O. Veli'nin bu kararının tipik ürünlerinden biridir. Onun için, incelemeye, büyük yankılar uyandıran bu şiirle başlamak yerinde olacak:

Hiçbir şeyden çekmedi dünyada
Nasırdan çektiği kadar;
Hattâ çirkin yaratıldığından bile
O kadar müteessir değildi;
Kundurası vurmadığı zamanlarda
Anmazdı ama Allahın adını,
Günahkâr da sayılmazdı.
Yazık oldu Süleyman Efendi'ye.

Gerçi «Kitâbe-i Seng-i Mezar» a güzel bir şiir denemez, yer yer nesre kayar, dili de arı ve duru sayılmaz, ama alabildiğine yeni, şaşırtıcı ve yıkıcı bir eserdir. Bundan dolayı, yayımlanınca bomba gibi patlar, çevresinde geniş yankılar yaratır. Övgüler, daha çok da yergiler, alaylar birbirini kovalar. Sözgelimi, Hece şiirinin önderlerinden Yusuf Ziya Ortaç bu şiire karşı gençliği şöyle kışkırtır:

«Vezin gitti, kafiye gitti, manâ gitti... Türk şiirinin berceste mısraı diye (Yazık Oldu Süleyman Efendiye!) rezaletini alkışladılar... Göğüslerinde cehennemler yanan sanat cücelerinin kınalar yakıp, ziller takıp şıkır şıkır oynadıklarını gördük!

«Sanatın darülâcezesiyle timarhanesi el ele verdi, bir kaç mecmuanın sahifesinde saltanat kurdular! (...) Ey Türk gençliği!.. Sizi bu hayasızlığın suratına tükürmeye davet ediyorum!» (2).

Bu aşırı yergi ve övgüler dolayısıyla O. Veli kısa zamanda üne erer. «Yazık Oldu Süleyman Efendiye» mısraı dillere düşer. Kimisi onun, Verlaine'in «Priez pour le pauvre Gaspard» mısraından, kimisi Bâki'nin «Berbâd kıldı taht-ı Süleyman'ı ruzigâr» mısraından aşırıldığını öne sürer. Bu gerçek dışı iddialara karşılık, kimileri de onu Türk şiirinin en güzel mısralarından biri sayarlar. Birbirini çürüten bu görüşler sözü geçen mısranın toplumda epey yankılanmasına, Ataç'ın deyişiyle, «vapurlara, tramvaylara, kahvehanelere kadar girmesine» yol açar. Gittikçe genişleyen yankılar sözü edilen mısraı (ve dolayısıyla şiiri) üne erdirmekle kalmazlar, nerdeyse ona bir deyim, bir atasözü kimliği de kazandırırlar. O günleri yaşıyanlardan biri, Melih Cevdet, olayı pek güzel hikâye eder: «...Bir mısranın kavuşabileceği en mutlu durum. Ama istemeden bu duruma yardım edenler başlangıçta onu alaya almışlardı. Hikâyesi şöyledir: Bay Nurullah Ataç, bir anketçinin yeni şiirler üstüne sorduğu bir soruya karşılık, Kitâbe-i Seng-i Mezar şiirini pek beğendiğini söyler. Ertesi günü anketçi, bu şiirin son mısraı üstüne bir nükte döktürür: 'Süleyman efendiye değil, Türk şiirine yazık oldu' der. Bu söz, nükte düşkünü yazarlarımızı coşturmaya yetti. Verip veriştirdiler artık. O mısraı, zekâlarını

(2) Akbaba dergisi, 28.3.1940.

göstermek, nükte yaratmaktaki yeteneklerini alkışlatmak için bahane tuttular. Yoksa onu sevmediler, anlamadılar. Anlıyanlar, sevenler birkaç kişiden öte geçmedi. Gerçekte o şiir Orhan Veli'nin yıkıcı şiirlerinden biridir. 'Siz piyano çalan veremli kızdan mı lâf açarsınız? Sadece incelmiş, duygulu, üstün insanları mı şiirinize lâyık görürsünüz? Alın o halde, ben de Süleyman Efendinin nasırından çektiğini söyliyeyim de görün' demek istedi Orhan Veli. Böylece de şiirimizi kibarlıktan, hasta bir duygululuktan temizlemek istiyordu.» (3).

Kitâbe-i Seng-i Mezar» O. Veli'nin yeni dönemdeki şiir anlayışının birçok özelliklerini bağrında taşır. *Garip*'in önsözünde belirtilen ve bu şiirde gerçekleşen başlıca özellikler şunlardır:

«Kitâbe» ölçüsüz, uyaksız bir şiirdir. O. Veli'ye göre, şiirde «vezinle kafiye herşeye rağmen birer kayıt» tır. «Bunlar şairin düşüncesine, hassasiyetine hükmettikleri gibi şeklinde de değişiklik yapıyorlar. Nazım dilindeki nahiv acaiplikleri vezinle kafiye zaruretinden doğmuştur.» (4). Eğer şiir bu zorunluktan kurtulursa, şairi, «güçlüğü doğrudan doğruya şiirde arama imkânıyla karşılaştıracak (...) bu da şiirin çevresini genişletecektir.» (5).

O. Veli, bu genişliğe varabilmek için, ölçüyle uyaktan hemen kurtulmak ister. Kimi şiirlerine

---

(3) Akşam gazetesi, 16.11.1953
(4) Orhan Veli — Garip, 1945, S. 10 - 11
(5) Yedigün dergisi, 2.2.1947

yansıyacak kadar dayanılmaz, hızlı bir istektir bu:

Beklemesem olmaz mı güneşin doğmasını
Kullanılmış kafiyeleri yollamak için,
Kapıma gelecek çöpçülerle,
Deniz kenarına?

(Sabaha Kadar)

«Kitâbe» eskimiş kalıplara, edebî sanatlara yer vermeyen yalın bir şiirdir. Çıplak, süssüz, acımasız bir ağıttır. O Veli'ye göre, «lâfız ve mâna sanatları çok kere zekânın tabiat üzerindeki değiştirici, tahrip edici hassalarından istifade eder.» Bu ise kişiyi gerçekten, tabiilikten uzaklaştırır. Onun için «bugünün münevveri teşbihle istiareden» kaçmakta, «gördüğünü herkesin kullandığı kelimelerle» anlatmaktadır. Mecaz, mazmun, «teşbih, istiare, mübalâğa ve bunların bir araya gelmesinden meydana çıkacak bir hayal zenginliği, ümit ederim ki, tarihin aç gözünü artık doyurmuştur.» (6)

Yakup Kadri 1933 te şöyle demişti: «Edebî kültür ve edebî zevkin en büyük alâmeti, en şaşmaz mihenk taşı *edebiyatsızlıktır*. Edebiyattan kaçınmak, edebiyat yapmamak, çıplak sözün sırrına ermiş bulunmak, işte, sahici edebiyatın ana şartları... (7).

(7) Kadro dergisi, 1933, Sayı 2

«Kitâbe» Yakup Kadri'nin bu sözlerini şiir alanında gerçekleştirmeğe yönelen cesur bir örnektir. Nitekim, «Kitâbe»de yalnızca edebî sanatlara değil, süslü deyişlere, hatta sıfatlara dahi yer verilmemiştir. Eski edebiyata bir tepki olan «sıfattan kaçınma» çabası *Garip*'teki öbür şiirlerde de görülür. O. Veli ancak zorunlu saydığı yerlerde, seyrek olarak sıfatları kullanır. Bunlar da niteleme sıfatlarından çok, «bu, şu, o» gibi işaret sıfatlarıdır. Pekiştirme sıfatlarına ise yok denecek kadar az baş vurulur. Buna karşılık, fiiller oldukça geniş yer tutar. Örneğin, «Kitâbe»de bulunan 28 sözcükten 8 i (% 28) fiildir. Aynı özelliğe öteki şiirlerde de rastlanır. Fiil çokluğu ve sıfat azlığı anlatıma belirli bir canlılık ve kıvraklık sağlar.

«Kitâbe» şairanelikten kaçan, duyguyla değil, kafayla okunan bir şiirdir. O. Veli'ye göre, «şiir bütün hususiyeti edasında olan bir söz sanatıdır. Yani tamamiyle mânadan ibarettir. Mâna insanın beş duygusuna değil, kafasına hitap eder. (...) Eskiye ait olan herşeyin, herşeyden evvel de şairânenin aleyhinde bulunmak lâzım (...) Nasır ve Süleyman Efendi kelimelerinin şiire sokulmasını hazmedemiyenlerse, şairâneye tahammül edebilenler, hatta onu arıyanlar»dır (8).

Şairin böyle alışılmadık sözcüklere, kişilere ve konulara şiirlerinde yer vermesi okurları şaşırtır

(6, 8) Orhan Veli — Garip, 1945, S. 11, 15, 22.

Ama, aslı aranırsa, O. Veli -eskiye bağlı olanları sarsarak şaşkına çevirmek ve yadırgatarak ilgilerini çekmek için- bunu biraz da «kasden» yapar. Hatta, bundan bir çeşit «keyif» alır. (Yahya Kemal onun bu davranışını bir konuşmasında şöyle eleştirir: «Bu şair, okuyucuyu kendisine hayran bırakmak değil, hayrette bırakmak istedi. Halbuki hayret çabuk geçer, hayranlıksa uzun müddet devam eder. Şiirin gayesi hayret ettirmek değildir.»)

«Kitâbe» geleneksel mısra ve anlayışı çiğniyen bir şiirdir. O. Veli'ye göre, «şiirde hücum edilmesi» gereken «zihniyetlerden biri de mısracı zihniyettir. Bir şiirde bir tek berceste mısraın kifayetine itikat şeklinde tazahür eden bu zihniyet, şiirin kötü bir hususiyetine bağlanışın gizli bir ifadesi»dir. Şiirde sözcük ya da mısra güzelliği değil, bütün güzelliği aranmalıdır: «Şiir öyle bir bütündür ki bütünlüğünün farkında bile olunmaz.» (9)

«Kitâbe» aylak ve mutlu azınlığın değil, çoğunluğun (halkın) zevkine seslenmek isteyen bir şiirdir. O. Veli'ye göre, şimdiye kadar «Şiirde değişmiyen taraf; müreffeh sınıfların zevkine hitap» etmek olmuştur. «Ama yeni şiirin istinat edeceği zevk, artık ekalliyeti teşkil eden o sınıfın zevki değildir.» Yaşamak hakkını «mütemadî bir didişmenin sonunda bulanlar»ın zevkidir. «Her şey gibi şiir de onların hakkıdır, onların zevkine hitap edecektir.» (10).

«Kitâbe» konusunu gerçekten ve basit bir insa-

(9, 10) Orhan Veli — Garip, 1945, S. 21, 12, 22

nın hayatından alan bir şiirdir. O Veli'ye göre, «bugünkü dünyada çoğunluğu fakir halk teşkil ediyor. Demek ki, edebiyat da onların edebiyatı olacaktır. Kahramanını onun içinden seçecek, hayatını o hayatın içinden alacak»tır. (11). Yoksul Süleyman Efendi'nin hayatı da bu anlayışla yazılmıştır: «Ben hayatı sadelik içinde geçmiş basit bir adamın hayatından bahsetmek istedim. Acaiplik olsun diye yazmadım. Şiiri neşretmeden evvel de bu kadar yadırganacağını tahmin etmiyordum (...) Hayatında büyük manevî ıstırapları olmıyan bir insan için nasırın mühim olduğunu telâkki ediyorum.» (12).

Öyle de olsa, -toplumsal ilişkilerinden soyutlandığı için- yalnızca bu «mühim» yanıyla şehirli Süleyman Efendi'nin somut bir tip kimliği kazandığı yahut belirli bir sınıfı temsil ettiği, o sınıfın genel ve ortak bir tipini canlandırdığı söylenemez. Hatta, halktan birini ya da halkı bile gereğince temsil ettiği öne sürülemez. Kaldı ki, şairin ister bu şiirinde isterse öteki şiirlerinde olsun, kendi «halk»ını meydana getiren kişiler arasında Türk halkının en geniş kesimini içeren «köylü» yoktur. Üstelik, O Veli'nin şiir anlayışı gibi, halka bakışı da çokluk biçimseldir ve henüz halkçı bir görüşe, bir ideolojiye yaslanmaktan uzaktır. Nasıl ki halka sınıfsal, siyasal açıdan bakmazsa, halkın durumuna da tepkici, devrimci bir anlayışla yanaşmaz. Bu duruma ancak dışardan ve yüzeyden değinmekle, halkın

(11) Tasvir gazetesi, 21.3.1947
(12) Yedigün, 2.2.1947

yalnızca zevkine, diline ve kişilerine yakınlık duymakla, yani bir çeşit sınırlı popülizmle yetinir. Ayrıca, halk kültürünün öteki -dil ve türkülerin dışındaki- verilerini ilerici, çağdaş bir tutumla yargılayarak özümleyip kullanmayı da düşünmez. Çünkü, *Garip*'in önsözünde de belirttiği gibi, onun için bütün «mesele bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak olmayıp sadece zevkini aramak, bulmak, sanata onu hâkim kılmaktır.»

Garip'te basit, küçük, silik insanları konu alan başka şiirler de var: «Hicret, Şoförün Karısı, Güzel Havalar, Festival, Kaside, Söz» gibi. Bunlar, «Kitâbe»nin ana özelliklerini sürdürüyorlar. Yalnız, dil bunlarda kitabilikten daha uzak, halkın diline daha yakın. Ayrıca, espri yanı da daha belirgin.

Bir örnek :

Ekmek karnesi tamam ya,
Kömür beyannamesi de verilmiş;
Düşünme artık parasızlığı;
El tutar, ömür yeter;
Yarına Allah kerim;
Dayan hovarda gönlüm!

(Festival)

Bu şiir de ötekiler gibi «gündelik hayat» tan alınma (Hece şiiri ile A. Haşim şiirine karşı bu, önemli bir davranıştır.) Savaş yıllarının yoksunlukları içinde kıvranan bir kişinin ruh halini yansıtıyor. Gerçek korkulu, acıklı. Öyleyken hafif bir gü-

lümseme havası seziliyor. Bu hava, gitgide gelişerek, şaşırtılı (sürprizli) ve alaylı (ironili) son mısra ile su yüzüne çıkıyor. Sanki şair olup bitenle gizlice eğlenmektedir. Bu tavır, *Garip*'teki şiirlerin çoğunda görülür.

Şiirde arada bir halkın (en çok da «şehir» halkının) kullandığı sözcüklere, deyimlere, atasözlerine, tekerlemelere yer verilmiş. Ayrıca, dilin yapısı da alışılmış şiir dilinden, kitap Türkçesinden ayrılmış, konuşma diline, halk diline ve onun edasına, rahatlığına, esprisine yaklaşmış. Bu yaklaşma «Dedikodu, Şoförün Karısı, Ne Kadar Güzel, Eski Karım, Güzel Havalar» adlı şiirlerde daha da artıyor. Ataç'ın pek beğendiği «Söz» şiirinde en yüksek noktasına çıkıyor:

Aynada başka güzelsin,
Yatakta başka;
Aldırma söz olur diye;
Tak takıştır,
Sür sürüştür;
İnadına gel,
Piyasa vakti,
Muhallebiciye.

Söz olurmuş,
Olsun;
Dostum değil misin?

«Söz» şiiri için Melih Cevdet Anday şöyle diyor: «Neyi anlatıyor bu şiir? Bir duyguyu, bir dü-

şünceyi mi? Hayır, bir duygusunu, bir düşüncesini anlatmak için yazmamış bunu Orhan Veli. Evet, bir kişiyi, bir çevreyi, bir yaşayışı çizmiyor değil. Ama en başta, için için alay ederek sevdiği sözleri, her şeyden önce de onları bir araya toplamak istediği ne çok belli. Denilebilir ki, bu şiirde Orhan Veli'nin anlatmak istediği bir düşünce var; o da, bu sözleri sevdiği, bu sözlerle şiir yapılabileceği düşüncesidir.» (Yeditepe, 1.121956).

Bu düşüncenin bir doğru yanı olduğu inkâr edilemez. Gerçekten de O. Veli şiirinde konuşma dilinin, sokak Türkçesinin, hatta argonun adamakıllı tadını çıkarır. Enikonu bir keyif duyar bundan. Ama şiirini yalnızca bunun için düzenlediği öne sürülemez. Nitekim, dikkat edilirse, şairin bunun yanı sıra, daha doğrusu, bunun da üstünde bir amaç taşıdığı sezilir: İçtenlikle davranma ve sevişme özgürlüğünü kısıtlayan dargörüşlü çevreyi ve onun kelepçeleşmiş törelerini taşlamak, alaya almak... O. Veli bu düşünsel amacına ulaşmak için dilden ustaca yararlanır. Çevrenin ve törelerin gülünçlüğünü, tabiata aykırılığını kullandığı alaylı sözcüklerle belirtmeğe çalışır. Böylece, bir taşla iki kuş vurur: Hem toplumun «ciddiyetle» bağlandığı göreneklerin «matraklığını» göstermiş, hem de o güne değin şiire sokulmamış sözcükleri kullanarak geleneklerin dondurduğu edebiyatı çiğnemiş olur...

Gelgelelim, özüyle de biçimiyle de geleneğe başkaldırmanın sevincini (duygusunu) içeren «Söz» şiiri hiç değilse bir yanıyla geleneğe yaslanır. Fa-

kat bu, «ekalliyeti teşkil eden müreffeh sınıfların» değil, halkın geleneğidir: Halkın dili, zevki, hayatı.. Demek ki, O. Veli «eski edebiyatların bize öğrettiği herşeyi, çeşitli sanatlarıyla bütün geleneği atmak» yolundaki görüşlerini sonuna dek uygulamıyor İyi de ediyor. Çünkü, geleneği tümüyle yıkmağa, kaldırmağa girişmek verimsiz bir davranıştır: Hem amaçlanan şiiri köksüzleştirir, hem yapılan yeniliğin kavranıp tutulmasını zorlaştırır, hem de şairin anlatım imkânlarını iyice daraltır. Nitekim, O. Veli de *Garip*'teki çoğu şiirlerinde böyle bir darlığa düşer, koyduğu ağır yasakların, kısıtlamaların ilk kurbanı kendisi olur.

Garip'te O. Veli'nin ilk şiirlerinde gördüğümüz çocukluk temini işliyen ürünler de yer alıyor: «Robenson, Rüya, Bayram, Gözlerim, Gemilerim, Harbe Giden, Fena Çoçuk» gibi. Bunlarda çoğun çocukların ağzından çocukluk psikolojisi ve yaşantısı dile getiriliyor. (Tabiî gene o alaylı ve muzip deyişle.) O. Veli, enikonu çoçuklaşarak, kendini çocukların yerine koyarak onların saf dünyasını ustaca yansıtıyor. Öyle ki, «insan bu şiirleri okurken bir çocuk bahçesinde geziyormuş gibi günlük tasalarından, büyük ve terletici meselelerinden sıyrılarak çember çevirdiği o güzelim günlerde sanıyor kendini. Okuyucuda böyle bir vehim yaratmak bir şair için az başarı değildir.» (13). «Bayram» şiiri bunun güzel bir tanığıdır:

---

(13) Cahit Sıtkı Tarancı — Şair Orhan Veli, Son Yaprak, 1.2.1951

Kargalar, sakin anneme söylemeyin!
Bugün toplar atılırken evden kaçıp
Harbiye Nezaretine gideceğim.
Söylemezseniz size macun alırım,
Simit alırım, horoz şekeri alırım;
Sizi kayık salıncağına bindiririm kargalar,
Bütün zıpzıplarımı size veririm.
Kargalar, ne olur anneme söylemeyin!

Çocukluk yapmacığın, süsün bulunmadığı saf bir dünyadır. Basitliğin, yalınlığın, ilkelliğin hüküm sürdüğü kuralsız, yasaksız, çıplak bir dünya... Yaşadığı «sahte ve kayıtlı» dünyadan (daha doğrusu, toplumdan) tiksinen O. Veli öteden beri bu «tabiî ve serazat» dünyanın özlemini çeker. «Safiyetle basitliği çocukluk hatıralarımızda aynı zenginlik, aynı giriftlik ve tecride karşı duyulan aynı düşmanlıkla» bulur. Çocuk gönlü ancak orada, o özgürlük ve masal dünyasında «kaygılardan azâde» olur. Çocuk şiirlerine duyduğu eğilimin temel sebeplerinden biri bu olsa gerekir. Onun için, Mehmet Kaplan'ın *Şiir Tahlilleri* (1965, S. 117) adlı kitabında, bu eğilimi salt «Freud nazariyesine uygun bir izah tarzına» bağlaması doğru değildir.

Garip'te bulunan şiirlerden bazıları da O. Veli'nin kişisel yaşayışıyla ilgilidir: «Güzel Havalar, Sevdaya mı Tutuldum, Anlatamıyorum, Illusion, Gölgem, Efkârlanırım, Derdim Başka, Baş Ağrısı, Sabaha Kadar, Ne Kadar Güzel.» Bunlar, ötekilere oranla ve genellikle, kitabın daha başarılı olan ürün-

leridir. Özellikle, baştan dördü güzel sayılabilecek şiirlerdir. Hepsi de hayattan alınmışlardır, anlatırlar. Sözgelişi, birinci şiir böyledir:

Beni bu güzel havalar mahvetti,
Böyle havada istifa ettim
Efkaftaki memuriyetimden.
Tütüne böyle havada alıştım,
Böyle havada âşık oldum;
Eve ekmekle tuz götürmeyi
Böyle havalarda unuttum;
Şiir yazma hastalığım
Hep böyle havalarda nüksetti;
Beni bu güzel havalar mahvetti.

(Güzel Havalar)

Söylendiğine göre, O. Veli bu şiiri 1938 de yazmış. Ankara'da P.T.T. Müdürlüğü'ndeki görevinden çekildikten sonra: O sıra «postanede memurdu. Çok güzel bir günde istifa etti. Beni bu güzel havalar mahvetti şiirini yazdı.

Böyle havada istifa ettim
Evkaftaki memuriyetimden

diyordu. Buradaki evkaf sözü onun için, bütün hayatını daire ile ev arasında geçiren, bundan başka bir hayat bilmeyen küçük memuru anlatmaya en elverişli kelime idi. Üstelik Orhan da artık bir derdini, bir düşüncesini anlatmaya kalktı mı kendini basit, halktan bir adam yerine koyup konuşmayı sevi-

yordu. Çünkü yapmacıksız, tabiî insanı onlarda buluyordu». (14).

«Güzel Havalar» yalnızca konusu ve özüyle değil, dili ve anlatmıyla da tabiî ve yapmacıksız bir şiir. Aslında acı olan küçük memurun serüveni bir mizah havasıyla yumuşayıp tatlılaşıyor. O. Veli sanki kendiyle eğlenerek, duygularını alaya alarak sağlıyor bunu. Tabiata duyulan sevgi de bunda büyük rol oynuyor. Çocukluk gibi tabiat da şairi çekiyor, derinden etkiliyor. Şiirlerinde sık sık ona yer veriyor.

Düşünme,
Arzu et sade!
Bak, böcekler de öyle yapıyor.

(Böcekler)

«Böcekler» şiiri sadece tabiata duyulan yakınlığı değil, bir bakıma, toplumdan kaçısı da içermektedir. Bunu da olağan karşılamak gerekir. Çünkü O. Veli ve arkadaşları edebiyat alanında olduğu gibi toplum alanında da gelenekle bağlarını koparmışlardı. Bundan ötürü şiirlerinde tarih ve ideolojiye, toplumun değerlerine, inançlarına, kuruluşlarına ilişkin parçalar yok denecek kadar azdı. Sanki boşlukta, yapayalnız yaşıyorlardı. Öylesine çevreye yabancılaşmışlardı. Gelgelelim, bu yabancılaşma henüz yeni bir bağlanmaya dönüşmemşti. Ga-

(14) Melih Cevdet Anday, Orhan Veli'nin Ardından, Son Yaprak, 1.2.1951.

ripçiler, kurulu toplum düzenini sevmiyorlar, fakat ne onu değiştirmenin yolunu biliyorlar, ne de arıyorlardı. Geçmişi de, geleceği de şimdilik düşünmüyorlardı.

İşte «Böcekler» bu bağsızlığı, bu inançsızlığı dile getirir. Gelenekle, toplumla, tarihle, dinle ilişkisi kalmamış bir kişinin tabiata sığınma, tabiata benzeme isteğini yansıtır.

Mizah havasına da bürünse, «Güzel Havalar»da bir duygusal yan bulunduğu söz götürmez. Gerçekte duygulu bir kişi olan O. Veli eski şiirimizdeki hasta, romantik ve gözü yaşlı duygululuğu yıkmak için duygularını tutar, hatta onlarla eğlenir. («Sevdaya Mı Tutuldum» adlı şiirde olduğu gibi.) Ama onlarsız edemez. Üstelik, zaman geçtikçe onlarla alay etme eğilimi gevşer. Gün gelir, «gayretimizin nasıl bir sebebe dayandığı anlaşılınca biz de biraz yumuşar gibi olduk,» der. Nitekim, duygunun gitgide ve yavaş yavaş su yüzüne çıktığı sezilir. Belki de şair artık yıkıcılık döneminin sonuna yaklaştığına, eski duyguculuğu yeterince hırpaladığına inanmağa başlamıştır. Belki de kitaptaki «Hicret, Efkârlanırım, Anlatamıyorum, Derdim Başka, Illusion» şiirlerini bu inancın etkisiyle yazmıştır. Çünkü bunlarda mizah, alay azalmış, duygu -ama hayalle değil, gerçekle beslenen duygu- filizlenme yoluna girmiştir. Özellikle, «Anlatamıyorum» adlı güzel şiirde bu eğilim, göze batan bir durum kazanmıştır.

« V A Z G E Ç E M E D İ Ğ İ M »

Vazgeçemediğim O. Veli'nin ikinci kitabı. Birincisinden dört yıl sonra, 1945 te yayımlanmış. Bu süre içinde şairde bazı değişmeler başlamış. Nitekim kitapta *Garip*'e bağlılığını genellikle sürdüren şiirlerin yanında, ondan ayrılmağa yönelen şiirlere de rastlanıyor. Bundan ötürü, *Vazgeçemediğim*'deki şiirleri iki kümeye ayırarak gözden geçirmek yerinde olacak.

1. GARİP'İ SÜRDÜREN ŞİİRLER:

Bunlar O. Veli'nin yenilikçi ve yıkıcı şiirlerinin çizgisini izleyen ürünlerdir: «Sakal, Değil, Tren Sesi, Eskiler Alıyorum» vb. Gerçi bu ürünler temel özellikleriyle *Garip*'e bağlanırlar, ondaki öz ve biçim anlayışını sürdürürler, ama onu daha bir yumuşatırlar, hatta ufak ufak değiştirirler.

Bu ürünlerin öncekilerden ayrılan bir özelliği de şairin hep kendinden söz açmasıdır. İşin ilgi çe-

ken yanı, bu özelliğin kitaptaki öteki şiirleri de kucaklamasıdır. Doğrusu, *Garip*'te de O. Veli'nin kendini anlatan şiirleri yok değildi, hatta son günlerde yazdıkları daha çok böyleydi, ama bunlar hem azdı hem de bütün kitabı saracak bir etkinlik taşımıyordu. *Vazgeçemediğim*'de ise, tersine, şairin kendini dile getiren şiirleri artık ağır basıyor, nerdeyse bütün eseri kucaklıyor. Bunun sonucu, şiirlerde mizah belirtileri (nükte, alay, şaşırtma) azalıyor, duygunun sınırları genişliyor. Özellikle, *Garip* çizgisinden ayrılan şiirlerde bu genişleme iyice kendini belli ediyor.

Bu özellikleri bir örnekle gösterelim:

Bilmem ki nasıl anlatsam;
Nasıl, nasıl size derdimi!
Bir dert ki yürekler acısı,
Bir dert ki düşman başına.
Gönül yarası desem...
Değil!
Ekmek parası desem...
Değil!
Bir dert ki....

Dayanılır şey değil.

(Değil)

Görüldüğü üzere, bu şiir *Garip* çizgisini izliyor Genellikle o çizginin özelliklerini taşıyor. Ama, dikkatle bakılınca, birtakım küçük sapmaları içerdiği de gözden kaçmıyor: Yer yer -yarım da olsa- uyağa baş vuruluyor: «Yarası-parası-acısı» gibi. Ayrıca,

yineleme (tekrir) sanatından da yararlanılıyor. Örneğin, kimi sözcükler («bir dert ki, değil, desem, nasıl») sık sık tekrarlanıyor. Özellikle «değil» sözcüğü, nerdeyse, şiirin çevresinde dolaştığı bir eksen oluyor. O kadar ki, ilk bakışta, O. Veli'nin şiirini salt bu sözcükten kalkarak yazdığı ve onun çağrışımlarıyla kurduğu bile düşünülebilir. Üstelik, «Bedava, Karşı, Ağaç, Kargalar, Fena Çocuk, Altın Dişlim, Sizin İçin» gibi şiirler de hatırlanırsa, bu düşünüş pek aykırı sayılmaz. Fakat şiire içerik yönünden ve derinlemesine bakınca, durum epey değişir: Şiirde, baştan aşağı, adlandırılamıyan bir duygunun, daha doğrusu, belirlenemiyen bir «ruh hali»nin yansıtılmak istendiği görülür. Demek ki şiir. «değil» sözcüğünün hatırı için düzenlenmemiş. Tersine,, «değil» sözcüğü bahis konusu isteğe ve hale cok uygun düştüğü için seçilmiş...

Acaba anlatılamayan ve dayanılamayan bu duygu, bu hal nedir? Şair gibi biz de kesinlikle bilemiyoruz. Refik Halit bu derdi «melankoli, yahut Fransızların Cafard dedikleri ruh haleti» diye yorumluyor: Gerçekten de şiiri, aşağı yukarı, aynı konuyu işleyen öbür şiirlerle («Misafir, Efkârlanırım, Derdim Başka, İntihar» vb.) birlikte gözden geçirince bunun bir çeşit bunaltı ya da cansıkıntısı olduğu seziliyor:

Dün fena halde sıkıldım, akşama kadar;
İki paket sıgara bana mısın demedi;

(Misafir)

Kendimize hüzünler icadettik,
Avunamadık;

(Giderayak)

Bu bunaltı nerden geliyor? Her halde şurdan Şairin sevmediği, değerlerinden, geçmişinden ve inançlarından koptuğu bir toplumsal ortamda yabancılaşmasından, kendini yalnız, garip, avare, mutsuz duymasından... Gelgelelim, henüz bilincine varamadığı bu duyguyu O. Veli ne toplumdaki kaynaklarına bağlıyor, ne de —varoluşçular gibi— felsefî bir temele, bir yoruma dayandırıyor. Başkaldırısında olduğu gibi bunaltısında da kişisel boyutları aşarak toplumsal ilişkilere uzanmıyor.

«Değil» anlatımındaki rahatlık ve yoğunluk, dilindeki tabiilik ve duruklukla güzel bir şiir. *Garip* çizgisini gevşetiyor belki, ama geliştiriyor da. «Tren Sesi» de hemen hemen «Değil» ile aynı özellikleri taşıyor: Onda da halk deyimleri, yarım uyaklar var, onda da şair ses uyumuna yaslanıyor, bazı sözcükleri tekrarlıyor, bir duyguyu işliyor, ama o da başarılı bir şiir:

Garibim;
Ne bir güzel var avutacak gönlümü
Bu şehirde,
Ne de bir tanıdık çehre;
Bir tren sesi duymaya göreyim
İki gözüm,
İki çeşme.

(Tern Sesi)

Vazgeçemediğim'de bu iki şiire oranla *Garip*'e daha bağlı şiirler de görülüyor: «Sakal, Eskiler Alıyorum» gibi. Bunlarda da uyaktan yarım yamalak yararlanılıyor. Ama mizahın yerini duygu almıyor. O. Veli yine kendinden söz açıyor, fakat gerçekte, basit insanları anlatmak için kendini basamak yapıyor.

Örnek :

Eskiler alıyorum
Alıp yıldız yapıyorum
Musiki ruhun gıdasıdır
Musikiye bayılıyorum.

Şiir yazıyorum.
Şiir yazıp eskiler alıyorum
Eskiler verip musikiler alıyorum
Bir de rakı şişesinde balık olsam.

(Eskiler Alıyorum)

Şairin dediğine bakılırsa, Süleyman Efendi gibi bu şiirin kişisi de yoksul, küçük bir insandır: «O sırada yoksulluklar içinde yaşıyan bir adamın hayatını anlatır o şiir. Böyle bir insan birçok şeyler ister. Esvap ister, yemek, içmek ister, bu arada rakı içmek de ister. Bu istek mübalâğalı bir şekilde anlatılmıştır.» (1).

Gelgelelim, şairin bu açıklaması gerçek de olsa, doyurucu değil. Daha doğrusu, şiir bizde şairin söylediği gibi bir izlenim bırakmıyor. Ayrıca, son mısra da şiire yapıştırılmış gibi duruyor. Öğrendi-

(1) Yedigün, 2.2.1947

ğimize göre, O. Veli bu garip (ama tek başına çok güzel) mısrayı tepki yaratarak kendini okutmak için şiire eklemiş. Arkadaşlarından Muvaffak Sami Onat açıklıyor: «Bir gün kendisine (Bir de rakı şişesinde balık olsam) ı hakikaten şiir diye inanarak mı yazdığını sormuştum. (Hayır tabiî, dedi. Ama ne yapayım, görüyorsunuz «Yazık Oldu Süleyman Efendiye» yi yazmasaydım asıl şiirlerim okunmıyacak, kendimi anlatamıyacaktım. «Garib» i o malûm ve meşhur satır okuttu. «Vazgeçemediğim» in okunması için de kitabın sonuna o deli saçmasını koymaya mecbur oldum. Baksanıza «Destan Gibi» okunuyor mu? Bilseydim ona da böyle acaip bir mısra eklerdim.) Bu hareketi ve sözleriyle Orhan Veli, sakal bırakışındaki mânayı da anlatmış oluyordu: Alâkayı çekmek, kendini okutabilmek. Orhan Veli alay edilmek, delilikle, züppelikle itham olunmak riskini göze alarak kendisini okutmayı bildi.» (2).

Bu anıda geçen sözler aynıyla böyle mi söylenmiştir, bilemiyorum ya, yine de O. Veli'nin önemli bir özelliğini ortaya çıkardığını sanıyorum. Nitekim, şairin kendisi de bir yazısında bunu destekliyen bir itirafta bulunuyor: Eski «şiire sıkıca bağlı kimselerin bu dikine giden hareketten memnun olmıyacakları besbelli idi. Üstelik biz de görmek istediğimiz işin ne olduğunu belirtmek için, birtakım softaların damarına basmaktan hoşlanıyorduk. Şiirlerimizin yadırganışı sadece alışılmış kalıplar

(2) Zafet gazetesi, 10.12.1950

dışına çıkışından değil, çıkmak isteyişinden, bunda ayrı bir keyif buluşundandı. Gayretimizin nasıl bir sebebe dayandığı anlaşılınca biz de biraz yumuşar gibi olduk.» (3).

Son mısranın («Bir de rakı şişesinde balık olsam») şiirdeki işlevi de O. Veli'nin bu itirafını pekiştirir. Gerçi bu mısra, A. Haşim'in «Göllerde bu dem bir kamış olsam» mısraının bir eğlenisi, bir yansılamasıdır. Ama şair bu mısraı yalnızca A. Haşim'le dalga geçmek için değil, okurların ilgisini çekmek için de kurmuştur. Bunu sağlamak amacıyla, yansılamanın yanı sıra, *Garip*'ten gelme iki tekniğe de baş vurmuştur: sarma ve şaşırtma...

2. GARİP'TEN AYRILMAĞA YÖNELEN ŞİİRLER :

O. Veli, *Garip*'in ikinci basımına (1945) eklediği önsözde, şiirle ilgili bazı düşüncelerinin değiştiğini açıklar: «...Onları beş sene önce yazmıştım. Beş sene sonra da aynı şeyleri söyliyecek olduktan sonra ne diye yaşadım...»

O. Veli'nin yalnızca bazı düşünceleri değil, onlarla birlikte şiirleri de değişmeğe başlar. Yıkıcı şiirlerinden çoğunu beğenmez. Artık yıkıcılıktan ayrılmak, yapıcılığa kaymak, şiirini estetik yönden daha bir geliştirmek ister «Keşan, Misafir» ile 1945 te Ülkü dergisinde yayımlanan «İstanbul Türküsü, Bir Roman Kahramanı, Giderayak» bu isteği yan-

(3) Yaprak, 1.3.1949

sıtan örneklerdir. Gerçi bunlarda da *Garip*'ten tam ve kesin bir ayrılma yoktur, temel özelliklerden çoğu henüz yürürlüktedir, fakat birtakım özelliklerin değişmeğe başladığı da ortadadır.

Değişmelerin önünde uyağa baş vurulması geliyor. O. Veli yıkıcı şiirlerini yayımlamağa başladığı günlerde ölçünün yanı sıra uyağı da şiir için bir «kayıt» sayıyordu. Yıllar sonra, uyağa dönmeğe niyeti olup olmadığını soran Sait Faik'e «şimdilik vezne, kafiyeye bağlanmamak lâzım, sonra faydalanılabilir.» diyordu. Her halde, bu faydalanma gününün artık geldiğine inanmış olacak ki -az da olsa -uyağı kullanmakta sakınca bulmuyor. Ama bu kullanmayı sonuna kadar götürmekten de çekiniyor. Daha çok yarım, hatta düzensiz uyaklarla iş görüyor. Bu yolda yer yer halk şiirinden, halk türkülerinden yararlanıyor.

Değişmelerin bir belirtisi de şiirlerde duygunun ağır basması oluyor. Buna karşılık, mizah unsurları iyice azalıyor. Vaktiyle hor görülen lirizm itibar kazanıyor. Yer yer sıfatlara baş vuruluyor.

O. Veli'nin bu davranışı eskiden onu yerenlerden çoğunun alkışlarıyla karşılanıyor, gazetelerde övgüler birbirini kovalıyor. Onu eskiden övenlerden bazılarının ise eleştirilerine uğruyor: «Muhakkak ki Orhan Veli'de bir değişiklik olmuştur. Bu lehine mi, aleyhine mi? (...) *Vazgeçemediğim,* bir yığın insanın alkışını topladı, Orhan Veli'nin şöhretini sağlamlaştırdı, bu lehine. Yolunu değiştirip, herkesin hoşuna giden, ehenkli, kafiyeli şiirler yaz-

maya başlaması, bu aleyhine (...) Kendine has orijinaliteyi kaybetmeye» başladı (4).

Gelgelelim, haksız bir yargıdır bu. Çünkü O Veli geleneğe dönmeği düşünmediği gibi, yolunu da değiştirmez. Onun burada yaptığı, halk şiirinden yararlanmadır. Üstelik, bu da sayılı ve sınırlıdır. Nitekim şair -Ahmet Kutsi, Orhan Şaik, Behçet Kemal vb. gibi- halk şiirinin yeni bir örneğini yaratmağı düşünmez, onun sadece bir iki yanını kendi şiirine aşılamağı dener, o kadar. Aşılama ustalıkla ve ölçüyle yapıldığından deneme başarıyla sonuçlanır: «Değil, Tren sesi, İstanbul Türküsü» adlı şiirler kitabın güzel örnekleri arasına girerler. Özellikle son şiir dil ve deyişteki rahatlık, sadelik ve içtenlikle okuyanı çekiverir. Bunda folklordan (en çok da halk türküleri ve deyişlerinden) esinlenmenin ve bilinçle yararlanmanın da payı vardır. O Veli belki bu yararlanmada biraz ileri gitmiş, fakat şiirine kendi damgasını basmayı, kişisel bir bileşime varmayı bilmiştir. Başka bir deyimle, geleneği kullanmış, fakat ona tutsak olmamıştır. Bunu görmek için şiiri bir kez okumak yeter:

İstanbul'da Boğaziçi'nde,
Bir fakir Orhan Veli'yim;
Veli'nin oğluyum,
Târifsiz kederler içinde.

---

(4) Oktay Akbal — Vazgeçmediğim Üzerine Bir Konuşma, Vakit gazetesi, 16.4.1945

Urumelihisarı'na oturmuşum;
Oturmuş da, bir tiirkii tutturmuşum:

«İstanbul'un mermer taşları;
Başıma da konuyor, konuyor aman, martı kuşları;
Gözlerimden boşanır hicran yaşları;
Edalı'm,
Senin yüzünden bu halım.»

«İstanbul'un orta yeri sinama;
Garipliğim, mahzunluğum duyurmayın anama;
El konuşur, sevişirmiş; bana ne?
Sevdalı'm
Boynuna vebâlım!»

İstanbul'da, Boğaziçi'ndeyim;
Bir garip Orhan Veli,
Veli'nin oğlu;
Târifsiz kederler içindeyim.

(İstanbul Türküsü)

Görüldüğü üzere, bu şiirde O. Veli «halktan biri» gibi konuşuyor. Daha doğrusu, kendini halktan biri yerine koyuyor. «Garipliğini, mahzunluğunu, fakirliğini» onun ağzından, onun dili ve deyişiyle dışa yuruyor. Böylece, önceleri ancak bir gözlemci -ama yüreği sevgi dolu bir gözlemci- gibi dışardan

yansıttığı tipin içine giriyor. Hatta, bir yere kadar birleşiyor, özdeşiyor onunla. O kadar ki, kendi kişisel durumunu bile onun aracılığıyla ortaya koyuyor. Şöyle de denebilir: Kendini anlatırken o tipi (yani halkı) yahut o tipi anlatırken kendini anlatmış oluyor.

O. Veli'deki bu «halklaşma»nın köklerini 1940-45 döneminin toplumsal oluşumunda aramak gerekir: İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği çeşitli yoksunluklar, enflasyon, pahalılık, vurgun ve karaborsa yalnızca emekçi halk yığınlarının değil, orta tabakaların da bunalmasına yol açar. Nitekim, orta tabakaların durumu yıldan yıla kötüleşir, daha doğrusu, halkınkine yaklaşır. Toplumbilimsel deyimle, küçük burjuvazinin bir kesimi proleterleşir, Bundan ötürü, küçük burjuvaziye bağlı kimi aydınlar, sanatçılar ucun ucun halkçılığa, toplumculuğa kayarlar. Çok partili hayata girişle gittikçe genişleyen demokrasi hareketi de bu kayışı besler. Kişiliğinde zaten halkçıl tohumlar taşıyan O. Veli bu kayışa ayak uydurmakta güçlük çekmez. Böylece, şiirinde önceleri çokluk «biçimsel» bir görünümle beliren halkçılık eğilimi, sonradan, yavaş yavaş «özsel» bir kimlik kazanmağa gider.

«İstanbul Türküsü»nün önemli bir yönü daha var, o da şu: O. Veli artık yıkıcılıktan yapıcılığa yöneliyor. Yıktığı eskinin üzerinde yeni bir yapı kurmağa başlıyor. Gerçi kavga henüz bitmemiştir, ama sonu yaklaşmıştır. O. Veli savaş alanından gözlerini kaldırıyor, yöresine bakıyor. Sevdiği tabiatı görüyor, yaşanası dünyayı:

Deli eder insanı bu dünya,
Bu gece, bu yıldızlar, bu koku,
Bu tepeden tırnağa çiçek açmış ağaç.

Önce de söyledim: O. Veli uyuşamadığı toplumsal çevre içinde tedirgindir, yalnız ve mutsuzdur. Durmadan yolculuk etmekte, fakat bir türlü avunamamaktadır. Hani, tabiatın bu güzelliği, yaşamanın bu tadı, savaşmanın bu sevinci olmasa dünyadan da vazgeçecektir. Vazgeçemiyorsa, sebebi bunlar olmalıdır. Her halde kitabın adı da buradan gelmektedir.

«DESTAN GİBİ»

Destan Gibi (1946) *Vazgeçemediğim*'deki ikinci küme şiirlerin uzantısı sayılabilir. Özellikle «Keşan, Yolculuk, İstanbul Türküsü» bu uzantının ilk sözcüleri gibidir. Onlarda bulduğumuz ve açıkladığımız özellikler daha da kalınlaşarak *Destan Gibi*'yi meydana getirirler.

Destan Gibi, halk şiirini çağdaşlaştırma, onun dilini, deyişlerini, bazı kalıplarını günün zevkine göre değerlendirme yolunda atılmış bir adımdır. *Garip*'le pekişen kavgacı şiir konağını aşmak üzere yapılmış bir denemedir. Nitekim, O. Veli yıkıcılık döneminde yazdığı şiirleri artık tutmaz olmuştur. Sait Faik'in «şimdi o şiirleri beğenir misiniz?» sorusunu şöyle cevaplandırır: «Şimdi onları beğenmiyorum. Şekil bakımından zayıf buluyorum. Şiirin bir de ustalık denen şeye dayandığını o zaman bilmiyormuşuz demek. Bugün bu şiirlerden ayrıldık. Halk edebiyatından istifade ediyoruz. Ama bir

hamle yapabilmek için, eskilikten silkinebilmek için o şiirleri de yazmak lâzımdı.» (1).

Destan Gibi'nin iç sayfasında başta «Yol Türküleri» yazılı. Gerçekten, kitapta bir savaşın, bir aşkın destanı değil, bir yolculuğun hikâyesi anlatılıyor. Şair İstanbul'dan kadar uzanan bir geziye çıkıyor. Zonguldak'a varıncaya değin İzmit, Arifiye, Adapazarı, Düzce, Bolu, Gerede, Ibrıcık ve Ereğli'den geçiyor. Yolculuk boyunca gördüklerini tasvir ediyor. Gördüklerinin kendinde uyandırdığı duyguları ve çağrışımları -halk türkülerinden de yararlanarak- dile getiriyor.

«Yol Türküleri» şöyle başlıyor:

«Hereke'den çıktım yola,
Selâm verdim sağa sola,
Haydi, benim bu dünyaya garip gelmiş şairim.
Yolun açık ola!»

İzmit sokakları yaprak içindeydi;
Bir aşağı bir yukarı.
Sonbahar;
Başımda, unutamadığım şehrin havası;
Dilimde hep oraların şarkıları;
Ellerim ceplerimde,
İzmit sokakları yaprak içindeydi.

Birinci parça yolculuğa çıkışı bildiriyor. Biçimi halk türkülerini, halk şiirini andırıyor. Gerçi ölçü yok, ama uyaklar yerli yerinde.

(1) Yedigün, 2.2.1947

İkinci parça ölçüsüz, uyaksız. Şairin İzmit'e vardıktan sonraki durumunu yansıtıyor. Burada gözlem, eylem ve düşünce yan yana bulunuyor: Yolcunun gördüğü (İzmit, mevsim güz, sokaklar yaprak içinde), yolcunun yaptığı (dilinde İstanbul'un şarkıları, elleri cebinde, bir aşağı bir yukarı dolaşma) ve yolcunun duyduğu (yurt özlemi, başında unutamadığı şehrin havası)...

Bu üç durumun birlikte verilmesi parçayı tekdüzenlikten kurtarıyor, onu çok sesli bir müzik parçasına çeviriyor. Böylece, şiir bir çeşit değişkenlik ve zenginlik kazanıyor. Birinci parça ile ikinci parça arasındaki biçim ayrılığı bu kazancı daha da artırıyor.

Aynı özellik şiirin öbür kesimlerinde de görülüyor. Örneğin:

«Düzce yolu düz gider,
Aman bir edalı kız gider.»
Düzce'deyim. Yeşil Yurt otelinde.
Otelin önü çarşı,
Salepçiler salep satar otele karşı
Yine geçirdim geceyi,
Şarkılar, türkülerle;
«Evlerinin yüzü aşı boyası,
İnsaf bilmez yüreğine acı değesi,
Duyduğumdan beterini duyası.»
Alışamıyacak mıyım?
Unutamıyacak mıyım?

Güneşten sonra yattım,
Güneşten önce kalktım;
Pencereden dışarıya şöyle bir baktım:
Ufuk, yeşil yeşil, ağarıyordu.
Sevgilim, dedim,
Dördüncü uykudadır şimdi;
Galata Köprüsü açılmak üzredir,
Kül rengi sulara
Kirli bir gün ışığı dökülecektir.

Bu bölümde de yine değişik koşuk biçimleri kullanılmış, yine türkülerden yararlanılmış, yine bir kaç durum bir arada anlatılıyor: Gidilen yerin (Düzce) durumu, yolcunun hareketleri, İstanbul özlemi ve anılar, hayaller... Bölümde Düzce'nin durumu çok az yer tutuyor. Büyük yer yolcunun durumuna ayrılmış: Yolcu tedirgindir, vardığı yere alışamıyor, yüreğinde yurtözlemi, kafasında çağrışımlar...

Şiirin öteki bölümlerinde de, aşağı yukarı, aynı özellikler tekrarlanıyor. Bundan anlaşılıyor ki şiirin yatağı yolculuk değil, yurtözlemidir. Yolculuk bu özlemi belirtmek için bir çeşit fon müziği gibi kullanılmıştır. Gerçi şiirde baştan aşağı bir yolculuğun -şairin Anadolu'ya yaptığı bir gezinin- hikâyesi anlatılmaktadır. Fakat şiirin asıl temi bu hikâyenin altında yatmaktadır: İstanbul özlemi... O. Veli bu özlemi doğrudan doğruya belirtmez. Onu yol-

culuk izlenimleri, gözlemleri ve anıları arasından dolaylı bir anlatımla dışa vurur. Böylece, söz konusu özlem, hem şiirin yüzeydeki parçalarını birbirine yapıştırır: bir eksen yerini tutar, iç dünya ile dış dünya arasında birlik sağlar; hem de etkileyici bir biçimde sergilenmiş olur: şiir tekdüzenlikten kurtulur, kıvraklık ve zenginlik kazanır. Yazık ki, gereksizce araya sokuşturulan ve ana tem ile pek kaynaşmayan toplum sorunları ve Anadolu gerçekleri bu etkinliği yer yer dağıtıp zayıflatır.

Şiirde ana konu ile yan konular ve duygu tonları ile deyiş biçimleri arasındaki ilişkiler iyi ayarlanmış. Değişen ilişkilere göre değişen koşuk biçimleri kullanılmış. Yolculukla ilgili yerlerde çoğun halk türkülerinin çizgi ve havasına uyulmuş; İstanbul özlemiyle ya da şairin anıları ve hayalleriyle ilgili yerlerde ise çoğun *Garip*'ten gelerek gittikçe gelişen özgür koşuk biçimine baş vurulmuş.

Bu uygun düzenleyişe karşılık, kitap, bazı yerlerde aksıyor. Örneğin, Düzce'ye gelişten sonra şairin İstanbul'la ilgili anıları fazla uzatılmış. Reşadiye'ye varıştan sonra da gene gereksizce uzatılmış anılar var. Ayrıca, bazı parçalar da şiirin bütünüyle kaynaşmıyor, birer yama gibi duruyor: Yukarıya aldığımız Düzce yolculuğu parçasının sonundaki şu mısralar gibi:

Çatanalar, mavnalar, kayıklar,
Limanda sıra bekliyen gemilerin arasında
İnsanlar hayat mücadelesinde;

Adamlar, kadınlar, çocuklar;
Ellerinde yemek çıkınları,
Rejiye giden işçi kızlar.

.....

Şair bu parçada işçilere duyduğu yakınlığı belirtiyor. Gelgelelim, şiirin ana ve yan temalarıyla bu yakınlığın bir bağlantısı yok, gereksiz bir eklenti gibi. Bütün içinde estetik ve organik bir görev yüklenmediğinden, konunun dağılmasına ve şiirin tutarlığının yaralanmasına yol açıyor. Ayrıca, yüzeyde kaldığından, toplumcu bir yaşantıya ve dünya görüşüne yaslanmadığından, bir *motif*, bir nakış olmaktan öteye geçemiyor. Çünkü O. Veli sorûna hâlâ biçim yönünden yanaşıyor. Gerçi ana temanın, İstanbul özleminin dışında arada bir memleket dertlerine dokunmaktan, halkı tuttuğunu sezdirmekten geri durmuyor, ama bu sınırlı özcü davranış onu - temelde- biçimcilikten kurtarmağa yetmiyor. Neden derseniz, «halkın zevkini bulmak ve sanata hâkim kılmak»la her işin biteceğini umuyor da ondan.. Kalkış noktası içeriğe (toplumculuğa) değil, (zevke) dayanıyor da ondan..

Nurullah Ataç, düşünceyle değil de duyguyla yazıldığı ve geleneğe yöneldiği için beğenmiyor *Destan Gibi*'yi: O Veli'nin «yenildiği de oluyor. O zaman kendini bırakıyor kolaylığa, *Yol Tüküleri*'ni yazıyor, *İstanbul Türküsü*'nü yazıyor, şu *Delikli Şiir*'e kadar iniyor. Bunlar Değil Orhan Veli'nin, gerçek Orhan Veli'nin değil, kendini unutmuş, düşünce-

sinden çok duygusuna uymuş, daha da kötüsü, geleneğe, yıkmak istediği, yıktığı geleneğe boyun eğmiş bir Orhan Veli'nin, yenilmiş bir Orhan Veli'nin şiirleri (...) Ne var ki böyle yanılmalar çok azdır Orhan Veli'de, o asıl öteki güzel şiirlerin, duygusuyla değil, düşüncesiyle yazdığı şiirlerin adamıdır.» (I).

Görüldüğü gibi, Ataç geleneğe sığ ve dar bir açıdan bakıyor. Geleneği eskilikle bir tutuyor, yeniliğe engel sayıyor. Oysa, devrimci ve eleştirici bir tutumla değerlendirilen bir gelenek yeniliğin sıçrama tahtası olabilir. Böylece, amaçlanan yenilik hem boşlukta kalmayıp bir temele yaslanmış, hem anlatım imkânları çoğalmış, hem de okurlarca daha kolay anlaşılıp o benimsenmiş olur. Köklü, sürekli ve verimli yenilikler çoğunlukla şiirin evrim zincirine «yeni bir halka» ekleyen yeniliklerdir.

Gerçi Ataç'ın sözü geçen yargısında haklı yanlar da yok değil, ama haksız yanlar daha çok. Yukarıya alınan örneklerinin de gösterdiği üzere *Destan Gibi* için geleneğe «dönmek» diye bir eğilim bahis konusu değil. Yalnızca halk şiirinden yararlanmak, o şiiri bugünün zevkine uydurmağı «denemek» bahis konusu. Bu da hem kötülenecek bir davranış değil, hem de şiirin tümünü kucaklamıyor, ancak bazı parçaların türkü biçiminde yazılmasıyla sonuçlanıyor, yani azınlıkta kalıyor. Öte yandan, duyguya ya da düşünceye dayanması bir şiiri çirkin ya da güzel kılmağa yetmez. Estetik de-

(1) Ulus gazetesi, 30.11.1953

ğerlendirmede bunlar yeterli, hatta geçerli ölçütler olamaz. Bir şiir ne yalnızca bu ölçütlerden birine uyduğu için güzel, ne de uymadığı için çirkin olur. Nitekim, O. Veli'nin düşünceye yaslanan güzel şiirleri yanında, duyguyla beslenen güzel şiirleri de vardır: «Anlatamıyorum, Ölüme Yakın, İstanbul'u Dinliyorum, Denizi Özliyenler İçin» vb...

Gelgelelim, *Destan Gibi*'nin, Ataç'ın yazdığı gibi tümüyle olmasa bile, zaman zaman, bir kolaylığa ve sığlığa düştüğü de inkâr edilemez. Şu örnekte olduğu gibi:

Alışamıyacak mıyım?
Unutamıyacak mıyım?
Güneşten sonra yattım,
Güneşten önce kalktım;
Pencereden dışarıya şöyle bir baktım:
Ufuk, yeşil yeşil, ağarıyordu.

.....

O. Veli *Destan Gibi*'de yer yer halk şiirinden yararlanıyor, ama o şiirin güzel örneklerini aşamıyor, o şiiri zenginleştiremiyor. Hatta, bazı kesimlerde o şiirin çok altına düşüyor. Onun için O. Veli'yi folklora yöneldiğinden ötürü yermek değil de, bu yöneliş sonunda başarılı bir ürün ortaya koyamadığından ötürü eleştirmek daha uygun olur. Ni-

tekim, aşağıdaki parça bu çeşit bir eleştiri için iyi bir hedef verine geçebilir:

.....

Kır Ata' nal mı dayanır?
Dağlar uykudan uyanır,
Yer gök kızıla boyanır.
Bu dağlardan geçmedinse,
Bu sulardan içmedinse,
Yaşadım deme be, ahbap.

.....

Bu türlü yalınkat örneklerin varlığına yukarda açıklanan kusurların da eklenmesi *Destan Gibi*'yi tümüyle başarılı bir eser saymayı güçleştirir.

«Halk edebiyatından istifade» eğilimi bilimsel bir yöntem ve devrimci bir tutumla beslenmediği için verimli olamıyor. O. Veli'den önce halkevleri ile Ülkü dergisi çevresinde toplanan ve CHP'nin biçimsel «halkçılık» ilkesine bağlanan Ahmet Kutsi, Behçet Kemal, Ceyhun Atuf, Orhan Şaik adlı şairler de aynı sebepten başarıya ulaşamamışlardı O. Veli de onlar gibi -belki biraz da onların etkisiyle (2)- halk şiirine dışardan bakıyor, içine, özüne

(2) O. Veli 1945 — 46 yılları arasında Ankara halkevinin çıkardığı Ülkü dergisinde şiirler, çeviriler ve her sayı «Edebiyat Dünyamız» başlığı altında yazılar yayımlamıştır.

giremiyor. Halk şiirinin halkın kültürü, yaşantısı ve değerleriyle ilişkisi üzerinde durmuyor. Onu devrimci, çağdaş bir görüşle eleştirerek özümlemeğe, ilerici yanlarını değerlendirerek aşmağa gitmiyor. Ancak bazı dil ve deyiş kalıplarını - halk şiirinin özünden soyutlayarak - kullanmakla kalıyor.

Destan Gibi olumlu bir deneme sayılabilir belki, ama güzel bir sonuç sayılamaz. Şair de böyle düşünmüş olmalı ki, bu denemeyi bir daha tekrarlamak gereğini duymamıştır.

« YENİSİ »

Yenisi O. Veli'nin dördüncü eseri. *Destan Gibi*'den bir yıl sonra, 1947 de basılmış. İçinde on altı şiir var. Çoğu Varlık (1946-47) ve Aile (1947) dergilerinde çıkan bu şiirleri, genel özelliklerine bakarak, üç kümede toplıyabiliriz: 1. Garip'e bağlanan şiirler, 2. Duygusal şiirler, 3. Toplumsal şiirler...

Destan Gibi'den hemen sonra basıldığı halde, *Yenisi* ona pek benzemez. O Veli *Destan Gibi*'deki folklorcu eğilimden vazgeçmiş görünür. Dolayısıyla, *Destan Gibi* arkası gelmiyen bir deneme olarak kalır. *Yenisi* ondaki özellikleri sürdüreceğine, daha önceki eserlere bağlanır, onların bazı çizgilerini ileri götürür. Nitekim *Yenisi* ile *Vazgeçemediğim* kimi yönlerden birbirlerine yaklaşırlar: İkisinde de *Garip* çizgisinden izler bulunur, ikisinde de akıl şiirlerinin yanında duygu şiirlerine rastlanır. Ama kimi yönlerden de birbirlerinden uzaklaşırlar: *Yenisi*nde folklordan yararlanma çabası sona erer, buna karşılık toplumsal gerçekçi şiirler boy gösterir.

GARİP'E BAĞLANAN ŞİİRLER:

Yenisi'nde *Garip* çizgisini sürdüren epey şiir var: «Tahattur, Altın Dişlim, Bir İş Var, Şanolu Şiir, Kumrulu Şiir, Pırpırlı Şiir, Sere Serpe, Cımbızlı Şiir...»

Bu şiirler genel olarak *Garip*'e bağlanmakla birlikte özel olarak ondan ayrılırlar: Gerçeküstücü belirtiler taşımazlar, çocukluk konusunu işlemezler, acemilik ve aşırılığa düşmezler vb. Üstelik, *Garip*'tekilere göre, genellikle daha gelişmiş, daha oturmuş bir kuruluşları vardır. Çünkü yıkıcılık döneminin değil, ustalık döneminin ürünleridirler. Öncekilere oranla bunlarda dil daha tabiileşmiş, anlatım daha rahatlamış, kuruluş daha yoğunlaşmıştır. Örneğin:

Alnımdaki bıçak yarası
Senin yüzünden;
Tabakam senin yedigârın;
«İki elin kanda olsa gel» diyor,
Telgrafın;
Nasıl unuturum seni ben,
Vesikalı yarim?

(Tahattur)

«Tahattur» eskiden yayımlanmış bir şiirdir (Küllük dergisi, 1.9.1940). Vesikalı bir kadınla dostunun ilişkilerini belirtir. Enikonu bir hikâyeyi andırır. (O. Veli'nin çoğu şiirleri bir çeşit hikâyedir.)

Konusunu hayattan, gerçekten alan, küçük, kısa, yoğun bir hikâye. Ne bir sözcük eklenebilir, ne de çıkarılabilir. O kadar derli toplu, ölçülü biçili, açık seçik. Öyleyken, bu ufak hikâye, düşündükçe insanın zihninde açılıp genişliyor, nerdeyse kocaman bir roman, bir hayat haline geliyor. Bundan da anlaşılıyor ki, O Veli az şeyle çok şey anlatmasını iyi biliyor.

«Tahattur»da hiç bir edebî sanat (teşbih, istiare, mecaz, mübalâğa vb.) kullanılmamış. Belâgattan, ölçü ve uyağın sağlıyacağı müzikten uzak durulmuş. Süse ve oyuna boş verilmiş. Sözün kısası, geleneksel kalıplara, kolaylıklara baş vurulmamış Basit, yalın ve çıplak bir anlatımla yetinilmiş. Buna karşın başarılı bir eser elde edilmiş. Bu eser, O. Veli'nin ne denli usta ve yenilikçi bir şair olduğunu göstermektedir.

Hüseyin Cöntürk bir incelemesinde «iyi bir şair olmanın en az iki koşulu var: Klişeleşmiş bir dille yazmamak ve bir şeyler getirmek.» der. Bu açıdan bakılınca, O. Veli gerçekten iyi bir şairdir. Edebiyatımızda klişeleri kırmağa ve birtakım yenilikler getirmeğe onun kadar çalışmış az şair vardır.

«Tahattur»da eski «mısracı ve kelimeci» anlayış çiğneniyor, bütüne önem veriliyor. Bu yüzden şiir, hiç bir parçası atılamıyan, organik bir yapı meydana getiriyor. Dil yönünden de eski anlayıştan ayrılıyor: Alışılmış, ciddî, yapma, kitabî Türkçenin yerine konuşma Türkçesini koyuyor. Bunun için, halkın kullandığı sözcüklere ve deyimlere baş

vuruyor, halkın zevkini ve esprisini yakalamağa çalışıyor.

«Tahattur»daki hikâyenin kahramanları da halk arasından seçilmiş. Basit, silik, küçük insanlar. O. Veli bu insanlara yakınlık duyuyor, onlarla kaynaşmak istiyor. Sait Faik gibi o da satıcılarla, kayıkçılarla, balıkçılarla, çıracılarla ahbaplık etmekten hoşlanıyor. Bundan olacak, çoğun kendini onların ya da onları kendinin yerine koyuyor. Onların ağzıyla konuşuyor. (İlerde bu konuşma O. Veli'yle kişilerinin özdeşmesine kadar gidecektir.) Gelgelelim, bu konuşma toplumsal açıdan ideolojik bir temele, sınıfsal bir kavrayışa, devrimci bir tutuma bağlanmıyor. Bundan ötürü, popülizmin sınırlarını aşamıyor.

«Tahattur»u okumağa başlarken hafif bir mizah kokusu duyuyoruz, ama gülemiyoruz. Ancak, son iki mısrayı da okuyup bitirince gülümseyiveriyoruz. Şair, şaşırtmaya dayanan bir yolla, bizi birden esprinin kucağına atıyor. (Aynı teknik *Garip*'e bağlanan öteki şiirlerde de görülüyor.)

Bu espri kimi şiirlerde alaya, yergiye dönüşüyor. Örneğin «Cımbızlı Şiir»de süslenmekten başka bir şey düşünmeyen, dünyanın gidişiyle ilgilenmeyen, boş kafalı kadınlarla eğleniliyor:

Ne atom bombası,
Ne Londra konferansı;
Bir elinde cımbız,
Bir elinde ayna;
Umurunda mı dünya!

«Cımbızlı Şiir» de *Garip*'e bağlanan öteki şiirlerin çoğu gibi kısa, açık, yoğun, çıplak. Bu yanıyla Japonların «hay-kay» denilen şiirlerini hatırlatıyor. Belki de O. Veli'nin bu türlü şiirleri hay-kay'lardan bazı etkiler almıştır. Nitekim O. Veli Japon şairlerinden, özellikle de Ki Ka Ku'dan bir çok hay-kay çevirmiştir. Ayrıca, kendisi de «hay-kaylar» başlığı altında şiirler yayımlamıştır. Sözgelişi, *Garip*'teki «İstanbul İçin» şiiri kitabın birinci basımında «İstanbul İçin Hay-kaylar» adıyla çıkmıştır.

Garip'e bağlanan şiirler bu kitapta yeni bir boyut kazanırlar: Toplumsal çevre. O. Veli şimdiye değin küçük insanları, halktan kişileri tek tek alır, onların halini anlatırdı. Artık tek tek kişilerin yanı sıra onların meydana getirdiği «topluluk»a da el uzatıyor, tekilden çoğula geçiyor. Örneğin, *Garip*'teki «Güzel Havalar» şiirinde bir tek memurun hikâyesi anlatılıyordu. Aşağıdaki şiirde ise memurlar tabakasının hikâyesi anlatılıyor:

Biz memurlar,
Saat dokuzda, saat on ikide, saat beşte,
Biz bizeyizdir caddelerde.
Böyle yazmış yazımızı Ulu Tanrı;
Ya paydos zilini bekleriz,
Ya ay başını.

(Zilli Şiir)

Gerçi *Destan Gibi*'de de az buçuk ve yer yer toplumsal çevreden söz ediliyordu. Ama çevre şiire

sanki zorla sokulmuştu, bir eklenti gibiydi, bütün içinde erimiyordu. Burada ise, bağımsızlık kazanıyor, başlı başına bir şiirin konusu, ekseni oluyor. Kitaptaki «İçinde, Kapalı Çarşı, Altındağ» adlı şiirlerde aynı özellik gitgide gelişerek O. Veli'nin sonraki şiirlerinde yer alacak, toplumcu bir kimliğe bürünecektir.

Garip biçimi şiirler arasında şairin tabiat sevgisini yansıtanlar da var: «İçinde, Kumrulu Şiir, Pırpırlı Şiir» gibi. Bilindiği üzere, tabiat öteden beri O. Veli'nin ana temlerinden biridir. Hemen hemen her eserinde bu temi işleyen birkaç şiire rastlanır.

O. Veli tabiata hayalci, romantik, şairane bir gözle bakmaz. Onu duygularına çarptığı şekilde, çıplak olarak alır, telleyip pullamaz. Yahya Kemal gibi:

.....

Kandilli yüzerken uykularda
Mehtabı sürükledik sularda.

.....

Ya da Ahmet Haşim gibi :

.....

Seyreyledim eşkâl-i hayâtı
Ben havz-ı hayâlin sularında.

.....

demez. Tabiatı olduğu gibi tasvir eder. Ama ta-

biatla kendisi arasında bir bağ kurmaktan, bir beraberlik bulmaktan da geri durmaz:

Uyandım baktım ki bir sabah.
Güneş vurmuş içime;
Kuşlara, yapraklara dönmüşüm;
Pır pır eder durur, bahar rüzgârında.
.....

(Pırpırlı Şiir)

.....
Yalnız bende değil yalnızlık hali;
Deniz de karanlık, gökyüzü de;
Bir acaip kuşların hali.
.....

(Ölüme Yakın)

Tabiatın durumu bazan şairin, giderek bazan da yoksul insanların durumunu göstermeğe yardım eder:

Denizlerimiz var, güneş içinde;
Ağaçlarımız var, yaprak içinde;
Sabah akşam gider gider geliriz,
Denizlerimizle ağaçlarımız arasında,
Yokluk içinde.

(İçinde)

DUYGUSAL ŞİİRLER :

Bunlara kişisel şiirler de denebilir. Çünkü hepsinde de bir kişinin -her halde şairin kendisinin-

acıları, özlemleri belirtilir. Dolayısıyla, hepsinde de akıldan, düşünceden çok duygu ağır basar. Ayrıca, *Garip* çizgisini izleyen öbür şiirlerdeki mizah ve şaşırtma belirtileri bu şiirlerde gözden silinir. Onların yerini dramatik bir üzünç havası kaplar.

Duygusal şiirler, bir bakıma, *Vazgeçemediğim*'deki *Garip* çizgisinden ayrılan örneklere bağlanırlar: Onlar gibi bunlar da duyguyla beslenirler, boyca uzundurlar, sayıca azdırlar, yer yer uyaktan yararlanırlar. Ama halk şiirine yaslanmadıkları için de onlardan ayrılırlar ve *Garip*'teki duygu şiirlerine («Hicret, Anlatamıyorum» vb.) daha yakın düşerler.

«Ölüme Yakın, Denizi Özliyenler İçin, Ah Neydi Benim Gençliğim» bu çeşit şiirlerdir. Bunlar -adlarından da anlaşılacağı gibi- ölüme, denize ve gençliğe duyulan özlemi anlatırlar.

«Ölüme Yakın» hasta, yalnız, yoksul bir insanın durumunu tasvir eder. Kimsesiz ve çaresiz kalan bu insan umutlarını yitirmiştir, tutkuları kalmamıştır. Ölümü beklemektedir.

O. Veli genel olarak dünyayı, tabiatı, yaşamayı sever. En üzüntülü anlarında bile hayattan ayrılmak istemez.

«Ölüme Yakın» şiirinde ise ölmekten söz açıyor. Gerçi, daha önce «İntihar» şiirinde de ölme isteğini kısaca açığa vurmuştu, ama isteğin sebebini gölgede bırakmıştı. Burada ise ölüme götüren yolu iyice aydınlatıyor. Önce hastanın odasındaki

hali anlatılıyor, tabiatla bu hal arasında bir ilgi kuruluyor. Sonra, geçmiş hayatı hikâye ediliyor, «şöhret, kadın ve para hırsının» ona getirdiği boşluk belirtiliyor. Daha sonra da, hayatta yapılan kötülüklere değiniliyor ve bunların ancak ölümle ortadan kalkacağı, boş tutkuların ancak ölümle unutulacağı öne sürülüyor. Böylece, şiir, adım adım gelişerek, ölümün kurtuluşa açılan kapısı önünde sona eriyor.

Akşam üstüne doğru, kış vakti;
Bir hasta odasının penceresinde;
Yalnız bende değil yalnızlık hali;
Deniz de karanlık, gökyüzü de;
Bir acaip, kuşların hali.
Bakma fakirmişim, kimsesizmişim;
-Akşam üstüne doğru kış vakti-
Benim de sevdalar geçti başımdan.
Şöhretmiş, kadınmış, para hırsıymış;
Zamanla anlıyor insan dünyayı.

Ölürüz diye mi üzülüyoruz
Ne ettik, en gördük şu fâni dünyada
Kötülükten gayri?
Ölünce kirlerimizden temizlenir,
Ölünce biz de iyi adam oluruz...
Şöhretmiş, kadınmış, para hırsıymış,
Hepsini unuturuz.

(Ölüme Yakın)

Dünyanın faniliği eskimiş, dinsel bir görüştür. Hayattaki kötülükleri —toplum düzenini bir yana bırakarak— yalnızca «kadın, para ve ün tutkusu»na bağlamak da dar ve sığ bir anlayıştır. Ölümün insanlar için, yoksullar için bir kurtuluş yolu olduğu ise çok su götürür. Ayrıca, şiirde ele alınan tem de yeni sayılmaz. O. Veli'den önce birçok şairler (Yahya Kemal, Ahmet Hamdi, Necip Fazıl, Cahit Sıtkı, Ziya Osman vb.) aynı temi işlemişlerdir. Neyse ki O. Veli onları tekrarlamamış, ölüm temini «kendine göre» işlemeği becermiştir. Üstelik, şiirinin kuruluşu da sağlamdır. İçeriğin oluş süreci iyi ayarlanmış, organik bir yapı meydana getirilmiş, çağrışımlardan ve tekrarlardan ustaca yararlanılmıştır.

«Denizi Özliyenler İçin» denize duyulan sevgiyi ve özlemi anlatır. Boğaziçi'nde doğup büyüyen şairin denize derin bir tutkunluğu vardır. Yakınları söylüyor: «Boğaziçi'ne, hele Göksu deresine bayılırdı (...) Balık tutmak, kürek çekmek, yüzmek en hoşlandığı şeylerdi.» (1). «Boğaz'ın içini dışını karış karış, yosun yosun bilirdi. Çocukken bir çifte kürek, bir arkadaş ve birkaç simitle Beykoz'dan Yeşilköy'e günübirlik gider gelirmiş.» (2). Tıpkı, ilerde «Hürriyete Doğru» şiirinde anlatacağı gibi:

Gün doğmadan,
Deniz daha bembeyazken çıkacaksın yola,

---

(1) Adnan Veli — Orhan Veli İçin, 1953, S. 15
(2) Sabahattin Eyuboğlu — Orhan Veli Boğaziçi'nde, Küçük Dergi, 1.11.1952

Kürekleri tutmanın şehveti avuçlarında,
İçinde bir iş görmenin saadeti,
Gideceksin;

....

Denizi Sait Faik gibi bunca seven ve bilen O. Veli sık sık onun sözünü eder. (Özellikle «Deniz, Açsam Rüzgârda, Hürriyete Doğru, Gün Olur, Deniz Kızı, Denizi Özliyenler İçin» adlı şiirlerde.) Deniz enikonu hayatına karışmıştır, bir çok anıları onunla örülmüştür. Örneğin, sevgilisini denizle hatırlar:

....
Denizlerde onunla yaşadığım dünya
Ve ey ufku beyaz cennetlere giden kıyı
....

(Oaristys)

Alıp içinde sesler uçuşan bu akşamdan
Hâfızamı bir deniz kıyısına çeken yol,
....

(Ebabil)

«Ölümden sonra neşelenmek için» (...) «sonsuz bir deniz» düşünür «Açıp rüzgâra» yelkenini «deniz deniz dolaşmak» ister:

Ne hoş, ey güzel Tanrım, ne hoş,
Maviliklerde sefer etmek:
Bir sahilden çözülüp gitmek
Düşünceler gibi başıboş.

...

(Açgam Rüzgârda)

Deniz onun gözünde sanki güzelliğin, temizliğin, mutluluğun, hayatın simgesidir. Bundan olacak, savaşa karşı yazdığı siyasal şiirleri bile denizle besler (bk. *Garip,* S. 107):

Harbe giden sarı saçlı çocuk!
Gene böyle güzel dön;
Dudaklarında deniz kokusu,
Kirpiklerinde tuz;
Harbe giden sarı saçlı çocuk!

(Harbe Giden)

Elbette insanın böyle düşüncelerine, anılarına, yaşantılarına karışan denizden ayrılması çok güçtür. Yazık ki, zaman zaman O. Veli bu güçlüğe katlanmak zorunda kalır. Bunun üzerine, arada bir özlem şiireri yazar: «Destan Gibi, Deniz Kızı, Denizi Özleyenler İçin».

«Denizi Özeyenler İçin» uzunca bir şiirdir. Oldukça duygulu, hatta yer yer şairanedir. İçinde bir iki benzetme, imge dahi vardır. Gerçi bunlar O. Veli'nin anlayışına aykırı şeylerdir, ama aslında onun deniz karşısındaki sınır tanımayan coşkunluğunun, aklı ve ilkeleri aşan duyarlığının belirtileridir, şiiri daha da etkili kılan ufak ve güzel kaçamaklardır. Nitekim, şiir genellikle şairin anlayışına uygundur, öteki duygu şiirlerinin yolundadır. Tabiatla ilişkiler gene dolaysızdır, edebî sanatların dışındadır, çıplak algılara dayanmaktadır:

Gemier geçer rüyalarımda,
Allı pulu gemiler, damlaların üzerinden,
Ben zavallı,
Ben yıllardır denize hasret,
...

(Denizi Özleyenler İçin)

TOPLUMSAL ŞİİRLER :

O. Veli şimdiye değin halktan kişileri, küçük insanları çoğu şiirlerinin konusu yapmıştı. Fakat bunu yaparken, amacı halkın ihtiyaçlarını, sorunlarını toplumcu bir görüşle dile getirmek değildi; halkın zevkini, halkın dilini bulmaktı: O. Veli için «mesele bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak olmayıp , sadece zevkini aramak, bulmak, sanatta onu hâkim» kılmaktı.

Gelgelelim, zamanla bu amaç halkın sorunlarıyla da ilgilenmeğe doğru kayar. Gitgide toplumsal bir kimliğe bürünür. (Bu kimlik *Karşı* adlı kitapta iyice güçlenir.) Nitekim, *Yenisi*'nin yayımlandığı sıralarda O. Veli şöyle söyler: «Edebiyatın halk kitlelerine bir şeyler söylemesi lâzım. Okur yazarları halka doğru götüren bir edebiyat isterim. Yani edebiyatın çoğunluğa hitap etmesini istiyorum. Çoğunluk okuyup anlamalıdır. Anlıyabilmesi için de edebiyatta kendi meselelerinden bahsedilmesi lâzım... Bugünkü dünyada çoğunluğu fakir halk teşkil ediyor. Demek ki edebiyat da onların edebiyatı olacaktır. Kahramanını onun içinden seçecek, haya-

tını o hayatın içinden alacak ve arasıra onun meselesinden bahsedecektir.» (3).

Peki ama yazar «halkın meselesi»nden niçin «her zaman» değil de arasıra bahsedecektir? Halkın meselesinden bahsederken nasıl bir yol tutacaktır? Hangi yöntemi kullanacak, hangi dünya görüşüne, hangi sisteme dayanacaktır? Öte yandan, halkın sorunlarından açık seçik bir anlatımla söz etmek yetecek midir? Yazar, burada, yalnızca sorunları yansıtan bir ayna mı, yoksa aynı zamanda onların çözüm yolunu da aydınlatan bir ışıldak mı olacaktır? Başka bir deyişle, gözlemci edilgenlikten devrimci etkinliğe geçmiyecek midir?...

O. Veli bu ve benzeri soruları cevaplandırmaz. Çünkü halka gösterdiği yakınlık henüz belli bir öğretiye (örneğin sosyalizme) bağlanma düzeyine yükselmemiştir.

«Halkın meselelerinden çoğunluğun anlıyacağı şekilde bahsetmek» eğiliminin ilk belirtisi *Destan Gibi*'de görülür. Gerçi şair, orada İstanbul'a duyduğu özlemi anlatır daha çok, ama arada bir yoksul insanların, işçilerin haline dokunmaktan da geri durmaz. Yüzeyden bir tasviri aşmıyan bu dokunma, *Yenisi*'nde derinleşmeğe başlar. Örneğin, «Zilli Şiir» de memurların günlük yaşantısı ve geçim sıkıntısı söz konusu edilir. «Sucunun Türküsü»nde sabahtan akşama kadar eşeğiyle su taşıyan bir sakanın hayatı anlatılır. «Altındağ» da bir semtin yoksunluklarla dolu yaşayışı, sorunları yansıtılır.

---

(3) Tasvir gazetesi, 21.3.1947

«Altındağ» şiirinin başında şöyle bir öndeyiş bulunur: «Altındağ, Ankara'nın arka tarafında kurulmuş büyük bir fakir fukara mahallesidir. Sabaha karşı bütün Altındağ rüya görür. Burada sadece bir genç kızla bir lâğamcının rüyasını okuyacaksınız.»

O. Veli bu şiirde, gecekondularda oturanların hayatını yansıtır, ama doğrudan doğruya değil, dolaylı olarak. Bunun için, ters yoldan gider: Yaşanılmak isteneni (olması gerekeni) anlatarak yaşanılanı (olmakta olanı) sezdirmeğe çalışır. Gecekondulular'ın gördükleri düşler bu çalışmayı kolaylaştırır. Alaylı bir anlatım düşlerin yarattığı etkiyi artırır. Böylece, yoksul insanların acı yaşayışı daha derinden duyurulmuş, sınıf ayrımları belirtilmiş olur.

Biri bir koca gorur rüyasında:
Yüz lira maaşlı kibar bir adam.
Evlenir, şehire taşınırlar.
Mektuplar gelir adreslerine:
Şenyuva apartmanı, bodrum katı.
Kutu gibi bir dairede otururlar.
Ne çamaşıra gidilir artık, ne cam silmeye;
Bulaşıksa kendi bulaşıkları.
Çocukarı olur, nurtopu gibi;
Elden düşme bir araba satın alınır.
Kızılay Bahçesi'ne gidilir sabahları;
Kumda oynasın diye küçük Yılmaz
Kibar çocukları gibi.

Lâğamcının hamam rüyasıdır
Rüyaların en güzeli.
Uzanır yatar göbek taşına;
Tellâklar gelip dizilir yanıbaşına.
Biri su döker,
Biri sabunlar,
Elinde kese sıra bekler biri.
Yeni müşteriler girerken içeri,
Lâğamcı,
Pamuklar gibi çıkar dışarı.

(Altındağ)

« K A R Ş I »

Karşı O. Veli'nin son kitabı. Ölmezden bir yıl önce, 1949 da yayımlanmış. Varlık (1946—47, Aile (1947—49), Meydan (1948), Yaprak (1949) dergilerinde çıkmış şiirleri kucaklıyor. İçinde 17 şiir var. Aşağı yukarı *Yenisi* büyüklükte bir eser. Yalnızca hacmi değil, yapısı da *Yenisi*'ni andırıyor. Gerçi bazı özellikler daha güçleniyor, bazı özellikler ise zayıflıyor, ama genellikle hepsi de yaşamağa devam ediyor. O kadar ki, *Yenisi*'ndeki şiirler için yapılan geniş sınıflama *Karşı*'dakiler için de yapılabilir: 1. Garip'e bağlanan şiirler, 2. Duygu ve tablat şiirleri, 3. Toplumsal şiirler.

Gelgelelim, aslında, bu sınıflama kitabı özetlemez. Çünkü, birine giren şiirlerin yanı sıra iki ya da üç kümeyi birden kucaklayan şiirlere de rastlanır. Hatta, biçimce bu kümelerin dışında kalanlar bile görülür: Folklorla beslenen şiirler. Onun için, sınıflamaya, ancak kitabın incelenmesini kolaylaştırdığından dolayı baş vuruyorum.

GARİP'E BAĞLANAN ŞİİRLER :

Bunlar duygudan çok akla yaslanan şiirlerdir. Kitabın içinde küçük bir yer tutarlar. Sayıları da azdır (1). Üstelik, daha çok biçimleriyle *Garip*'i hatırlatırlar. Özleriyle ondan epey ayrılırlar. Hemen hemen hepsi de *toplumcu* bir eğilim taşırlar, alaya ve taşlamaya dayanırlar. Sözgelişi, «Vatan İçin» şiirinde sahte yurtseverler, yalancı, çalçene politikacılar yerilir:

Neler yapmadık şu vatan için!
Kimimiz öldük;
Kimimiz nutuk söyledik.

Edebiyatımızda hedefine bu kadar kestirmeden, bu kadar isabetle varan, kısalığına karşın anlamca bu kadar geniş, yalınlığına karşın biçimce bu kadar çarpıcı pek az taşlama vardır. O. Veli yığınla düzyazının yapamadığı ya da güçlükle yaptığı işi, büyük bir kolaylıkla yapabilmektedir.

«Vatan İçin» de iki insan topluluğu karşılaştırılıyor. Aradaki ayrılık ve çelişme taşlamaya temellik ediyor. Aynı özelliği —daha yumuşak olarak— «Ahmetler» şiirinde de buluyoruz. Toplumsal eşitlik özlemini dile getiren bu şiirde, sınıflar arasındaki ayrım isimler arasındaki ayrımlarla ortaya konuyor:

---

(1) Belki de eskiden yazılmış da sonradan bu kitaba alınmışlardır. Nitekim, «Vatan İçin» şiiri üç yıl önce yayımlanmıştır (Varlık dergisi, 1.8.1946).

Kimimiz Ahmet Bey,
Kimimiz Ahmet Efendi;
Ya Ahmet Ağa'yla Ahmet Beyefendi?

«İçerde» şiiri hapse düşmüş bir adamın yalnızlığını, tabiatla avunuşunu belirtir. Kuruluşça kısa, basit, yoğun, fakat içerikçe derin, anlamlı, düşündürücü bir şiirdir. Hiçbir şey eklenemiyen ve çıkarılamıyan, ölçülü biçili, süssüz püssüz, açık seçik bir hikâye:

Pencere, en ıyısı pencere;
Geçen kuşları görürsün hiç olmazsa;
Dört duvarı göreceğine.

(İçerde)

Erol Güney'in kedisi için yazılan iki şiir de, aynı özellikleri taşıyan, mizah ve yergi yanı ağır basan başarılı örneklerdir.

TABİAT VE DUYGU ŞİİRLERİ:

Karşı'da tabiat ve duygu şiirleri, *Yenisi*'ne oranla hem daha çok yer tutar, hem daha çok gelişir, güzelleşirler. Üstelik, yeni bir boyut da kazanırlar: Zaman zaman «toplumculuk» belirtileriyle birlikte yürürler. Yaşama sevinci, insan ve tabiat sevgisi bu şiirlerin ortak içeriğidir.

Örneğin, «Hürriyete Doğru» şiiri tabiatla birlikte olmanın kişiye verdiği mutluluk ve özgürlük duygusunu belirtir. Denizde çalışmak ya da dolaş-

mak Sait Faik gibi O. Veli için de bir sevinç kaynağıdır:

Gün doğmadan,
Deniz daha bembeyazken çıkacaksın yola
Kürekleri tutmanın şehveti avuçlarında;
İçinde bir iş görmenin saadeti,
Gideceksin;
Gideceksin ırıpların çalkantısında.
Balıklar çıkacak yoluna, karşıcı;
Sevineceksin.

Deniz özgürlüğün de simgesidir. İnsanoğlu toplumda bulamadığı sevinci, özgürlüğü onun güzel kucağında, onunla birleşerek bulur.

Heeey!
Ne duruyorsun be, at kendini denize;
Geride bekliyenin varmış, aldırma;
Görmüyor musun, her yanda hürriyet;
Yelken ol, kürek ol, dümen ol, balık ol, su ol
Git gidebildiğin yere.

Tabiatın güzelliği, tazeliği şaire dertlerini unutturur. Örneğin, baharın gelişi, kuş cıvıltıları, hatta «karşı damda bir güneş parçası» onu deli eder:

Sanırım ki günler hep güzel gidecek,
Her sabah böyle bahar;

Ne iş güç gelir aklıma, ne yoksulluğum
Derim ki: «Sıkıntılar dura dursun!»
Şairliğimle yetinir,
Avunurum.

(Baharın İlk Sabahları)

Tabiat gibi yaşamak da, O, Veli için, güzeldir. En üzüntülü anlarında bile ondan vazgeçemez, öylesine yürekten bağlanmıştır ona:

Bakakalırım giden geminin ardından;
Atamam kendimi denize, dünya güzel;
Serde erkeklik var, ağlıyamam.

(Ayrılış)

«Ayrılış», görüldüğü üzere, kısa fakat özlü bir şiir. Küçücük bir hikâye, ama okudukça, üzerinde düşündükçe genişliyor, enikonu bir roman olup çıkıyor. Özü ayrıntılardan temizlemek, az sözle çok şey anlatmak ya da sezdirmek O. Veli'nin övülesi özelliklerinden biridir. Onun bir başka özelliği de, kişiselle evrenseli birlikte vermesi, daha doğrusu, kişiseldeki insancılı ortaya koymasıdır. Başka bir deyimle, kendi halini insanlığın haline bağlamasıdır. «Ayrılış» şiiri bunun güzel bir örneğidir..

O. Veli tabiata romantik olmaktan çok gerçekçi bir gözle bakar. Onu birtakım sıfatlarla, imgelerle süslemez, «olduğu gibi» görür, sever. Ayrıca, Abdülhak Hâmit, Cenap Şahabettin ve Recaizade Ekrem örneği, tabiatı dıştan. insansız ama

güzel bir kartpostal gibi seyretmez. Onu yaşar, onunla sarmaş dolaş olur, sevişir, hattâ özdeşir (identification). Şu parçada görüldüğü gibi:

...
Gene de güzel günler geçirebilirim;
Gecirebilirim bu mavilikte.
Suda yüzen karpuz kabuğundan farksız,
Ağacın gökyüzüne vuran aksinden,
Her sabah erikleri saran buğudan,
Buğudan, sisten, aşktan, kokudan...
...

(Dalga)

Tabiat deyince O. Veli'nin aklına ilkin İstanbul ve deniz gelir. Hatta, deniz bile çoğunca İstanbul'un denizidir. İstanbul doğup büyüdüğü, candan sevdiği, ayrılığına dayanamadığı bir şehirdir.

Şiirlerinde sık sık ondan söz açar: «İstanbul Türküsü, Destan Gibi, Kapalı Çarşı, Galata Köprüsü, İstanbul'u Dinliyorum» adlı şiirler buna örnektir.

«İstanbul'u Dinliyorum» bunların en güzelidir. Şiir şöyle başlıyor:

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Önce hafiften bir rüzgâr esiyor;
Yavaş yavaş sallanıyor
Yapraklar, ağaçlarda;
Uzaklarda, çok uzaklarda,

Suculaın hiç durmıyan çıngırakları;
İstanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı.

....

O. Veli bu parçada «teşbih, istiare, mecaz, mübalâğa» gibi edebî sanatlara baş vurmuyor. Açık ve yalın bir anlatımla yetiniyor. Ama ,eskiden «şiirde ses asla mühim değildir» derken, şimdi müzikten, hatta belâgattan yararlanmaktan geri durmuyor. Örneğin, birinci mısrayı hem parçanın başında, hem de sonunda kullanıyor. Bununla da yetinmiyor, aynı mısrayı her bölümün sonunda bir daha tekrarlıyor: Yineleme sanatı. Ayrıca, mısraların sonuna uyağa çalan sözcükler koyuyor: «Esiyor - sallanıyor, ağaçlarda - uzaklarda, çıngırakları - kapalı» gibi. Üstelik, belirli aralıklarla belirli sesleri tekrarlıyarak bir çeşit ahenk sağlıyor: Hemen hemen bütün mısralarda n-l-r-k/a-u-o-ı seslerinden en az ikisi çoğunlukta...

O. Veli bu parçada akıldan çok duyguya dayanıyor. Gerçi romantik duyguculuğa kapılmıyor, ama gerçekçi bir duyarlığa yaslanmağı da sakıncalı görmüyor. Bütün bu özellikler şiire klâsik denilebilecek bir yapı kazandırıyor.

Elbette, *Vazgeçemediğim*'le başlıyan bu ayrılışçı hareketler —*Garip*'te savunulan katı ilkeler göz önünde tutulursa— şair için bir çeşit yumuşama, hatta gerileme sayılabilir. (Nitekim Nurullah Ataç'la Oktay Akbal öyle saymışlardır.) Ama bunun, şiirinin zararına olduğu söylenemez. Tersine, artık görevini yapmış olan o ilkelerden sıyrılma, O. Ve-

li'nin yararına olmuştur denilebilir. Bu yönden bakılınca, Nurullah Ataç'a değil de, bir vere kadar Mehmed Kaplan'a ve en çok da Memet Fuat'a hak vermek daha doğru görünüyor: «Orhan Veli'ler Garip'i yaratan anlayıştan, aşırı bir yenilik arkasında koşarken getirdikleri yasaklardan uzaklaştıkça şiir alanındaki önemleri arttı. En başarılı eserleri —yeni olmayı ilerilik sananlara uyarak söylüyorum— geri dönerken verdiler. Daralan çemberi genişletirken.» (2).

TOPLUMSAL ŞİİRLER :

Destan Gibi'de başlıyan, *Yenisi*'nde su yuzune çıkan toplumsal eğilim, *Karşı*'da iyice gelişiyor. Bir ideolojiye, bir ülküye bağlanmağa kadar gidiyor. «Şekil bakımından türlü imkânları denemiş olan Türk şiirinin de, bir dünya görüşüne bağlanması lâzım. Üstelik bu görüş, ileri bir görüş, çağımıza yaraşır bir görüş olmalıdır.» (3).

Böylece, O. Veli'nin önceleri halkın diline, zevkine duyduğu ilgi sonunda onun çıkarlarını savunmağa varıyor: «Menfaatleri bir yandan diline, bir yandan da doğrudan doğruya halka bağlı olan şairin bağlı olduğu o büyük kalabalığı unutmaması lâzım» geldiğine inanıyor (4). Artık, «şair deyince meselesi olan bir insan» anlıyor. Bu insan «halkı halka anlatıyor. Kendisi de halktan, kendi refahı-

(2) Memet Fuat — Düşünceye Saygı, 1960, S. 23
(3) O. Veli Kanık — Yaşayan Sanat ve Lettrisme, Yaprak, Sayı 3
(4) Orhan Veli — Şairin İşi, Varlık 1948, sayı 333

nın çoğunluğun refahına bağlı olduğunu, çoğunluğun da halktan başka bir şey olmadığını biliyor.» (5).

Bu bilinç O. Veli'yi eyleme götürüyor. Önce, o yılların özgürlük kavgasında ilginç bir yeri olan Hür ve Zincirli Hürriyet gibi gazetelerde bir kaç yazı yayımlıyor. Sonra, 1 Ocak 1949 da kendisi yarı siyasî, yarı edebî bir kavga dergisi çıkarıyor: «Yaprak».

15 Haziran 1950'ye değin 28 sayı çıkan Yaprak halktan ve özgürlükten yana, gericiliğe ve baskıya, ırkçılığa ve yobazlığa karşı bir dergiydi. *Garip*'te olduğu gibi gene Oktay Rifat'la Melih Cevdet de O. Veli'yle beraberdiler. Sabahattin Eyuboğlu, Abidin Dino, Orhan Kemal, Suat Taşer, Cahit Irgat vb. gibi toplumcu yazarlar da onların yanındaydı.

O. Veli Yaprak'ta bir ülkücü gibi çalışıyor. Türlü yoksunluklara, baskılara, tehditlere göğüs geriyor. Bir yandan Selâmet, Sebilürreşat ve İslâmiyet gibi gerici dergilerle tartışır, toplumcu yazılar yayımlarken, bir yandan da şiirler yayımlıyor. (Aşağı yukarı her iki sayıda bir şiir.) Bunlardan bazılarını seçerek *Karşı* adlı kitabına koyuyor. Bazıları ise, birdenbire ölmesinden dolayı hiç bir kitabına giremeden kalıyor.

Karşı'da yer alan toplumsal şiirler üç bölüme

---

(5) Orhan Veli — Cumhuriyet Devrinde Şiir, Yeni İstanbul, 29.10.1950

ayrılabilir: Garip çizgisini sürdürenler, halk şiirine özenenler, öbür şiirler.

Garip çizgisini sürdürenleri yukarda inceledik. Halk şiirine özenenlerin ise sayısı biri geçmiyor: «Pireli Şiir». Bu da yeni değil, eskiden, *Destan Gibi*'nin yazıldığı dönemden kalma; 1946 da Varlık dergisinde yayımlanmış.

«Pireli Şiir» in bir adı da «Bozuk Düzen». Toplumdaki bozuklukları, aykırılıkları yeriyor. Yergiye hafif bir alay eşlik ediyor:

....

Kimi peygambere inanır;
Kimi saat köstek donanır;
Kimi kâtip olur, yazı yazar;
Kimi sokaklarda dilenir.

....

Halk bu bozuk düzenden şikâyetçidir. Ama onun nasıl düzeleceğini bilmemekte, kimseye derdini dinletememektedir:

Bu ne acaip bilmece!
Ne gündüz biter, ne gece.
Kime söyleriz derdimizi;
Ne hekim anlar, ne hoca.

....

Bu bozuk düzenin artık düzelmesi, halkın yoksulluktan kurtarılması ve toplumsal adaletin gerçekleşmesi gerekiyor.

Görüldüğü gibi, O. Veli halk dilinin, halk şiirinin deyişine kendini kolaylıkla uyduruyor. Ölçüyü, uyağı rahatlıkla kullanıyor.

Sözcük tekrarlarından (*kimi, ne, bu* gibi) ustalıkla yararlanıyor. Üstelik, kendine özgü o yalınlık ve yoğunluktan, o espri ve alaydan da ayrılmıyor. Yaprak'ta yayımladığı; ama kitabına almadığı «Delikli Şiir» ile «Gelirli Şiir» de de aynı özelliği sürdürüyor.

Karşı'daki öbür toplumsal şiirler biçimce «Pireli Şiir» den ayrılıyorlar: Halk şiirine yaslanmıyorlar. Garip'e de bağlanmıyorlar. Ayrıca, yansıttıkları toplumsal özleri de çoğun tabiat temiyle birlikte işliyorlar. Örneğin, kitaba adını veren «Karşı» şiiri, tabiattaki güzel düzenle toplumdaki çirkin düzeni karşılaştırıyor. Bir yandan, iki düzen arasındaki karşıtlığın şairde uyandırdığı üzüntüyü gösteriyor, bir yandan da yürürlükteki düzenin doğurduğu kötülükleri belirtiyor. Bu, insanı insana düşüren, zayıfı kuvvetliye ezdiren bozuk bir düzendir:

....

Bak! Dünya renkler içinde!
Bu güzel dünya içinde

Sevin sevinebilirsen,
İnsanlığın haline karşı.
Durmadan işliyen saatlerde
Dişli dişliye karşı;
Dişlilerin arasında,
Güçsüz güçlüye karşı.
Herkes bir şeye karşı.
Küçük hanım, yatağında, uykuda,
Rüyalarına karşı.

....

Bu parçanın da gösterdiği gibi, O. Veli ses uyumlarından, tekrarlardan yararlanıyor. Aynı yararlanmaya, «Galata Köprüsü» adlı şiirde de rastlanıyor. Hem de daha geniş ölçüde...

«Galata Köprüsü»nde O. Veli denizde çalışan insanlara (kayıkçılara, balıkçılara, çımacılara, dümencilere vb.) beslediği sevgiyi anlatıyor:

Dikilir köprü üzerine,
Keyifle seyrederim hepinizi.
Kiminiz kürek çeker, sıya sıya;
Kiminiz midye çıkarır dubalardan;
Kiminiz dümen tutar mavnalarda;

....

Görüldüğü üzre, O. Veli insanları gene tabiatla birlikte ele alıyor. Denize duyduğu tutkunluk, deniz işçilerine duyduğu yakınlıkla birleşiyor. Hatta, bir yerde, ikisi birbirine karışıyor. Tabiat insana, insan da tabiata dönüşüyor. Kuş insan oluyor, insan da kuş, yahut balık, yahut vapur, yahut bulut...

....
Kiminiz kuştur, uçar, şairâne;
Kiminiz balıktır, pırıl pırıl;
Kiminiz vapur, kiminiz şamandıra;
Kiminiz bulut, havalarda;
Kiminiz çatanadır, kırdığı gibi bacayı
Şıp diye geçer Köprü'nün altından;
....

O. Veli bu sevgi dolu benzetmelerden sonra sözü kendisine getiriyor. Kendisiyle, adı geçen insanlar arasındaki ilişkiyi açığa vurarak şiiri bağlıyor:

....
Ama hepiniz hepiniz...
Hepiniz geçim derdinde.
Bir ben miyim keyif ehli, içinizde?
Bakmayın, gün olur, ben de
Bir şiir söylerim belki sizlere dair;
Elime üç beş kuruş geçer;
Karnım doyar benim de.
(Galata Köprüsü)

Yazık ki, «Galata Köprüsü»nde, O. Veli duyguya fazla kapılıyor. Bunun sonucu, ölçü ve denge biraz bozuluyor: Şiirin yoğunluğu ve yalınlığı azalıyor. Gereğinden çok uzatılan tasvirler, sözcük ve içerik tekrarları, sayıp dökmeler, şairane benzetmeler bunda rol oynuyor. Bu da, O. Veli'nin eskiden koyduğu yasakları artık pek umursamadığını gösteriyor.

Gerçi, «Bedava» şiirinde de aşağı yukarı aynı

durumla karşılaşıyoruz. Ama bu, ölçü ve dengeyi sarsıcı bir düzeye çıkmıyor. «Bedava»da da ses uyumlarına geniş yer veriliyor. Bunun için ya bazı sözcükler (örneğin *bedava* sözcüğü) tekrarlanıyor ya da uyağımsı sözcükler (örneğin, *dışı-kapısı-bedava-ama)* kullanılıyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu tekrarlar ve kullanmalar şiirin yararına oluyor. Özellikle «bedava» sözcüğünün karşıtlıklar arasında tekrarlanması şiirin özüne uygun düşüyor: Belirtilmek istenen çelişmeyi daha da keskinleştirmeğe, dolayısıyla okur üzerindeki etkiyi daha da artırmağa yardım ediyor.

«Bedava», kapitalist düzendeki sözde özgürlük ve eşitlikle eğleniyor. Ekonomik temele dayanmayan bir özgürlük ve eşitliğin yani biçimsel demokrasinin yetersizliğini, saçmalığını gösteriyor. Hem de nutka kaçmadan, nesre düşmeden, şiiri yitirmeden, başarıyla:

Bedava yaşıyoruz, bedava;
Hava bedava, bulut bedava;
Dere tepe bedava;
Yağmur çamur bedava;
Otomobillerin dışı,
Sinemaların kapısı,
Camekânlar bedava;
Peynir ekmek değil ama
Acı su bedava;
Kelle fiyatına hürriyet,
Esirlik bedava;
Bedava yaşıyoruz, bedava.

«SON ŞİİRLER»

Bunlar, O. Veli'nin son döneminde yazdığı ve kitap haline getiremediği şiirlerdir. Çoğu şairin sağlığında 1949 — 50 yıllarında Aile ve Yaprak dergilerinde, bir kaçı ise ölümünün ertesinde 1950—51 yıllarında Yeditepe ve Varlık dergilerinde çıkmıştır. Sonra, hepsi 1951 de *Bütün Şiirleri* adlı kitapta toplanmıştır.

Son Şiirler genellikle *Karşı*'daki örneklerin uzantıları sayılabilirler. Zaten aralarında zaman bakımından da büyük bir uzaklık yoktur. Aşağı yukarı aynı yılların ürünleridirler. Bundan ötürü birtakım eski yargı ve çözümlemelerin tekrarlanması zorunlu. Bunun da incelemeyi şişireceği belli. Bu kaçınılmaz şişmeyi, hiç değilse, azaltmak için daha çok *Karşı*'dan ayrışan yanlar üzerinde durmam, birleşen yanlara ise kısaca değinmem gerekiyor.

Karşı'dakiler gibi *Son Şiirler* de yine kabaca üç kümeye ayrılırlar. Ama hepsi de ses uyumlarına, yarım uyaklara yer vermeleri bakımından birleşirler. O. Veli bu yönüyle eski şiir anlayışından sapar. vaktiyle koyduğu bazı yasakları çiğner, onların artık görevlerini tamamladıklarına inanır.

GARİP'E BAĞLANAN ŞİİRLER :

Aslında, *Garip*'e bağlanan şiirlerden değil, bir tek şiirden söz etmek doğru olur. Çünkü bu sıfata uygun yalnızca bir örnek var *Son Şiirler* bölümünde: «Rahat...»

«Rahat» espriye, sürprize ve halk diline yaslanması bakımından *Garip* çizgisiyle birleşir, ama uyaktan ve tekrarlardan yararlanması bakımından da ondan ayrılır. Kısa, yalın ve yoğun bir şiirdir. Eylemden ve sıkıntıdan kaçan kişileri taşlar, onlarla alay eder. Hayatın sonu gelmiyen bir kavga olduğunu anlatır:

Şu kavga bir bitse dersin,
Acıkmasam dersin,
Yorulmasam dersin,
Çişim gelmese dersin,
Ölsem desene!

DUYGU VE TABİAT ŞİİRLERİ

Sayıca en kabarık olanlar bunlardır. Bu durum O. Veli'nin akıldan çok duyguya yaslandığını, kendini artık ilkelerinden çok yaradılışına bıraktığını gösterir. Gerçi Ataç tersini öne sürüyor, ama ben

inandığımı söyliyeyim: Bu bırakış, şiirinin zararına değil, yararına olur. Daha rahat, daha içten, daha tatlı bir anlatıma yol açar.

O. Veli tabiat karşısında yine mutlanır, kendinden geçer. Tabiat onun için sevinç ve güzellik kaynağıdır, bir çeşit içkidir.

....
Giderim, deniz çeker;
Deniz çeker, dünya tutar.
İçkiye benzer bir şey mi var,
Bir şey mi var ki havada
Deli eder insanı, sarhoş eder.
....

(Dalga)

Yazık ki tabiatın verdiği bu sarhoşluğu *geçim derdi* bozar:

....
Ne yârdan geçerim, ne serden;
Ne denizlerden, ne gökyüzünden ama...
Bırakmıyor son gördüğüm, bırakmıyor
geçim derdi.
Oymuş, diyorum, zavallı şairin
Görüp göreceği.

(Macera)

Böylece, O. Veli tabiatı insanın ve hayatın dışında, soyut bir güzellik olarak değil, insana ve hayata bağlı somut bir gerçeklik olarak işlemiş olur.

Başka bir deyimle, O. Veli en duygulu ya da romantik anlarında bile gerçeği unutmaz. Yukarıya bir parçası alınan «Macera» şiirinin önceki iki dörtlüğünde bu durum daha açık görülür.

Hayalî yaratıklar bile O. Veli'ye gerçeği hatırlatır. (Bu yanıyla O. Veli oldum olası gerçekçi bir şairdir.) Sözgelişi, denizkızı onun gözünde sanki bir balıkçıdır. Hayat onun için çetin bir kavgadır, ama güzel ve sevilesi bir kavga...

O. Veli karamsar değildir. 1940—50 arası çoğu toplumcu şairlerimiz gibi o da hayatı, dünyayı, insanları sever. Gerçi bu sevgi o yılların yaygın eğilimlerindendir. Ama o, bu eğilimi bir özenti olarak değil, duyarak benimsemiştir. Bundan ötürü de, ne denli güç ve acı olursa olsun yaşamayı ölüme yeğ tutar, ondan ayrılmağı düşünmez:

Biliyorum, kolay değil yaşamak;
Ama işte
Bir öliinün hâlâ yatağı sıcak,
Birinin saati işliyor kolunda.
Yaşamak kolay değil ya kardeşler,
Ölmek de değil;

Kolay değil bu dünyada ayrılmak.

(Yaşamak II)

TOPLUMSAL ŞİİRLER :

«Kuyruklu Şiir» ile «Cevap» iki kedinin konuşmasını anlatır. Kedilerden biri *ciğercinin kedi-*

sidir, öbürü ise *sokak kedisi.* Biri varlıklı sınıfı, öbürü yoksul sınıfı temsil eder. Aralarındaki konuşma bu sınıfların birbiriyle ilişkilerini ortaya çıkarır. Birinci şiir («Kuyruklu Şiir») yoksul sınıfın durumunu belirtir:

Uyuşamayız, yollarımız ayrı;
Sen ciğercinin kedisi, ben sokak kedisi;
Senin yiyeceğin kalaylı kapta;
Benimki aslan ağzında;
Sen aşk rüyası götürsün, ben kemik.

Ama seninki de kolay değil, kardeşim;
Kolay değil, hani,
Böyle kuyruk sallamak tanrının günü.
(Kuyruklu Şiir)

İkinci şiir —«Cevap» (ciğercinin kedsinden sokak kedisine)— ise varlıklı sınıfın yoksul sınıf karşısındaki davranışını gösterir. Bu, bencil ve hoşgörüsüz bir davranıştır. Çıkarına dokunulunca ahlâk kurallarını bile çiğnemekten çekinmeyen amansız bir topluluğun davranışı:

Açlıktan bahsediyorsun;
Demek ki sen komünistsin.
Demek bütün binaları yakan sensin.
İstanbul'dakileri sen,
Ankara'dakileri sen...

Sen ne domuzsun, sen!

Her iki şiir de akla ve düşünceye, alaya ve yergiye dayanıyor. O. Veli, *temsilî* bir yolla, yürürülükteki toplum düzenini taşlıyor. Bu düzeni belirleyen temel ilişkilere -sınıf çatışmalarına- ışık tutuyor. Hakçasını söylemek gerekirse, bunu bilinçle ve başarıyla yapıyor. Esnek bir anlatım, işlek bir dil, ölçülü bir kuruluş, zekice bir kavrayış, bilgili bir bakış, halk ağzından ve ses uyumlarından ustaca bir yaralanış şiire sağlam ve etkili bir yapı sağlıyor.

FOLKLORSU ŞİİRLER :

Son Şiirler arasında halk şiirine özenen, daha doğrusu, bu şiire yeni zevki aşılamak istiyen iki örnek var: «Delikli Şiir» ile «Gelirli Şiir». İkisi de daha önce bir yerde yayımlanmamış. Belki de şair bunları eskiden yazmış, beğenmeyerek ya da benzerlerinin gördüğü tepkiden yılarak bastırmak istememiştir. Nitekim, *Destan Gibi* yayımlanınca, başta Ataç olmak üzere birtakım eleştirmenlerin saldırısına uğramıştır.

Oysa, iki şiire de «kötü» denilemez. Özellikle, «Gelirli Şiir» hoş bir eserdir. Halk türkülerinin deyiş imkânlarını rahatlıkla ve yeni bir anlayışla kullanır. Tekrarlardan, uyaklardan, ses uyumlarından iyi yararlanır. Halk dilinin iyi tadını çıkarır.

«Gelirli Şiir» de O. Veli halktan bir insanın —bu insan kendisi de olabilir— halini tasvir eder. Onun hem borçlu, hem de âşık oluşundaki aykırılığı gülünçlü bir deyişle dile getirir:

İstanbul'dan ayva gelir, nar gelir,
Döndüm baktım, bir edalı yâr gelir.
Gelir desen dar gelir;
Gün aşırı alacaklılar gelir.
Anam anam,
Dayanamam,
Bu iş bana zor gelir.

(Gelirli Şiir)

Şairin ölümünden sonra Yeditepe dergisinde (Aralık 1950) «Kevgir» adıyla yayımlanan «Delikli Şiir» de yine parasız ve kılıksız bir kişinin hali tekerlemeye kaçan alaylı bir anlatışla dile getirilir:

Cep delik, cepken delik,
Yen delik, kaftan delik,
Don delik, mintan delik;
Kevgir misin be kardeşlik!

(Delikli Şiir)

Her iki şiirde de yoksulluk, geçim derdi söz konusu ediliyor. Aynı konuya O. Veli başka şiirlerinde de değinir. *Destan Gibi*'den başlıyarak gitgide bu teme daha çok yer verir. Sözgelişi, «İçinde. Ölüme Yakın, Altındağ, Socunun Türküsü, Galata Köprüsü, Pireli Şiir, Macera» adlı şiirlerde bu teme rastlanır. Şiirlerin bir parçası ya da bütünü bu temi işler. Bunu da tabiî görmek gerekir. Çünkü, yalnızca sözünü ettiği halktan kişiler değil, O. Veli'nin kendisi de epey geçim sıkıntısı çekmiştir. Bu sıkıntı zaman zaman şiirlerinde yansımıştır.

Bir fakir Orhan Veli'yim;
Veli'nin oğluyum,
Târifsiz kederler içinde.

mısraları bir gerçeğin anlatımıdır. 1947 de, Reşat Şemsettin Sirer'in bakanlığı sırasında, Tercüme Bürosu'ndaki işinden çıkarıldıktan sonra, bu gerçek yıldan yıla keskinleşmiş, şairin son döneminde göze batar bir hal almıştır. O. Veli okuyarak kazandığı bilinç kadar yaşadığı bu gerçeğin de etkisiyle günden güne toplumculuğa yaklaşmıştır. Arkadaşı Melih Cevdet yazıyor: «Otuzyedi, otuzsekiz yıllarının Orhan'ı artık çok geride kalmıştı. Günden güne üstü başı fakirleşiyor ama işine, uğraşına olan saygısı artıyordu. Şiiri ile olduğu gibi yazısı ile de geriliğin amansız düşmanı kesilmişti.» (1).

Yaprak dergisini böyle bir dönemde çıkarmağa girişti. «Tek serveti, sevdiği birkaç yağlıboya resmi satarak, yemekten giymekten geçerek işine devam etti.» (2). Türlü sıkıntılara, tehlikelere katlandı. Curnallardan, tehditlerden yılmadı. Yiğitçe dayandı. Bir dostunun söylediği üzere: «Orhan Veli, birçok sathî görüşlülerin tanıtmak istedikleri gibi, (Rakı şişesinde balık olsam) mısraının derbeder, mesuliyetsiz şairi değildi. Evet, uzun zamandanberi işsiz ve parasızdı. Büyüklere yaranmak tenezzülünde hiç bulunmadığı için, elinden tutanı, şiirlerini armağanlara lâyık göreni yoktu. (...) Ni-

(1) Son Yaprak, 1.2.1951
(2) Abidin D'nɔ — Yeni Şair, Son Yaprak. 1.2.1951

hayet onu ölüme kadar sürükleyen içkinin ve bohemin kaynağı, şüphe yok ki içinde yaşadığı şartlardır. (...) Biliyorum ki sanatkâra, hele Orhan gibi yarının sanatını kuran bir sanatkâra değer ve iş vermesini bilen bir cemiyette, Orhan Veli 36 yaşına doyamadan göçüp gitmezdi.» (3).

(3) Aynı dergi, «Orhan Veli» başlıklı yazı.

GENELLEME

ÖZET

Şimdiye değin O. Veli'nin eserlerini teker teker gözden geçirdim, kişiliğini —eserlerine bağlı olarak— evrimi içinde göstermeğe çalıştım. Şimdi de bu evrimden çıkan genel sonuçları belirtmek istiyorum. Bunun için ilkin, buraya kadar söylediklerimi kabaca özetlemem gerekecek.

O. Veli edebiyat dünyasına Fransız şairlerini (Ronsard, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud vb.) okuyarak girer. Onların, özellikle de simgecilerin (sembolistler) Türkiye'deki izleyicileri arasına katılır. Arada bir Ahmet Haşim ile Necip Fazıl'dan, hatta Cahit Sıtkı'dan esintiler taşıyan, ama onlardan çok Ahmet Hamdi ve Ahmet Muhip çizgisine yaklaşan ürünler verir. René Bizet'den, Franz Hellens'den «mülhem» olduğunu belirttiği şiirler yayımlar. Gerçi bunlar pek güzel örnekler değildir, fakat yirmi iki yaşındaki genç bir şair için umut vericidir. Hatta, bazıları o günlere göre oldukça başarılıdır.

Şiirler ölçülü ve uyaklıdır, heceyle yazılmıştır. Ama O. Veli aruzu da, günün şiiri kadar dünün şiirini de iyi bilir. (Hayyam'dan, Mevlânâ'dan yaptığı rubai çevirileri ile kendi yazdığı rubaileri, şarkıları ve «Efsane» adlı şiiri bunun belirtileridir.)

İlk şiirlerinde geçmişi özleyiş, çocukluk anıları, sevgiliyi bekleyiş, tabiat sevgisi, yalnızlık, umutsuzluk, sıkıntı vb. gibi temleri işler. Duygusal, bireysel, romantik bir tutumu vardır. Gerçeklerden çok düşleri sever. Mısraları koyu bir üzüngle doludur. Anlatım lirik, dil durudur. Müziğe önem verilmiştir. Sıfatlardan, geleneksel biçimlerden yararlanılmıştır.

Bu şiirlerden sonra O. Veli'nin ilk yeni şiirleri yayımlanmağa başlar. Bunlar, *Garip* adlı kitapta toplanacak yıkıcı ve şaşırtıcı örneklerin öncüleridirler. O sıralarda şairin severek okuduğu ve etkilendiği Breton, Eluard, Soupault, Jacob, Supervielle adlı gerçeküstücülerin şiirleri gibi ölçüsüz ve uyaksızdırlar. Özgür koşukla yazılmışlardır. Geleneksel şiirle, edebî sanatlarla, yerleşmiş kalıplarla, şairanelikle, resimle, hatta müzikle bağları koparmışlardır. Çünkü O. Veli «sanatlarda tedahüle taraftar» değildir. «Resmin sadece renk, musikinin sadece ses, şiirinse sadece mânadan ibaret olması» gerektiğine inanır (1). Nitekim, şiirleri açık, yalın ve basit bir kuruluştadır. Sıfatlar yok denecek kadar azdır.

Yürekten çok kafaya seslenirler. Çoğunda ince

(1) Akşam, 1.10.1940

bir alay (ironi) bulunur. Küçük insanların gündelik hayat hikâyeleri, yolculuk anıları, çocukluk yaşantıları, tabiatla ilişkiler, savaşın kötülükleri belli başlı konulardır. İlk dönemdeki şiirlerde ağır basan hayal, duygu, dram, tabiatötesi (metafizik), romantiklik gibi özelliklerin yerini şimdi sırayla hayat, madde, akıl, mizah, tabiat, gerçeklik almıştır. Ciddilik yerini bıyık altından gülmeye (espriye) ve şaşırtıya, bireysellik yerini kişileştirmeye (tipler çizmeye) bırakmıştır. Şiir ayıklanıp kısalmış, Japonların hay-kay'larını andıran bir kılığa bürünmüştür. Gelgelelim, bu kılığa bakarak O. Veli'yi Japon taklitçiliğiyle suçlamak ne denli yersizse, gerçeküstücülerden aldığı bazı etkilere bakarak Fransız taklitçiliğiyle suçlamak da o denli yersizdir. Çünkü O. Veli aldığı etkileri kişiliğinin teknesinde yoğurarak kendine özgü bir birleşim kurmasını bilmiştir. Bir yazısında bu tutumunu güzel açıklar: «Biz Surrealiste değiliz (...) Bizim şiirlerimiz modern Avrupa şairlerinden hiç birininkine benzemez. Biz Garp şairlerinden ziyade kendi halk sanatkârlarımızdan, onların şiirlerinden, onların edalarından istifade ediyoruz.»

Garip O. Veli'nin ilk şiir kitabıdır. Başında O. Veli'nin «şiir hakkında düşünceleri» ni belirten bir de önsöz vardır. Önsöze göre, şiirde «vezinle kafiye birer kayıt»tır. «Teşbih, istiare, mübalâğa ve bunların bir araya gelmesinden meydana çıkacak bir hayal zenginliği (...) tarihin aç gözünü doyurmuştur. (...) Eskiye ait olan herşeyin, her şeyden evvel de şairanenin aleyhinde bulunmak lâzım. (...)

Şiir bütün hususiyeti edasında olan bir söz sanatıdır. Yani tamamiyle manâdan ibarettir. Manâ insanın beş duygusuna değil, kafasına hitap eder...»

Bu ilkelerle O. Veli bir yandan Hececilerin, bir yandan Ahmet Haşim'in, bir yandan da Nâzım Hikmet'in şiir anlayışına tepkide bulunur. Onların şiirine karşı bu ilkelere bağlı yeni bir şiir kurmağa girişir. N. Hikmet hapse atıldığı, A. Haşim öldüğü, Hece şiiri ise iyice yıprandığı için girişimi hedefine kolay varır. Ayrıca, başlangıçta politikaya karışmaması da bu kolaylığı artırır.

Garip, sözü geçen ilkeleri uygulayan şiirleri kucaklar. Bunlar, yukarda özelliği açıklanan ilk yeni şiirlerin daha seçkin, tutarlı, yoğun ve çarpıcı örnekleridir. Genellikle, dil daha bir arınıp durulmuş, kitabî dilden konuşma diline daha bir yaklaşmıştır; anlatım daha bir yalınlaşmış ve kuruluş daha bir sıkılaşmıştır; sıfatlar daha bir azalmış (hatta silinmiş), mizah ve şaşırtma öğeleri daha bir artmıştır.

Ne var ki, bu gelişimlere karşılık, *Garip* ilk yeni şiirlerin bir taşkınlığını da bağrında taşır: «Eski edebiyatların öğrettiği herşeyi», «çeşitli sanatlarıyla bütün bir geleneği atmak» tutkusu... Aslı aranırsa, ölçüyü kaçırdıkça olumsuzlaşan bir tutkudur bu. Her şeyden önce, imgenin şiirden kovulması olumsuz bir davranıştır. Çünkü imge şiirin, hatta edebiyatın çok önemli bir temel öğesidir. Gerçi imgeye baş vurmaması O. Veli'yi eski şairlerden olduğu kadar gerçeküstücülerden de bir yerde ayırmıştır, ama şiirini de bu temel öğeden

yoksun bırakmıştır. Bunda, geleneksel edebiyatın aralıksız sömürüp aşındırdığı «şairane»ye O. Veli'nin duyduğu haklı tiksintinin ne denli payı varsa, imgeyle şaireneyi yanlışlıkla birbirine karıştırmanın, giderek eş saymanın da o denli payı vardır

Öte yandan, geleneğe geri dönmek ya da geleneği aynıyla sürdürmek kadar onu tümüyle ortadan kaldırmak da olumlu bir davranış sayılamaz. Olumlu davranış: Geleneği devrimci bir tutumla eleştirip özümlemek ve onu gerçekleştirilecek yeniliğin bir sıçrama tahtası olarak kullanmaktır. Bu bakımdan, O. Veli'nin —özellikle başlangıç döneminde— geleneği toptan yıkmağa, kaldırmağa yeltenmesi olası bir iş değildi: Yoksa, hem şiiri köksüz kalacak, hem de teknik imkânları adamakıllı daralacaktı. Nitekim daralmıştı da. Onun için, bütün aşırılığına karşın, O. Veli de gelenekle bağını büsbütün kesemedi: Hiç değilse bir yanıyla halkın diline, zevkine, hayatına yaslanmağa çalıştı. İyi de etti. Çünkü bu çalışma onu tam köksüzlükten kurtardığı gibi şiirinin de tutunmasına azçok yardım etti. Bunu gören şairin gelenek karşısındaki sert, mutlakçı tutumu yavaş yavaş yumuşamağa başladı. 1945 ten sonra gitgide gelenekten, en çok da folklordan yararlanmağa yöneldi.

Vazgeçemediğim bu yönelişin bazı ürünlerini kucaklar. Gerçi *Vazgeçemediğim* genellikle *Garip*'i sürdürür, ama onu oldukça geliştirir, yumuşatır. Bu yumuşama *Garip*'teki katı ilkelerden —az da olsa— ayrılışa yol açar: Kimi şiirlerde akıl çizgisinden duygu çizgisine kayılır, mizah ve şaşırtma

bırakılır, yer yer uyağa ve sıfata baş vurulur, sözcük tekrarlarından, müzikten yararlanılır. Hepsinden önemlisi, halk şiirinin dil ve deyişine özenilir. Başka türlü söylersek: O. Veli ucun ucun geleneğe yanaşır.

Bu sınırlı yanaşma *Destan Gibi*'de epey ilerler. O. Veli halk şiirinden yararlanmağa, ona günün zevkini aşılamağa girişir. Fakat soruna salt zevk açısından baktığı, devrimci bir görüşe yaslanmadığı için girişiminde tam bir başarı sağlıyamaz. Bundan ötürü kıyıcı eleştirilerle karşılaşır. Ötedenberi kendisini öven Ataç dahi onu yerer.

Yenisi'nde halk şiirine yönelme eğilimi bırakılır. Buna karşılık, gelenekle barışma ve *Garip*'ten uzaklaşma eğilimi güçlenir. Ayrıca, duygusal ve toplumsal eğilimler ağırlık kazanır. Yukarda sözü edilen temlere özgürlük dileği, yaşama sevinci, insan sevgisi gibi temler de eklenir, daha doğrusu bu temler iyice su yüzüne çıkar. Gündelik hayatın ve sokaktaki insanın sorunları eskisine göre şiirde daha geniş yer tutar. Gerçi şiirler biçim yönünden azçok *Garip*'tekileri andırırlar, ama daha olgun ve daha özgür bir kuruluşları olduğu da gözden kaçmaz. Üstelik, içerikçe tek insanın halinden insanların haline doğru bir yönelişe tanıklık ederler (Tekilden çoğula, bireysel insandan toplumsal insana geçiş.)

Bu geçiş *Karşı*'da daha geniş ve kesin bir düzeye çıkar. Toplumsallık eğilimi giderek toplumculuk halini alır. O. Veli enikonu bir ülkü ve eylem adamı olur. *Yaprak* dergisindeki yazıları ve şiir-

leriyle gericiliğe ve sömürücülüğe karşı savaşır. Toplumdaki haksızlıkları, bozuklukları ele alan alaylar, taşlamalar yazar. Ama, bunları yaparken, tabiatla, hayatla olan bağlarını gevşetmez. Toplumsal yergilerinin yanı sıra —*Yenisi*'nde olduğu gibi— duygu ve tabiat şiirleri de kaleme alır. Bu şiirler çoğunlukla *Garip* çizgisinden epey ayrılmış, kafadan çok yüreğe seslenen, tekrarlardan, ses uyumlarından yaralanan ürünlerdir. Bunlarda şair artık kendi halini halkın haline, toplumun haline bağlamış görünmektedir.

(Buradan da anlaşılıyor ki, O. Veli'nin şiiri duruk ve değişmez bir şiir değildir. Birtakım aşamalardan geçen, belirli bir evrimi olan bir şiirdir. Bu evrimi göz önünde tutmadan O. Veli'yi toptan yargılamak doğru olmaz. Onun için, yalnızca *Garip* dönemindeki şiirlerine bakarak onu oldum olası «biçimci, bireyci» bir şair saymak nasıl eksik bir yargı ise, yalnızca son dönemindeki şiirlerine bakarak oldum bittim «özcü, toplumcu» bir şair saymak da öyle eksik bir yargıdır.)

Son Şiirler de *Karşı*'daki toplumcu çizgiyi izler. Ama onu daha da geliştirerek ve keskinleştirerek. O kadar ki, bu şiirlerle, O. Veli'nin kendi sürecinin doruğuna vardığı söylenebilir. Fakat bunun şair için bir *son* olduğu söylenemez. Çünkü O. Veli durmaksızın arıyan, kendini geliştiren, hattâ aşan bir sanatçıdır; onun için bir *son* yoktur, sürekli bir *aşkınlık* vardır. Bu bakımdan, *Son Şiirler* şairin vakitsiz ölümü dolayısıyla yarım kalmış bir evrimin belirli bir konağıdır. Sürmesi bek-

lenirken, birdenbire kesilmesi insanın içinde burukluk yaratan tatlı bir türkünün durmasıdır, - bitmesi değil!..

SONUÇ

Bu özetlemenin de gösterdiği üzre, O. Veli «tek türlü» şiir yazmamış, çeşitli aşamalardan geçmiştir. Durmadan aramış, kendini yenilemiş, kısa zamanda büyük bir şiir serüveni yaşamıştır. Dostu Oktay Rifat'ın dediği gibi: «Orhan Fransız şairlerinin birkaç nesillik şiir macerasını kısacık ömründe yaşadı. Türk şiiri onun kalemi sayesinde Avrupa şiiriyle atbaşı geldi.» (2). «Birkaç neslin belki arka arkaya başarabileceğini bir değişmeyi o birkaç yılın içinde tamamladı.» (3).

Bu söz, O. Veli'nin şiir gelişimi kadar, fikir gelişimi için de doğrudur. Belki O. Veli tam anlamıyla bir devrim şairi olmamıştır, ama tam anlamıyla bir şiir devrimcisi olmuştur. Yalnızca bir şair olarak değil, bir aydın olarak da hem kendini, hem de şiirimizi ileriye götürmüştür. Şiirimize yeni konular, sözcükler, görüşler, duyuşlar, biçimler getirmiştir. Erken ölmeseydi daha da getirecekti. O, yalnızca bir yenilikçi, bir öncü değil, bir savaşçıydı da. Nitekim, yeniyi getirmekle kalmamış, eskinin ortadan kalkması, yozlaşmış değerlerin yıkılması için de örnek bir çaba göstermiştir. Bu yüzden Hececilerin ve eski zevke bağlı kişilerin (Ha-

(2, 3) Yeditepe 1.12.1950/Vatan, 16.11.1952

lit Fahri Ozansoy, Munis Faik Ozansoy, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Nahit Sırrı Örik vb.) ağır saldırılarına, alaylarına, eleştirilerine uğramış. ama yılmamış, direnmiş ve savaşı kazanmıştır.

O. Veli eskiye duyduğu tiksinti ve yalınlığa duyduğu tutkunlukla şiirden imgeyi, ölçüyü, uyağı, edebî sanatları kovmuş, geçmiş «edebiyatların bize öğrettiği herşeyi, bütün geleneği atmak» istemiştir. Daha çok başlangıç yıllarında keskinleşen ve sonraları yumuşayan bu aşırı istek şiirin teknik imkânlarını daraltmıştır. Buna karşılık, şair işlediği konularla, canlandırdığı kişilerle, kullandığı sözcüklerle şiirin alanını genişletmiştir. Alışılmış ve aşınmış temleri, deyişleri, kuruluşları kaldırıp atmış, alanı yeni ve değişik ürünlerle doldurmuştur. Şiiri şairanelikten, yapmacıktan, süsten, fazlalıktan, klişeden temizlemiştir. Hasta, romantik duyguculuğun yerine tabiî, akılcı bir duyarlık getirmiştir. Ayrıca, şiir dilini kitabilikten kurtarmış, ona konuşma dilinin, hatta —az da olsa— argonun canlılığını, gülümserliğini, genişliğini aşılamıştır. Süslü, kalıplaşmış, özentili anlatımı yıkmış; basit, yalın, açık, yoğun anlatımın temelini atmıştır. Öyleyken, yalınkatlığa düşmemiş, çoğun sadelik içinde derinliğe varmanın, çarpıcı olmanın yolunu bulmuştur. Bundan ötürü de Ataç'ın büyük desteğini kazanmıştır. (Gerçi, bu destekleme O. Veli'nin yükselmesine yardım etmiştir, ama onunla birlikte Ataç'ın da yükselmesine yardım etmiştir. Öyle ki, sonunda, O. Veli'nin zaferi Ataç'ın da zaferi olmuştur.)

O. Veli şiirimize yalnızca halkın (şehir halkının) dilini sokmakla yetinmemiş, onun önce kişilerini, sonra da hayatını çoğu eserlerinin konusu yapmıştır. Şiirin fildişi kulesinden sokağa inerek günlük hayata ve halk arasına karışmasını, «müreffeh ekalliyet»e değil, «fakir ekseriyete» seslenmesini dilemiştir. İlk döneminde şiirin toplum sorunlarıyla ilgilenmesini iyi karşılamamış, ama son döneminde bu kanısından gitgide uzaklaşmıştır. Halktan insanlara ve onların diline, hayatına, zevkine duyduğu yakınlık zamanla onu halkçı, hatta toplumcu denecek bir çizgiye yöneltmiştir. Gerçi bu çizginin tümüyle popülizmden kurtulduğu, eylem, öğreti ve düşünce düzeni açısından —N. Hikmet'te olduğu gibi— gereken derinlik ve genişliğe vardığı öne sürülemez. Fakat hızla oraya doğru gittiği de söz götürmez. Ayrıca, şu nokta da söz götürmez: O. Veli halka giderken «beylik» e ve toplumculuğa giderken «nutuk»a düşmekten korunmasını bilmiş, bazı ülkücüler gibi şiiri yitirmemiştir.

O. Veli şiirimizde önemli bir çığırın açılmasına önayak olmakla, önderlik etmekle kalmamış, birtakım şairleri de bu yolda etkilemiştir. Nitekim Sabahattin Kudret Aksal, Salah Birsel, Cahit Irgat, Behçet Necatigil, Mehmed Kemal, Suat Taşer, Necati Cumalı, Metin Eloğlu, Edip Cansever, Nevzat Üstün gibi şairler sözü edilen çığırın —Garip akımının— etki alanından geçmişlerdir. Bu etki, İkinci Yeni denilen hareketin doğuşuna kadar —aşağı yukarı on beş yıl— sürmüştür.

Gelgelelim, bu yaygın etkinin —yararları dışın-

da— bazı zararları da olur: Garipçilerin koydukları sınırlayıcı ilkeler yalnızca teknik imkânların kısıtlanmasına yol açmakla kalmazlar, şiirin birtakım ellerde iyice sığlaşmasına, kolaylaşmasına, kalıplaşmasına da yol açarlar. O kadar ki, gün gelir, O. Veli dahi bu sonuçtan yakınmak gereğini duyar: «... Ama, bu yeni şiir yavaş yavaş yayılıp bir çok kimse tarafından da tutulunca iş değişti. Genç okur yazarlar, hattâ bu işle uğraşanlar sandılar ki şiir yalnız küçük olayların, yalnız alelâde bir dille anlatılmasından meydana gelir. Böyle böyle bu basitlik, bu alelâdelik şiirin bir tarifi, bir şartı oldu. Basitlik, alelâdelik derken belki de biraz insaflı davranıyorum. *Basitlik, alelâdelik* diyeceğime ***boşluk, hiçlik*** desem daha doğru olur (...) Şiirimizin bu hale gelmesinde galiba bizim neslin büyük payı var...» (4).

Gerçekten de vaktiyle eski şiirin yıkılmasında büyük yararı dokunan garipçi ilkeler zamanla işlevlerini yitirirler. Gitgide kalıplaşarak şiirin ayağına dolaşmağa ve açılıp serpilmesini kösteklemeğe başlarlar. İkinci Yeni hareketi bu sıkıcı duruma bir tepki olarak doğar. Birinci Yeni'nin şiire koyduğu ağır yasakları kaldırır: Gerçi halkın dilini, zevkini şiirden kovar, ama edebî sanatlara da kapıyı açar. Hepsinden önemlisi, imgeyi yeniden tahtına oturtur. Üstelik, bunda o kadar ileri gider ki, imge nerdeyse şiirin tek amacı, hatta kendisi sayılır!

Öte yandan, Cumhuriyet döneminde şiirimizin

(4) Yaprak, 1949, Sayı 5

geçirdiği yenilikleri O. Veli'yle başlatmak ve sınırlamak da haksızlık olur. (İkinci Yeni hareketine katılan şairler yazık ki böyle bir haksızlığı işlemişlerdir: Garip akımına Birinci Yeni, kendi hareketlerine de İkinci Yeni adını takmışlardır!) Neden derseniz, ondan önce N. Hikmet —başka bir görüş ve yöntemle— şiirimizde en büyük devrimi gerçekleştirmiş, A. Haşim ve Hece şiirine en büyük darbeyi indirmiştir. Bu bakımdan O. Veli'ye (ve arkadaşlarına) yolu onun açtığı söylenebilir. Nitekim, N. Hikmet hapse atılıp da ardılları susturulunca, meydan enikonu boş kalır. Dolayısıyla, O. Veli'nin işi azçok kolaylaşır. Hatta, önceleri, eğemen çevrelerden bu yolda anlayış bile görür: Politik bir tavra bağlanan toplumcu gerçekçilerin yerini, N. Hikmet'in şiirine karşı çıkan ve başlangıçta politikaya karışmayan garipçilerin alması yararlı sayılır. (O kadar ki, CHP'nin gedikli üyesi ve gayrı resmî eleştirmeni N. Ataç'ın dahi garipçileri desteklemesinde böyle bir anlayışın da payı olduğu düşünülebilir.)

Bunlara karşın, bir yeniliği tutturup sürdürmek zordur yine de. Nitekim, garipçilerden önce Ercümend Behzad, Mümtaz Zeki, Asaf Halet gibi öncüler de şiirimizi modernleştirmeğe girişmişler, fakat çabaları O. Veli ve arkadaşlarınınki kadar yankılı olamamış, genç kuşakların sürdürdüğü yaygın bir akım kimliği kazanamamıştır. Garipçiler güçlü kişiler olmasalardı, bir «kuşak» hareketi yaratmasalardı Birinci Yeni akımı da başarıya ulaşamazdı. Bu başarıda O. Veli'nin payı büyüktür. Ger-

çi bu payın sınırları bir yere değin şiirimizin yararına olmuştur, ama bir yerden sonra da O. Veli şiirinin zararına olmuştur. Çünkü kuruculuk hareketi ve apansız gelen ölüm, onun kendi şiirini kurma zamanını daraltmıştır. Neyse ki, O. Veli bu kısa zamanı dahi çok iyi kullanmasını bilmiştir: Yıkıcılık şiirlerinin ardısıra kuruculuk şiirleri de vermiştir. Bunlar, onun Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Nâzım Hikmet, Cahit Sıtkı gibi seçkin şairler arasında yer almasını sağlıyacak yeterliktedir.

O. Veli'nin bir yandan yazılarıyla, öbür yandan şiirleriyle yürüttüğü yenilik kavgası, *Vazgeçemediğim*'le birlikte tavsamağa başlar. Şair artık yalnızca kavgayı değil, kendi şiirini de düşünür. Bunu, O. Veli'yi kıyasıya yeren eleştirmenler (örneğin Fahir Onger) bile kabul etmektedir: «Orhan Veli'nin Garip'teki şiirlerinin umumî vasfı yıkıcılık, ayıklayıcılıktı. Yeni kitabındaki şiirlerin umumî vasıfları ise daha ziyade yapıcılık ve kuruculuktur.» (5). O kadar ki, yıkıcı dönemdeki şiirleri için O. Veli, «şimdi onları beğenmiyorum,» demekten çekinmez. «Şiirin bir de ustalık denen bir şeye dayandığını bilmiyormuşuz demek (...) Ama bir hamle yapabilmek için, eskilikten silkinebilmek için o şiirleri de yazmak lâzımdı.» (6).

Böylece, durumunun bilincine varan O. Veli *Garip*'teki katı ilkelerden ucun ucun sıyrılmağa, yı-

---

(5) Fahir Onger — Vazgeçemediğim, Yaratış, 1945, sayı 8

(6) Bak: Yedigün dergisi, 2.2.1947

kıcılıktan yapıcılığa geçmeğe, kendi şiirini estetik yönden daha da geliştirmeğe çalışır. Bu çalışma, birtakım başarılı ürünlerin doğuşuna yol açar. İncelememde ayrıntılarıyla çözümlediğim bu ürünlere bakınca, şu türlü yargıları haksız bulmaktan kendimi alamıyorum: «Orhan Veli, şiirlerinde eski şiirle o kadar uğraştı ki kendi sanatının estetik yönüyle ilgilenmeye pek vakit bulamadı (...) Yeni şiirimizin işlev olarak, kurucusu olan bu adam kuramını yazılarıyla değil, başka iki şeyle yaptı: Hayatıyla ve şiirleriyle (...) Türk şiirinin kavgasını kazandı, kendi şiirinin kavgasını kaybetti.» (7).

Hakçasını söylemeli: O. Veli kavgadan sonra olduğu gibi, kavga sırasında da birtakım güzel şiirler yaratmaktan geri durmamıştır. Ayrıca, kuramının kavgasını sadece şiiriyle değil, yazılarıyla da yapmıştır: «Senelerden beri sanat hakkında birçok şeyler düşündüğüm, bunları sanatkârane faaliyetlerimde tatbike çalıştığım yetmiyormuş gibi bir sürü de makale yazdım.» (8).

Gerçekten de O. Veli'nin ünlü *Garip* önsözü dışında Varlık (1940), İnkılâpçı Gençlik (1942), Demet (1943), İşte (1944), İstanbul (1945), Ülkü (1945—46), Yaprak (1949—50) dergileri ile Vatan (1945) ve Ulus (1948) gazetelerinde yüzü aşkın yazısı (9). Yazık ki bunların ancak küçük

(7) Cemal Süreya — Orhan Veli'nin Yanlışı, Papirüs, Ocak 1967
(8) Yeni Ufuklar, Eylül/Ekim 1958
(9) Bunların dökümü için bak: Asım Bezirci — O. Veli'nin Yazdıkları, Papirüs, Haziran 1966

bir bölüğü —27 tanesi— *Nesir Yazıları* adlı kitaba alınmış, gerisi dergilerle gazetelerde unutulup kalmıştır.

Gerek bu yazıları, gerekse şiirleri tümüyle inceleyince şu gerçeği görmemek elde değil: O. Veli Türk şiirinin kavgası yanında kendi şiirinin de kavgasını kazanmayı becermiştir.

Çünkü o, güçlü bir yıkıcı olduğu kadar, usta bir yapıcıdır da...

ORHAN VELİ İÇİN YAZILANLAR

Orhan Veli, çevresinde geniş yankılar uyandırmış bir şairimizdir. Bunu, onun üzerine hazırladığım bu inceleme dolayısıyla daha iyi anladım. Baktım, Orhan Veli için gazetelerde de dergilerde bir sürü yazı çıkmış. Bunların unutulup gitmemesi ve inceleyicilere ilerde kaynaklık etmesi gerektiğini düşündüm. Bunun için bir bibliyoğrafya denemesine giriştim. İlgili kitap, dergi ve gazeteleri taradım. Şairin kız kardeşi Füruzan Yolyapan'da bulunan evrakını gözden geçirdim. Böylece, aşağıdaki bibliyoğrafyayı elde ettim. Bibliyoğrafyanın tama yaklaştığını sanıyorum.

I. ORHAN VELİ İLE İLGİLİ YAZILAR

S.A. — Orhan Veli Ne mi Yaptı, Kaynak, 1.12.1952
Fikret Adil — Şiirin Anlatmağa Çalıştığı Hal, Tan, 4.6.1945
» » — Bir Şairin Ölümü, Yeni İstanbul, 17.11.1950
» » — Villon, Dubout ve O. Veli, Yeditepe, 1.12.1950
» » — Cenaze, Yeni İstanbul, 19.11.1950
» » — O. Veli Kanık İçin, Yeditepe, 15.12.1960
Samet Ağaoğlu — Aşina Yüzler, Meydan, 26.1.1955
Yusuf Ahıskalı — Orhan Veli, Ses. 27.1.1951

Oktay Akbal — Modern Şiirimizin Triosu, Uyanış, 29.9.1941
» » — Vazgeçemediğim Üzerine Konuşma, Vakit, 16.4.1945
» » — Şair Dostlarım, Orhan Veli, Varlık, 1.2.1952
» » — Dergiler, Vatan, 25.12.1951
» » — Neslimizin Öncü Şairi, Vatan, 22.11.1953
» » — 22 Yıl Sonra, Varlık, 1.3.1967.
Üstün Akmen — Abartılan O. Veli, Soyut, Ağustos 1968
Sabahattin Kudret Aksal — O. Veli İçin, Papirüs, Ocak 1967
Sabahattin Kudret Aksal — Orhan Veli, Vatan, 14.11.1954
Fahir Aksoy — Kürdün Meyhanesi, Dost, 1.12.1965
Fahir Aksoy — Birkaç Anı, Ulus, 12.11.1970
Alptekin — Bir Problem, İstanbul, 1.11.1955
Metin And — Şiirimizde Yapı Özellikleri, Forum, 1.7.1955
Selmi Andak — Veli Kanık, Akşam, 30.11.1953
Melih Cevdet Anday — La Fontaine, Yaprak, 1.2.1949
» » » — O. Veli Kanık İçin, Yeditepe, 1.12.1950
» » » — Bizim Orhan, Kaynak, 1.12.1950
» » » — O. Veli'nin Ardından, Yaprak, 15.2.1951
» » » — Anılar, Dünya, 16.11.1953, 15.10.1953
» » » — Ben Senin Dilinim, Akşam, 16.11.1953
» » » — O. Veli'nin Aktörlüğü, Vatan 15.11.1953
» » » — O. Veli'nin Şiir Anlayışı, Yeni İstanbul, 21.11.1953
» » » — O. Veli İçin Çıkan Yazılar, Akşam, 30.11.1953
» » » — O. Veli İçin, Cumhuriyet, 17.11.1962
Şevket Apalak — O. Veli'de Bir Garip, Meltem, Aralık 1968
Talip Apaydın — Orhan Veli Kanık İçin, Yeditepe 15.12.1960
Cüneyt Arcayürek — O. Veli'nin Kabri İçin, Pazar Postası, 18.11.1951

Nurettin Artam — O. Veli'nin Vakitsiz Ölümü, Ulus, 17.11.1950
Nurettin Artam — Rumelihisarı'nda Bir Mezar Daha, Ulus, 19.11.1950
Nurettin Artam — O. Veli'nin Bütün Şiirleri, Ulus 25.1.1951
» » — Bir Eski Bir Yeni, Ulus, 12.4.1951
» » — Kaybettiğimiz Sanatkâr, Ulus, 22.1.1953
» » — Şiir Kitaplarının «Yenisi», Ulus, 12.4.1947
Sunullah Arısoy — Orhan Veli, Kaynak, 1.12.1950
Sunullah Arısoy — O. Veli'ye Saygı, Varlık, 15.2.1967
Nurullah Ataç — Varlık Şairleri, Haber, 22.9.1937
» » — Yılbaşı, Akşam, 1.1.1938
» » — İş Olsun Diye, Haber, 5.10.1938
» » — Bir Mülâkat, Haber, 30.10.1938
» » — Harp Şiirleri, Akşam, 7.1.1939
» » — Mâna, Akşam, 18.2.1938
» » — Süleyman Efendi, Akşam, 11.3.1939
» » — Kolay Zor, Akşam, 22.4.1939
» » — Garabet, Haber, 5.10.1939
» » — Şiir Ve Nazariye, Haber, 12.1.1940
» » — Şairler Arasında, Haber, 12.4.1940
» » — Söz Sözü Açar, Haber, 17.8.1940
» » — Derkenar, Haber, 10.9.1940
» » — Kalemin Gelişi, Haber, 25.9.1940
» » — Münekkit Sözleri, Ulus, 18.9.1940
» » — Kezibana Mektup, Haber, 26.4.1940
» » — Edebiyat, Ulus, 13.11.1940
» » — Orhan Veli, Haber, 29.12.1940
» » — Orhan Veli, Ulus, 17.11.1950
» » — Çizgiler, Ulus, 2.12.1950
» » — Okurken, Ulus, 5.1.1951
» » — Karalama, Ulus. 2.2.1951
» » — Orhan Veli Alay Ederdi. Sonhavadis, 4.6.1953
» » — Orhan Veli, Sonhavadis, 17.11.1953
» » — Günce, Sonhavadis, 29.11.1953

Nurullah Ataç — O. Veli Kanık, İçin, Ulus, 30.11.1953
» » — Nesir Yazıları, Sonhavadis, 22.11.1953
Türkaya Ataöv — Orhan Veli, Mülkiye, 4.12.1952
Oğuz Kâzım Atok — Garip, İnkilâpçı Gençlik, 20.9.1941
Ece Ayhan — Bir Resim Olarak O. Veli, Yazı, Papirüs, Ocak 1967
S.B. — Süleyman Efendi, Oluş, 6.3.1939
Başaran — Diri Taze, Varlık, 1.1.1951
Mustafa Baydar — O. Veli'yi Anarken, Akın, 18.11.1951
Mustafa Baydar — O. Veli'yi Anarken, Akın, 18.11.1951
Fakir Baykurt — Erkenci Orhan Abi, Dünya, 16.11.1953
Niyazi Berkes — Kitaplar, Yurt ve Dünya, Temmuz 1941
Asım Bezirci — Orhan Veli, Gerçek, 18.11.1950
» » — O. Veli Kanık İçin, Yeditepe, 15.12.1960
» » — İlk Şiirleri, Papirüs, Ocak 1967
» » — O. Veli'nin Yazdıkları, Papirüs, Haziran 1967
Birgün Birkaç Satırla O. Veli, Yeni Karabük ,20.3.1953
A. Şevket Bohça — Şiire ve O. Veli'ye Dair, Kudret, 18.4.1951
Georges Bonneau — Deux Petits Poems du rien du tout, İstanbul, 4.4.1950
Hüsamettin Bozok — Sızlayan Bir Kalble, Yeditepe, 1.12.1950
Mustafa Börklüce — Yazık Oldu O. Veli'ye, Gerçek, 18.11.1950
Orhan Burian — Kanık, Anday, Rıfat Üçlüsüne Son Bakış, Ufuklar, 9.10.1952
İbrahim Zeki Burdurlu — O. Veli'nin Şiirlerinde Sıfat Takımları, Türk Dili, Mart 1969
İnge Bütün — O. Veli Üzerine, Yeni Ufuklar, Ocak 1959
Edip Cansever — Ağlasam Duyar mısınız, Papirüs, Ocak 1967
F. Celâlettin — Yeni, Memleket, 12.4.1947
Adalet Cimcoz — O. Veli Kanık İçin, Yeditepe, 15.12.1960
Tanju Cılızoğlu — O. Veli ve Yapıtı, Özgörü, Aralık 1955

İbrahim Cüceoğlu — O. Veli'nin Hizmeti, Kaynak, 1.12.1950
Behçet Kemal Çağlar — Yazık Oldu Orhan Veli'ye, Vatan, 16.11.1950
D. Çınar — Karşı, Edebiyat Dünyası, 15.12.1949
Çömez — Şöhret Vurguncuları, En Son Dakika, 8.4.1947
İlhan Darendeli — O. Veli Şair Midir? Toprak, 20.9.1945
Hasan İzzettin Dinamo — Şiirimizde Apokalips, Yelken, Haziran 1968
Abidin Dino — Yeni Şair, Yaprak, 15.2.1951
Abidin Dino — Bir Garipseme, Dost, Ekim 1965
Güzin Dino — Hikâyeci Orhan Veli, Ufuklar, Mayıs, 1952
Ayhan Doğan — O. Veli Kanık, Türk Sanatı, 1.3.1956
Ayhan Doğan — O. Veli'nin Şiir Görüşü, Türk Sanatı, Nisan 1956.
Ayhan Doğan — O. Veli'nin Şiirinde Temler Ve Üslup, Türk Sanatı, Mayıs 1956
Mehmet Doğan — Orhan Veli'den Bize Kalanlar, Papirüs, Ocak 1967
Mehmet Doğan Şiirde Konu Ve Anlam, Şiir Sanatı, Eylül 1967
Mehmet Doğan O. Veli'de Fikir Örgüsü, Yeni Dergi, Nisan 1967
Avni Dökmeci — Yitik, Kaynak, Aralık 1950
Avni Dökmeci — Haftalık Nitlar, Kaynak, Aralık 1952
Turhan Dökmeci — Rakıya Dilekçe Şiirinin Hikâyesi, Kaynak, Nisan 1951
Numan Dönmez — Urumeli Hisarı Mezarlığında, Varlık, 13.3.1968
Tarık Dursun — Hikâye Değil, Kaynak, Aralık 1950
Ahmet Muhip Dranas — Orhan Veli, Kaynak, Aralık 1950
Ahmet Muhip Dranas — Hazin Bir Ölüm, Zafer, 16:11.1950
Bahadır Dülger — Yenisi, Tasvir, 14.4.1947
Kiaus Eder — Orhan Veli, Stuttgarter Zeitung, 9.8.1966
Metin Eloğlu — Gitti Gider, Güney, Kasım 1969
Ercümend Behzad — Garibin Çilesi, Dikmen, 1.8.1941/1.9.1941

Muzaffer Erdost — Uzaktan Orhan Veli'ye Bakmak, Pazar Postası, 11.11.1957
Muzaffer Erdost — Şiir Diline Doğru, Pazar Postası, 16.12.1956
Azra Erhat — Bir Alman Kızı Orhan Veli İçin Doktora Tezi Yazdı, Vatan, 19.3.1958
Tarık Erman — Ölenler Kalanlar, Köprü, 1.12.1958
Şükrü Eroğlu — Orhan Veli Kanık, Onüç, 1.12.1954
Konur Ertop — O. Veli, May, Kasım 1967
Konur Ertop — Ataç'a Göre O. Veli, Papirüs, Ocak 1967
Necdet Eruygur — Orhan Veli Ve Yeni Şiir, I—III, Yeditepe, 15.4.1956/15.5.1956
Necdet Evliyagil — Orhan Veli Ve Şiirleri, Cumhuriyet, 15.11.1950
Necdet Evliyagil — Bütün Şiirleri, Cumhuriyet, 26.2.1951
Sabahattin Eyuboğlu — Şiirin Garip Kişisi, Yeditepe, 1.12.1951
» » — Yenisi, Yaprak, 15.2.1951
» » — Gece İçinde Orhan, Yeditepe, 1.12.1951
» » — O. Veli Birdenbire, Vatan, 20.11.1953
» » — O. Veli Boğaziçinde, Küçük Dergi, Kasım 1952
» » — O. Veli, Yeni Ufuklar, Aralık 1962
» » — O. Veli Kardeşe Selâm, Yeditepe, 15.12.1960
Bedri Rahmi Eyuboğlu — Hâtıralar, Yeditepe, 1.12.1951
Bedri Rahmi Eyuboğlu — Orhan Veli, Varlık, 1.12.1952
Fa. — Cenaze, Yeni İstanbul, 19.11.1950
Fa. — Yalnız Sanat, Yeni İstanbul, 16.11.1953
Bedii Faik — Orhan Veli, Dünya, 18.11.1950
Sait Faik — Ölüm Hiç de Fena Şey Değil, Vatan, 16.11.1952
Saif Faik — Orhan İçin, Vatan, 15.11.1953
Adviye Fenik — Vakitsiz Toprağa Düşen Yaprak, Zafer, 18.11.1950
Mümtaz Faik Fenik — Yeni Şiir Telâkkisi, Vatan, 19.4.1947

Memet Fuat — Orhan Veli, Yeditepe, 15.12.1953
» » — Gene Orhan Veli, Yeditepe, 1.3.1954
» » — O. Veli Kanık İçin, Yeditepe, 15.12.1960
» » — Başarısızlıktan Yana, Varlık, 15.12.1961
» » — Garip'in İki Baskısı I—II, Varlık, 1.6.1959/15.6.1959
H. Orhan Veli'nin Ölümü, Son Posta, 14.11.1950
Orhan Hançerlioğlu — Orhan Veli'nin Tiyatro Tercümeleri, Türk Tiyatrosu, Sayı 246
Kenan Harun — Orhan Veli Kanık, Toprağa Verildi, Vatan, 18.11.1950
Doğan Hızlan — Bir Şair Üstüne, ABC, 12.5.1967
İsmet Hulûsi — Yazık Oldu, Son Posta, 17.11.1950
Ayhan Hünalp — O. Veli Kanık, Kaynak, Aralık 1950
Ayhan Hünalp — O. Veli Kanık, Tercüman, 15.11.1957
Ercüment Gençer — O. Veli İçin, I—III, Varan, 1.2.1955/1.4.1955
Fethi Giray — Ölümünün Birinci Yıl Dönümünde O. Veli, Pazar Postası. 18.11.1951.
Naci Girginsoy — O. Veli, Varlık, Ocak 1970
Esen Gürson — Yapay Dil, Karmaşık Tem. Alan, Nisan 1967
Abdülbaki Gölpınarlı — O. Veli İçin, Vatan, 16.11.1952
Vedat Günyol — O. Veli Kanık İçin, Yeditepe, 15.12.1960
Turhan Gürkan — O. Veli Kanık İçin, Sonhavadis, 17 11.1953
Turhan Gürkan — O. Veli, Vatan, 16.11.1954
Zahir Güvemli — O. Veli Ve Şiirleri, Gençlik, 1.7.1938
Zahir Güvemli — Arkasından, Varlık, 1.1.1951
Erol Güney — Büyük Bir Şair Öldü, İstanbul, 16.11.1950
T. İ. — Vazgeçilmemiş Şiirler, Ulus, 19.3.1945
T. İ. — Şiir Kitaplarının Yenisi, Ulus, 12.4.1947
T. İ. — Edebî Bir Dergi Ve Bir Yanlış, Ulus, 28.1.1945
Atillâ İlhan — Kitabe-i Seng-i Mezar, Gerçek, 18.11.1950
» » — O. Veli Ve Takımı, Yelken, 1.12.1962/Mav., 1.7.1955
» » — O. Veli Kanık İçin, Yeditepe, 15.12.1960

Atillâ İlhan — O. Veli'ye Karşı Oktay Akbal, Kaynak, 1.6.1955
İhsan Işık — Mütercim O. Veli, Yeni Meram
B.K. — Orhan Veli'nin Hâtırasına Hürmet Edelim, Pazar Postası, 13.4.1952
Kadircan Kaflı — O. Veli Ve San'atı, Yeni Sabah, 29.11.1950
Kadircan Kaflı — O. Veli Ve Eski Şiir, Yeni Sabah, 27.2.1951
Kadircan Kaflı — Şiirde Eski Ve Yeni, Yeni Sabah, 21.1.1951
Mevlüt Kaplan — Orhan Veli, Kaynak, 1.12.1955
Mehmet Kaplan — Birdenbire, Türk Yurdu, Mart 1960
Mehmet Kaplan — İstanbul'u Dinliyorum, İstanbul, 1.5.1954
Kemal H. Karpat — Contemporary Turkish Literature, The Literary Review, 1960 — 1961, S. 289 — 294
Mehmet Kemal — Kürdün Meyhanesi, Dost, Eylül 1967
Nazım Kemal — İki Garip Ortasında, Yeni Sabah, 12.3.1951
Nazım Kemal — Albert Camus Ve Orhan Veli, Yelken, Sayı 38
Celâlettin Kişmir — Orhan Veli, I—II, Yeni Konya, 22.11.1950/23.11.1950
Neyzen Tevfik Kolaylı — O. Veli'nin Ölümü, Vatan, 18.11.1950
Ahmet Köksal — Karşı'yı Okurken, Edebiyat Dünyası, 1.1.1950
Ahmet Köksal — O. Veli'nin Unutulan Bir Şiiri, Şairler Yaprağı, Aralık 1956.
Muhtar Körükçü — O. Veli'nin Şiirleri, Varlık, 1.2.1951
Muhtar Körükçü — Manzum Nasreddin Hoca Fıkraları, Varlık, 1.4.1952
Samim Kocagöz — Nasrettin Hoca'ya Dair, Nokta, 15.4.1951
Samim Kocagöz — O. Veli'yi Anarken, Yeni Ufuklar, 1.11.1958
Şükran Kurdakul — O. Veli'ye Ait Bir İki Nokta, Kaynak, 1.2.1951
Şemsettin Kutlu — O. Veli Kanık, Cumhuriyet, 15.11.1963

Nihat Kuşlu — O. Veli Kanık'ın Hususiyetleri, Kaynak, 1.12.1950
Yusuf Mardin — Orhan Veli, Ulus, 19.11.1950
Nermin Menemencioğlu — Dağda Ateş Yakanlar, Yeditepe, Eylül 1969
Osman Mazlum — Bütün Şiirleri, Papirüs, Mart 1968
Necat Mecit — Kuşaklar Ve Şiirimiz, Soyut, Nisan 1970
Berna Moran — O. Veli'nin Yol Türkilerinde Ton Değişiklikleri, Yeni Ufuklar, 1.7.1960.
Rauf Mutluay — Özlemleriyle Orhan Veli, Papirüs, Ocak 1967
Yaşar Nabi — Orhan Veli, Varlık 1.1.1951
Doğan Nadi — Merak, Cumhuriyet, 29.11.1950
Nizamettin Nazif — O. Veli İçin, Son Telgraf, 16.11. 1950
Behçet Necatigil — Almancada O. Veli, Türk Dili, Ocak 1967
Ayşe Nur — O. Veli'nin Bütün Şiirleri, Yeni İstanbul, 10.1.1951
Ayşe Nur — O. Veli'nin Gülüşü, Yeditepe, 1.12.1951
Ayşe Nur — O. Veli Nasıl Anılır, Yeni İstanbul, 23.11.1958
A. Ferhan Oğuzkan — O. Veli Ve Tercüme Şiir, Varlık, 1.2.1951
Ahmet Oktay — O. Veli'nin Yeri, Mavi, 1.1.1955
Muvaffak Sami Onat — Orhan Veli, Zafer, 10.12.1950
Muvaffak Sami Onat — O. Veli'nin Biyoğrafisi, Varlık. 1.1.1951
Fahir Onger — Vazgeçemediğim, Yaratış, 23.4.1945
Fahir Onger — Orhan Veli, Hayatı, Yenilik, 1.12.1953
Orhan Seyfi Orhon — Kralın Elbisesi, Haber, 24.10.1940
Orhan Seyfi Orhon — Şiir Tenkidi, Akbaba, 12.9.1940
Yusuf Ziya Ortaç — Yazıklar Olsun, Akbaba, 28.3.1940
Fikret Otyam — Gel Gel, Kardeşim Orhan, Dünya, 1.12.1953
Halit Fahri Ozansoy — Büyük Sözler, Son Posta 10.5.1947
Halit Fahri Ozansoy — Kalıbın Dışına Çıkanlar, Son Posta, 7.6.1947
Halit Fahri Ozansoy — H. Fahri Ozansoy Diyor ki, Akşam, 27.2.1939

Vedat Öz — Garip Şiirleri Antolojisi, Hizmet, 14.7.198
Kemal Özgür — Neler Dediler, Kaynak, 1.12.1950
Kemal Özgür — Orhan Veli, Zafer, 19.11.1950
Lütfi Özkök — İsveç Mektubu, Yeditepe, 1.4.1953
Rıza Rıfat Öztoprak — O. Veli'nin Şiirlerindeki Gelişmeler, Çağdaş, Nisan 1964
Yüksel Pazarkaya — Almancada O. Veli, Türk Dili, Nisan 1967
Yüksel Pazarkaya — O. Veli Kanık Üzerine, Yeni Dergi, Nisan 1967
Saffettin Pınar — Vazgeçemediğim, Doğuş, Ocak 1946
Şevket Rado — Orhan Veli'nin Yeni Kitabı Dolayısiyle. Akşam, 25.11.1949
» » — Orhan Veli, Akşam, 16.11.1950
» » — Bir Şairin Arkasından, Akşam, 22.11.1950
» » — Şair Ne Demek İstiyor, Akşam, 5.9.1953
Oktay Rifat — O. Veli İçin Kaynak, 1.12.1950
» » — O. Veli İçin, Yeditepe, 1.12.1960
» » — O. Veli'nin Ardından El Ele, Yaprak, 15.2.1951
» » — Yarına Çevrili İki Türk Yazarı, Yeditepe, 15.11.1952
» » — O. Veli, İleri Şair, Vatan, 16.11.1952
» » — Düşünen Şair, Vatan, 15.11.1953
Doğan Ruşenay — Yeni Neslin Tenkidi, Hamle, 1.11.1940
Ziya Osman Saba — Vazgeçemediğim, Varlık, 15.4.1945
Ziya Osman Saba — Yenisi, Varlık, 1.5.1947
Sadun G. Savcı — O ve Gölgesi, Vatan, 16.11.1950
Mehmet Salihoğlu — O. Veli Kanık, Ilgaz, Eylül 1967
Mehmet Salihoğlu — O. Veli, Türk Dili, Aralık 1971
Aclan Sayılgan — O. Veli İçin, Kaynak, 1.12.1950
M. Sırıl — Destan Gibi, Ses. 13.11.1946
Nahit Sırrı — Yenisi İçin, Tanin, 10.4.1947
Şahap Sıtkı — Bir Ölüm Yıldönümü, Akın, 23.11.1951
Sabri Esat Siyavuşgil — O. Veli'nin Bütün Şiirleri, Yeni Sabah, 18.1.1951
Halil Soyuer — O. Veli Hanık, Defne, Sayı 3, 1968

İlhami Soysal — İstanbul, Sonhavadis, 17.11.1953
Cemal Süreya — O. Veli'nin Yanlışı, Papirüs, Ocak 1967
Nurettin Şafgil — Sere Serpe, Yenilik, Kasım 1955
Sabih Şendil — Orhan Veli Kanık, Kaynak, 1.12.1950
Sabih Şendil — Br O. Veli Vardı, Su, Kasım 1965
Muhsin Şener — Orhan Veli, Yeni Dergi, Ağustos 1971
Muhsin Şener — O. Veli'de Deyiş, Özün, Şubat 1972
M. Şırıl — Destan Gibi, Ses, 13.11.1946
Ülkü Tamer — Hani Bir Kitap Vardı, Papirüs, Ocak 1967
Cahit Tanyol O. Veli'ye Dair, Yeni Sabah, 24.11.1950
Cahit Tanyol — Yeni Şiirin Çıkmazları, Cumhuriyet, 15.9.1954
Ercüment E. Talu — O. Veli'ye Yazık Oldu, Son Saat, 18.11.1950
Cahit Sıtkı Tarancı — Tanıdığım O. Veli, Kaynak, 1.12.1950
Cahit Sıtkı Tarancı — Şair O. Veli, Son Yaprak, 1.2.1951
İlhan Tarus — O. Veli Kanık İçin, Yeditepe, 15.12.1960
Suat Taşer — Demek Öldün Ha, Zafer, 19.11.1950
» » — Gel de Yanma, Yeditepe, 1.12.1950
» » — Üç Şey, Kaynak, 1.12.1950
İlhan Bedri Tek — En Son Çıkan Şiir Kitapları, Tan, 25.5.1945
Sabahattin Teoman — O. Veli İçin, Varlık, 1.1.1951
R. Tomris — Fransız Şiiri Antolojisi, Papirüs, Ocak 1967
Ö. Faruk oprak — O. Veli'den Kalana Bakalım, Kaynak, Şubat 1954
Ö. Faruk Toprak — Lambo'da Bir Gece, Papirüs, Ocak 1967
Ö. Faruk Toprak — O. Veli Kanık İçin, Yeditepe, 1.12.1960
Ö. Faruk Toprak — Kimimiz Öldük, Kimimiz Nutuk Söyledik, Yön, 18.11.1966
Ö. Faruk Toprak — Ozanlar Ne Yaptı? Yeditepe, Temmuz 1969
Füruzan Hüsrev Tökin — Orhan Veli, Kaynak, 1.12.1952
Füruzan Hüsrev Tökin — Yeni Şiire Dair, Doğuş, Mayıs 1945

Fürüzan Hüsrev Tökin — Yalın Sözlü Şair, Yeditepe, 15.11.1952
Fürüzan Hüsrev Tökin — Orhan Veli, Son Havadis, 17.11.1953
Ulunay — Yazık Oldu Süleyman Efendiye, Yeni Sabah, 16.11.1950
Turgut Uyar — Bir Şiirden, Sakal, Papirüs, Kasım 1968
Turgut Uyar — O. Veli Üstüne Birkaç Söz, Güney, Kasım 1969
Muzaffer Uyguner — Orhan Veli'nin Şiir Üstüne Düşünsünceleri, I—IV, Varlık 15.11.1959, 1.2.1960
» » — O. Veli Ve Dil, Pazar Postası, 21.12.1958
» » — O. Veli Ve Dil, Türk Dili, 1.12.1960
» » — O. Veli'de Halka Dönük Öğeler, Türk Dili, Aralık 1971
Suat Uzer — O. Veli Ve Nesir Yazıları, Hisar, Haziran 1953
Hikmet Ülgen — O. Veli, Akşam, 16.11.1953
Hikmet Ülgen — O. Veli, Yeni İstanbul, 21.11.1953
Nusret Dişo Ülkü — Kırk Gün Kırk Gece Düğün, Varlık, 1.8.1967
Vâ—Nû — O. Veli Kanık, Akşam, 16.12.1949
Vâ—Nû — Dört Ehemmiyetli Sairimizden Birini Kaybettik, Akşam, 17.11.1950
Vâ—Nû — Orhan Veli'nin Yeni Kitabı Münasebediyle, Akşam, 7.4.1947
Adnan Veli — Ağabeyim Orhan Veli Kanık, Türk Tiyatrosu, 1.5.1953
» » — Karpuz Kurabiye, Vatan, 15.11.1953
» » — O. Veli İle Beraber, Vatan, 4.11.1951
» » — Kardeşim O. Veli, Vatan, 14.11.1951
» » — Helâl Çimento, Dünya, 16.11.1953
Oktay Verel — Erken Gidenin Ardından, Son Telgraf, 17.11.1950
Cavit Yamaç — Vazgeçemediğim, Tanin, 16.11.1950

Ümit Yaşar — Orhan Veli, Yelpaze, 16.1.1953
Cemil Yener — Ahmet Haşim, Orhan Veli Kanık, Türk Dili, 1.1.1960
Arif Yesari — O. Veli, İşte Babıali, Ekim 1950
Can Yücel — O. Veli'nin Şairliği. Yeditepe, 15.11.1953

II. ORHAN VELİ İÇİN YAZILAN ŞİİRLER

Yusuf Ahıskalı — İsa, Ses, 27.1.1951
M. Turgut Akın — O. Veli'ye Mektup, Kaynak, Aralık 1951
Muzaffer Arabul — O. Veli (Sana Ne Olmuş, 1962, S. 19)
Ziya Bakşan — O. Veli'yi Sevmeyenlere, Kaynak, Aralık 1950
Başaran — Orhan Veli İçin, Yeditepe, 15.11.1952
Fakir Baykurt — Karşı, Kaynak, Aralık 1951
Ercümend Behzad — Çilelim, Yeditepe, 1.12.1950
Ferruh Canik — Orhan Veli, Kaynak, 1.12.1950
Kemal Çal — Gidiş O Gidiş, Kaynak, 1.12.1950
Mesut Defne — Kendi Eserleriyle, Yeşil Türkiye, 1.6.1955
İlhan Devvar — Kitabe-i Seng-i Mezar, Ses. 19.7.1943
Salih Dinçer — O' Veli'siz Dünya, Kaynak, 1.12.1951
Melih Erçin — Kitabe-i Seng-i Mezar, Varlık, 15.2.1967
Coşkun Ertepınar — Bir De Orhan, Kaynak, 1.12.1967
Fikri Gayret — O. Veli İçin, Kaynak, 1.12.1951
Bedri Gider — O. Veli, Varlık, 1.12.1950
Ali Gündüz — Susan Pınar, Kaynak, 1.12.1951
Turhan Gürkan — O. Veli İçin, Sonhavadis, 17.11.1953
Mustafa Sıtkı Günemre — Orhan Veli'ye, Kaynak, 1.12.1950
Halim Güzelson — Otopsi, Vatan, 16.11.1952
Ömer Güzlendi — İstanbul, Ajans Türk Şiir Antolojisi, 1951
Cahit Irgat — Birisi, Kaynak, 1.12.1952/Irgatın Türküsü, 1969, S. 110
Sabutay Karahasanoğlu — Veli Tekerlemesi, Kaynak, 1.12.1952
Cemal Kırca — Tuğba Ağacı, Kaynak, 1.12.1950

Tevfik Kubilay — Orhan Veli'ye Telgraf, Yeditepe, 15.11.1952

Nâzım Hikmet — Slavya Kahvesinde Şair Dostum Tavfer'le Yârenlik, Yön, 26.11.1965

Fuat Ofşin — Bit, Kaynak, 1.12.1951

Fikret Otyam — Ağıt, Dünya, 1.12.1951

M. Ali Özdemir — O. Veli'ye Mektup, Yükseliş, Aralık 1950

Nurettin Özyürek — Garip'li Şiir, Varlık, 1.12.1950.

Osman Turgut Pamirli — O. Veli, Kaynak, 1.12.1952

Oktay Rifat — Ağıt, Varlık, 1.12.1950

Oktay Rifat — Pembe Yalı (Karga İle Tilki, 1954, S. 43)

Mehmet Salihoğlu — Orhan Veli'ye (Bana Sensin Yaşamak, 1966, S. 76)

Lasse Söderberg — Orhan Veli'yi Düşünüyorum (çev. Lütfü Özkök), Yeditepe, 1.4.1953

Hicri Şen — Rumelihisarı Üzerine Şiir, Kaynak, 1.12.1950

Sabih Şendil — Orhan Veli'ye, Kaynak, 1.12.1951

Özer Tan — Ölümünden Sonra Yaşamak, Güney, Kasım 1954

Zafer Hüsnü Taran — Orhan'a, Varlık, 1.12.1950

Sabahattin Topaloğlu — O. Veli'ye, İlgaz, 1.6.1967

Mehmet Ali Türksever — O. Veli, Zafer, 19.11.1950

Muzaffer Uyguner — Mezartaşı Kitabesi, Kaynak, 1.12.1951

Muzaffer Uyguner — Orhan Veli, Kaynak, 1.12.1952

Nazan Yaslıviran — Garip Orhan, Kaynak, 1.12.1950

Ümit Yaşar — Beni Unutma, 1968, S. 89—90, 156

Yazıkuşu — Senin İçin, Kaynak, 1.12.1952

Can Yücel — Dumanın Doğrusu, Yeni Dergi, Mart 1966

III. ORHAN VELİ İLE YAPILAN KONUŞMALAR

Yürük Çelebi — Orhan Veli'ye Altı Sual, Akşam, 15.1.1947

Bahadır Dülger — O. Veli Konuşuyor, Tasvir, 21.3.1947

Ertuğrul H. Erbil — Orhan Veli İle Bir Konuşma, Anadolu, 9.2.1947

Sait Faik — Rakı Şişesinde Balık Olmak İsteyen Şair, Yedigün, 2.2.1947
Sait Faik — Onunla, Yeditepe, 1.12.1951
Sadettin Gökçepınar, O. Veli Diyor Ki, Akşam, 31.10.1940
Kandemir — Şair O. Veli Diyor ki, Edebiyat Alemi, 23.7.1949
Emin Karakuş — Orhan Veli İle Mülâkat, Resimli Hafta, 1.10.1938
Nihat Kuşlu — Orhan Veli, Oktay ve Melih Cevdet İle Sanat Üzerine Konuştuk, Kaynak, 1.5.1950
Ş. R. — O. Veli İle Şiire Dair Bir Konuşma, Akşam, 1.10.1940
— Şiir Ölüyor mu? Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat Söylüyor, Ulus, 30.12.1937

IV. HEM ORHAN VELİ'YE, HEM DE ŞİİRLERİNE YER VEREN ANTOLOJİLER

Akil Aksan — Anthologie de la nouvelle poesie turque, 1966, S. 44 — 62
Dündar Akünal — Türk Edebiyatında Aşk Şiirleri, 1944, S. 122
Dündar Akünal — 20 yılın Şiirleri ve Şairleri, 1943, S. 88
Sunullah Arısoy — Deste, 1953, S. 34 — 39
Nimet Arzık — Anthologie des Poetes Turcs Contemporains, 1953
Sabahattin Batur — Yeni Şiirimiz, 1960, S. 95 — 103
İlhan Berk — Aşk Elçisi, 1964, S. 179 — 184
Orhan Burian — Kurtuluştan Sonrakiler, 1946, S. 278-284
Behçet Kemal Çağlar, Orhan Burian, Halûk Y. Şehsuvaroğlu - Mütarekeden Sonrakiler, 1939, S. 199 - 202
Şahinkaya Dil — Çağdaş Türk Şiiri, 1961, S. 163 - 169
Baki Suha Edİboğlu — Türk Şiirinden Örnekler, 1944, S. 191 — 193
Hüseyin Karahan Şiirimizin Cumhuriyeti II. 1958, S.35 — 53

Hüseyin Karahan — Türk Edebiyatında Yeniler, 1955, S. 99 — 101
James Krizec — Anthology of Islamic Litterature, Canada, 1967
Memet Fuat — İlkokul Çocukları İçin Şiirler, 1968, S. 56 — 78
Yaşar Nabi Nayır — Başlangıcından Bugüne Türk Şiiri, 1968, S. 319 — 326, 400 — 401.
Fahir Onger — Bugünkü Şiirimiz, 1946, S. 57 — 58.
Derek Patmor — The Star and the Crescent, An antology of Modern Poetry, London, 1945
Yüksel Pazarkaya, Helmut Mader — Poesié Orhan Veli Kanık, Frankfurt, 1966
Yüksel Pazarkaya — Moderne Türkische Lyrik, 1971, S. 85 — 90, 244.
İsmail Ali Sarar — Yeni Şiir Antolojisi, 1949, S. 25 — 26
Ali Tomrukçu — 48 Şair, Ankara, 1944, S. 59—61
Ümit Yaşar — Şairlerin Seçtikleri, 1971, S. 132 — 144
Kemal Yerdelen — Yeni Şiirimizden Seçmeler, 1955, S. 23 — 25
.... — Yeni Türk Şiiri Antolojisi, Yeditepe Yayınları, 1956, S. 83—89
— Orhan Veli Kanık, Güvercin Kitaplar Şiir Serisi, 1952

V. ORHAN VELİ'DEN SÖZ AÇAN KİTAPLAR

Türker Acaroğlu — Ozanlar Ve Yazarlar, 1965, S. 101-102
Samet Ağaoğlu — Aşina Yüzler, 1965, S. 13 — 20
Yaşar Akyol — Yazarlar Kılavuzu, 1972
Oktay Akbal — Şair Dostlarım, 1964, S. 45 — 50
Melih Cevdet Anday — Doğu - Batı, 1965, S. 55—62
Nurullah Ataç — Sözden Söze, 1952, S. 42—45
Nurullah Ataç — Günce, 1960, S. 13
Nihad Sami Banarlı — Türk Edebiyatı Tarihi, 1948, S. 418
Salah Birsel — Günlük, 1955, S. 44

Necati Cumalı — Niçin Aşk, 1971, S. 29 — 37
Baha Dürder — Şairler, Edipler, Muharrirler, 1967, S. 54 — 55
Seyfettin Orhan Çağdaş — Nurullah Ataç Ve Şairleri, 1945
Baki Süha Ediboğlu — Bizim Kuşak Ve Ötekiler, 1968, S. 143—154
İlhan Egemen — Genç Neslin İnsancı Şairleri, 1944
Eileen Heister — Orhan Veli Kanık, İnaugural Dissertation (1957 de Köln Üniversitesinde savunulan doktora tezi.)
Ahmet Kabaklı — Türk Edebiyatı III, 1966, S. 448-457
Mehmed Kaplan — Şiir Tahlilleri II. 1965, S. 107—118
Seyit Kemal Karaalioğlu — Edebiyatımızda Şair Ve Yazarlar, 1968, S. 111 — 112
Refik Korkud — Türk Edebiyattnda Şairler Ve Yazarlar, 1970, S. 180
Vasfi Mahir Kocatürk — Türk Edebiyatı Tarihi, 1964, S. 804 — 805
Yaşar Köksal — Orhan Veli Kanık, 1957
Mehmed Kemal — Acılı Kuşak, 1967, S. 18—23
Şükran Kurdakul — Şairler Ve Yazarlar Sözlüğü, 1971, S. 221—223
Behçet Necatigil — Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 1964, S. 112
Metin Öztekin — Bu Dilin Ustaları, 1969, S. 75 — 87
Hilmi Soykut — Yeni Şiir Ve Karakterleri, 1955
Muvaffak Şeref — Türkiye Ve Sosyalizm, 1968, S. 81—89
Ahmet Hamdi Tanpınar — Edebiyat Üzerine Makaleler, 1969, S. 536—539
Ömer Faruk Toprak — Duman Ve Alev, 1968, S. 129-136
Najip Ullah — Islamic Literature, An introduction history with selections, Washington Square Press, January 1963
Muzaffer Uyguner — Orhan Veli Kanık, 1967
Muzaffer Uyguner — O. Veli'nin Dil Ve Şiir Üzerine Düşünceleri, 1967

Adnan Veli — Orhan Veli İçin, 1953
Suut Kemal Yetkin — Edebiyat Üzerine, 1952, S. 71—78
Muammer Yüzbaşıoğlu — Edebiyatımız, 1967, S. 131-132

VI. ORHAN VELİ'YLE İLGİLİ TEZLER

Ayhan Doğan — Cumhuriyet Devrinde Türk Şiiri, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 1953
Metin Erünsal — Orhan Veli Kanık Ve Şiirleri, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 1966
Bekir Gönenç — Cahit Sıtkı, Orhan Veli Ve Ziya Osman'da Aşk, Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, 1960.
Erdem Uygur — Orhan Veli, Ankara Dil ve Tarih — Coğrafya Fakültesi, 1959

S E Ç M E L E R

Antoloji

SEÇMELER İÇİN AÇIKLAMA

O. Veli'nin şiirleri, daha önce de belirtildiği gibi, **Bütün Şiirleri** adlı kitapta toplanmıştır. Basım hakkı Varlık Yayınevi'nce satın alınan bu kitap, yedi bölümden meydana gelmiştir: «İlk Şiirler, Garip, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı, Son Şiirler.»

«Seçmeler» için her bölümden ancak üç şiir alabildim. O. Veli'nin tüm şiirlerini okumak isteyenler adı geçen kitaba bakmalıdırlar.

«Seçmeler»e verdiği izinden ve gösterdiği anlayıştan ötürü sayın Yaşar Nabi'ye teşekkür ederim.

GÜN DOĞUYOR

Dili çözülüyor gecelerin,
Gölgeler kaçışıyor derine,
Alıp sihrini bilmecelerin
Gün doğuyor şehrin üzerine.

Korkarak şekl'alıyor bacalar,
Gün doğuyor şehrin üzerine,
Bakıyorlar günün gözlerine
Gözleri uykulu atmacalar.

Sallıyarak dallarını kavak
Yükseliyor her günkü yerine,
Gün doğuyor şehrin üzerine,
Mavi bir ışıkla ağararak.

Gün doğuyor şehrin üzerine,
Renk renk hacimle doluyor her yer.
Dalıyor dağınık yüzlü evler
Hâlâ yanan sokak fenerine.

Toprak kımıldıyor yavaş yavaş,
Gün doğuyor şehrin üzerine,
Bembeyaz gece çiçeklerine
Sabahla düşüyor bir damla yaş.

Ve bir deniz hücumu halinde
Gün doğuyor şehrin üzerinde..

KUŞ VE BULUT

Kuşçu amca
Bizim kuşumuz da var
Ağacımız da.
Sen bize bulut ver sade
Yüz paralık.

TEREYAĞI

Hitler amca!
Bir gün de bize buyur.
Kâkülünle bıyıklarını
Anneme göstereyim.
Karşılık olarak ben de sana
Mutfaktaki dolaptan aşırıp
Tereyağı veririm.
Askerlerine yedirirsin.

KİTABE-İ SENG-İ MEZAR

I

Hiçbir şeyden çekmedi dünyada
Nasırdan çektiği kadar;
Hattâ çirkin yaratıldığından bile
O kadar müteessir değildi;
Kunduraşı vurmadığı zamanlarda
Anmazdı ama Allahın adını,
Günahkâr da sayılmazdı.
Yazık oldu Süleyman Efendi'*ye.*

II

Mesele falan değildi öyle,
To be or not to be *kendisi için;*
Bir akşam uyudu;
Uyanmayıverdi.
Aldılar, götürdüler.
Yıkandı, namazı kılındı, gömüldü.
Duyarlarsa öldüğünü alacaklılar
Haklarını helâl ederler elbet.
Alacağına gelince...
Alacağı yoktu zaten rahmetlinin.

III

Tüfeğini deppoya koydular,
Esvabını başkasına verdiler.
Artık ne torbasında ekmek kırıntısı,
Ne matrasında dudaklarının izi;
Öyle bir rûzigâr ki,
Kendi gitti,
İsmi bile kalmadı yadigâr.
Yalnız şu beyit kaldı,
Kahve ocağında, el yazısiyle:
«Ölüm Allahın emri,
Ayrılık olmasaydı.»

BAYRAM

Kargalar, sakın anneme söylemeyin!
Bugün toplar atılırken evden kaçıp
Harbiye Nezaretine gideceğim.
Söylemezseniz size macun alırım,
Simit alırım, horoz şekeri alırım;
Sizi kayık salıncağına bindiririm kargalar,
Bütün zıpzıplarımı size veririm.
Kargalar, ne olur anneme söylemeyin!

ANLATAMIYORUM

(Moro romantico)

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz
Gözyaşlarıma, ellerinizle?

Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.

Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epiyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

DEĞİL

Bilmem ki nasıl anlatsam;
Nasıl ,nasıl size derdimi!
Bir dert ki yürekler acısı,
Bir dert ki düşman başına.
Gönül yarası desem...
Değil!
Ekmek parası desem...
Değil!
Bir dert ki...
Dayanılır şey değil.

TREN SESİ

Garibim;
Ne bir güzel var avutacak gönlümü
Bu şehirde,
Ne de bir tanıdık çehre;
Bir tren sesi duymaya göreyim
İki gözüm,
İki çeşme.

İSTANBUL TÜRKÜSÜ

İstanbul'da Boğaziçi'nde,
Bir fakir Orhan Vel'yim;
Veli'nin oğluyum,
Türifsiz kederler içinde.
Urumelihisarı'na oturmuşum;
Oturmuş da bir türkü tutturmuşum:

«İstanbul'un mermer taşları;
Başıma da konuyor, konuyor aman, martı kuşları,
Gözlerimden boşanır hicran yaşları;
Edalı'm,
Senin yüzünden bu halım.»

«İstanbul'un orta yeri sinama;
Garipliğim, mahzunluğum duyurmayın anama;
El konuşur, sevişirmiş; bana ne?
Sevdalı'm,
Boynuna vebâlım!»

İstanbul'da, Boğaziçi'ndeyim;
Bir garip Orhan Veli,
Veli'nin oğlu;
Târifsiz kederler içindeyim.

DESTAN GİBİ

YOL TÜRKÜLERİ

«Hereke'den çıktım yola,
Selâm verdim sağa sola,
Haydi, benim bu dünyaya garip gelmiş şairim,
Yolun açık ola!»

İzmit sokakları yaprak içindeydi;
Bir aşağı bir yukarı.
Sonbahar;
Başımda, unutamadığım şehrin havası;
Dilimde hep oraların şarkıları;
Ellerim ceplerimde,
İzmit sokakları yaprak içindeydi.

«İzmit'in köprüsü betondur beton,
Nasıl kadrin bilmez yanında yatan,
Sensin gece gündüz gözümde tüten.

Yüreğim yanıktır, ciğerim delik,
Of, of kemirir bağrımı of, ince hastalık.»

Arifiye!
Şoför durdu, Enistitü Mektebî dedi,
Süleyman Edip bey Müdürün adı.
Bir yol da burada duralım;
Ellerinde nasır, yüzlerinde nur,
Yarına ümitle yürüyenlere
Bir selâm uçuralım.

«Ada yolu kestane
Aman dökülür tane tane.»

Ada demek, Adapazarı demek;
Kadehler şişe olur Çark'ın başında;
Zaten efkârlısın,
Ayağını denk al, şekerim.

«Hükûmat önünden geçtim,
Oturdum bir kahve içtim,
Hendek'te bir güzel gördüm,
Yavuklumdan vazgeçtim;

Hendeğin yolları taştan,
Sen çıkardın beni baştan.»

Sabahları erken kalkılıyor yolculukta;
Doğan güneşe karşı,
Dertler biraz daha unutulmuş,
Gurbete biraz daha alışılmış,
Yapılacak işler düşünülüyor.
.....
«Gerede'ye vardık, günlerden pazar
Kaldırımlarda yosmalar gezer;
Bilmem, bu gurbetlik ne kadar uzar.

Yüreğim yanıktır, ciğerim delik,
Of, of, kemirir bağrımı of, ince hastalık.»

Zonguldak yolundayız,
Dağların tepesinden,
Birdenbire denizi göreceğiz.
Denizi gökle bir göreceğiz.
Şimâl rüzgârları gelecek uzaktan.
O yolcu, biz yolcu,
Şimâl rüzgârlariyle öpüşeceğiz.
Güneşli bir günde,
Masvavi göreceğiz Karadeniz'i.
Balkaya'dan Kapuz'a kadar,
Karış karış biliriz biz bu şehri;
Eki'nin çiçekli bahçeleri
Rıhtıma kömür taşıyan vagonlariyle;
Poydos saatlerinde yollara dökülen
Soluk benizli insanlarıyle.

.....

«Siyah akar Zonguldağın deresi;
Yüzkarası değil, kömür karası;
Böyle kazanılır ekmek parası.»

Gemiler vardı limanda gemiler
Her biri yeni bir ufka gider.

TAHATTUR

Alnımdaki bıçak yarası
Senin yüzünden;
Tabakam senin yadigârın;
«İki elin kanda olsa gel» diyor,
Telgrafın;
Nasıl unuturum seni ben
Vesikalı yarim?

SERE SERPE

Uzanıp yatıvermiş sere serpe;
Entarisi sıyrılmış, hafiften;
Kolunu kaldırmış, koltuğu görünüyor
Bir eliyle de göğsünü tutmuş.
İçinde kötülüğü yok, biliyorum;
Yok, benim de yok ama...
Olmaz ki!
Böyle de yatılmaz ki!

ALTINDAĞ

Altındağ, Ankara'nın arka tarafında kurulmuş büyük bir fakir fukara mahallesidir. Sabaha karşı bütün Altındağ rüya görür. Burada, sadece, bir genç kızla bir lâğımcının rüyasını, bir de sucunun türküsünü okuyacaksınız.

Biri bir koca gorur rüyasında:
Yüz lira maaşlı kibar bir adam.
Evlenir, şehire taşınırlar.
Mektuplar gelir adreslerine:
Şenyuva apartmanı, bodrum katı.
Kutu gibi bir dairede otururlar.
Ne çamaşıra gidilir artık, ne cam silmeye;
Bulaşıksa kendi bulaşıkları.

Çocukları olur, nurtopu gibi;
Elden düşme bir araba satın alınır.
Kızılay Bahçesi'ne gidilir sabahları;
Kumda oynasın diye küçük Yılmaz.
Kibar çocukları gibi.

Lâğamcının hamam rüyasıdır
Rüyaların en güzeli.
Uzanır yatar göbek taşına;
Tellâklar gelip dizilir yanıbaşına.
Biri su döker,
Biri sabunlar;
Elinde kese sıra bekler biri.
Yeni müşteriler girerken içeri,
Lâğamcı,
Pamuklar gibi çıkar dışarı.

KARŞI

Gerin, bedenim, gerin;
Doğan güne karşı.
Duyur, duyurabilirsen,
Elinin kolunun gücünü,
Ele güne karşı.

Bak! Dünya renkler içinde!
Bu güzel dünya içinde
Sevin sevinebilirsen,
İnsanlığın haline karşı.
Durmadan işleyen saatlerde
Dişli dişliye karşı;
Dişlilerin arasında,
Güçsüz güçlüye karşı.
Herkes bir şeye karşı
Küçük hanım, yatağında uykuda,
Rüyalarına karşı.

Gerin, bedenim, gerin,
Doğan güne karşı.

GÜN OLUR

Gün olur, alır başımı giderim,
Denizden yeni çıkmış ağların kokusunda.
Şu ada senin, bu ada benim,
Yelkovan kuşlarının peşi sıra.

Dünyalar vardır, düşünemezsiniz,
Çiçekler gürültüyle açar;
Gürültüyle çıkar duman topraktan.

Hele martılar, hele martılar,
Her bir tüylerinde ayrı telâş!..

Gün olur, başıma kadar mavi;
Gün olur, başıma kadar güneş;
Gün olur, deli gibi...

İSTANBUL'U DİNLİYORUM

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Önce hafiften bir rüzgar esiyor;
Yavaş yavaş sallanıyor
Yapraklar, ağaçlarda;
Uzaklarda, çok uzaklarda,
Sucuların hiç durmıyan çıngırakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı;
Kuşlar geçiyor, derken;
Yükseklerden, sürü sürü, çığlık çığlık.
Ağlar çekiliyor dalyanlarda;
Bir kadının suya değiyor ayakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Serin serin Kapalı Çarşı;
Cıvıl cıvıl Mahmutpaşa;
Güvercin dolu avlular.
Çekiç sesleri geliyor doklardan,
Güzelim bahar rüzgârında, ter kokuları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Başımda eski âlemlerin sarhoşluğu,
Loş kayıkhaneleriyle bir yalı;
Dinmiş lodosların uğultusu içinde
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir yosma geçiyor kaldırımdan;
Küfürler, şarkılar, türküler, lâf atmalar.
Bir şey düşüyor, elinden yere;
Bir gül olmalı;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir kuş çırpınıyor eteklerinde;
Alnın sıcak mı, değil mi, biliyorum;
Dudakların ıslak mı, değil mi, biliyorum;
Beyaz bir ay doğuyor, fıstıkların arkasından
Kalbinin vuruşundan anlıyorum;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

MACERA

Küçüktüm, küçücüktüm,
Oltayı attım denize;
Bir üşüşüverdi balıklar,
Denizi gördüm.

Bir uçurtma yaptım, telli duvaklı;
Kuyruğu ebem kuşağı renginde;
Bir salıverdim gökyüzüne;
Gökyüzünü gördüm.

Büyüdüm, işsiz kaldım, aç kaldım;
Para kazanmak gerekti;
Girdim insanların içine,
İnsanları gördüm.

Ne yârdan geçerim, ne sersen;
Ne denizlerden, ne gökyüzünden ama...
Bırakmıyor son gördüğüm, bırakmıyor
geçim derdi.
Oymuş, diyorum, zavallı şairin
Görüp göreceği.

BİRDENBİRE

Her şey birdenbire oldu.
Birdenbire vurdu gün ışığı yere;
Gökyüzü birdenbire oldu;
Mavi birdenbire.
Her şey birdenbire oldu;
Birdenbire tütmeye başladı duman topraktan,
Filiz birdenbire oldu, tomurcuk birdenbire
Yemiş birdenbire oldu.

Birdenbire,
Birdenbire,
Her şey birdenbire oldu.
Kız birdenbire, oğlan birdenbire;
Yollar, kırlar, kediler, insanlar...
Aşk birdenbire oldu.
Sevinç birdenbire.

DALGA

Mesut sanmak için kendimi
Ne kâğıt isterim, ne kalem,
Parmaklarımda cıgaram,
Dalar giderim mavisinden içeri.
Karşımda duran resmin.

Giderim, deniz çeker;
Deniz çerek, dünya tutar.
İçkiye benzer bir şey mi var,
Bir şey mi var ki havada
Deli eder insanı, sarhoş eder.

Bilirim, yalan, hepsi yalan;
Taka olduğum, tekne olduğum yalan;
Suların kaburgalarımdaki serinliği,
İskotada uğuldayan rüzgâr,
Haftalarca dinmeyen motör sesi,
Yalan.

Ama gene de,
Gene de güzel günler geçirebilirim;
Geçirebilirim bu mavilikte.
Suda yüzen karpuz kabuğundan farksız,
Ağacın gökyüzüne vuran aksinden,
Her sabah erikleri saran buğudan,
Buğudan, sisten, aşktan, kokudan...

II

Ne kâğıt yeter ne kalem,
Mesut sanmam için kendimi.
Bunların... hepsi fasafiso.
Ne takayım, ne tekneyim.
Öyle bir yerde olmalıyım
Öyle bir yerde olmalıyım ki,
Ne karpuz kabuğu gibi,
Ne ışık, ne sis, ne buğu gibi...
İnsan gibi.

KİTAPLARA GİRMEYEN

ŞİİRLER

KİTAPLARA GİRMEYEN ŞİİRLER

Bunlar, **Orhan Veli / Bütün Şiirleri** adlı kitapta yer almayan ürünlerdir. Kimisi, şairin sağlığında dergilerde çıkmıştır: «Sicilyalı Balıkçı» (Gençlik, 15.5.1938), «Lakırdılarım» (Varlık, 15.10.1939), «Ben Orhan Veli» (İnkilapçı Gençlik, 15.8.1942). Kimisi şairin ölümünden sonra yayımlanmıştır: «Canan» (Yeni Dergi, 1.2.1951), «Efsane» (Nokta, 15.2.1951), «Bıraktığım Şehir» (Varlık, 1.8.1952), «Bayrak» (Papirüs, Ocak 1967). Kimisini ise ben O. Veli'nin evrakı arasında buldum: «Şaheserim, Manzara, Seyahat, Küçük Bir Kalp, Eleji, İhtiyarlık, Bebek Suite'i».

Beğenmediği için O. Veli'nin bu şiirleri kitaplarına almadığı düşünülebilir. Fakat, kendisi ölüp gittiğine göre, bunların belgesel ve tarihsel bir değer kazandıkları da söz götürmez. Bu bakımdan, topluca yayımlanmalarında yarar vardır.

Bu yararın sağlanmasına izin veren şairin kız kardeşi Füruzan Yolyapan'a teşekkür borçluyum.

EFSÂNE

Bir zamanlardı bu gamhânede bir dem vardı
Gece sahilde sular fecre kadar çağlardı

O çağıltıyla beraber döğünürken def ü çenk
Bir güneş dalgalar üstünde doğar rengârenk

Mavi bir gökyüzü titrerdi güzel bir histe
Rindler muğbeçeler mest bütün mecliste

Ve o hâletle bütün kahkahalar nağmeleşir
Dilde Yahya Kemal'in şarkısı Şehnâmeleşir

O gürültüyle sular çalkalanır çağlardı
Bir zamanlardı bu gamhânede bir dem vardı

Lâkin artık o hayal âlemi bir efsâne
Ses sada yok bu değil sanki o devlethâne

CÂNÂN

Cânân ki Degüstasyon'a gelmez.
Balıkpazarın'a hiç gelmez.

ŞARKI (1)

Felâh bulmadı bir türlü derd ü mihnetten
Ne türlü ateşe yanmış gönül muhabbetten
Müreccah olmadı divânelik bu hâletten
Ne türlü ateşe yanmış gönül muhabbetten

ŞARKI (2)

Dem bezm-i visâlinde hebâ olmak içindir
Cânım senin uğrunda fedâ olmak içindir
Nabzım helecânımda sedâ olmak içindir
Cânım senin uğrunda fedâ olmak içindir

Bardak boşanır bencileyin dolmayı bilmez
Benzim gibi yaprak sararıp solmayı bilmez
Hiç bir şey canımca fedâ olmayı bilmez
Cânım senin uğrunda fedâ olmayı bilmez.

(1) Bu şarkıyı Refik Fersan bestelemiştir.
(2) Bu şarkıyı Suphi Ziya bestelemiştir.

İHTİYARLIK

(Franz Hellens'den mülhem)

Benim, bardağın, sürahinin
Önümüzdesin; rengin uçmuş.
Bu, eski sevdiğim bir duruş.
Elin içinde benimkinin.

İçelim! Madem ömrümüz hoş
Geçmiş, tatmamışız ayrılık;
Madem ne bardağımız kırık,
Madem ne de sürahimiz boş.

Bir gün ikimizden birimiz
İçmek veya doldurmak için
Burada olmıyabiliriz.

SEYAHAT

(René Bizet'ten mülhem)

Her yanı yolculuk dolu gök yüzünde
Altından kuşlarımın çırpınışı var.
Dönüyorlar bir manzaranın üstünde;
Soluk, gül rengi bir günle dönüyorlar.

Hangi liman veya adaya bu gidiş
En canlı çırpınışlar kanatlarında?
Denizde ne bir yelken, ne bir ürperiş;
Bütün zenci kırallar ölü bu anda.

Gidecekler beyaz köpükten izinde
Uzak, ağır ve çok uzak bir vapurun
Birden belirecek hepsinin gözünde
Manzarası, Yafa'nın ve Singapur'un.

Sonra, sabahların en muhayyelini
Geri getirecekler bu uçuşlarında
Ve anlatacaklar hikâyelerini
Hazzın en büyüğünü duyan ruhuma.

SİCİLYALI BALIKÇI

Yüz sene sonra bugünkü dünyadan
Bir tek insan kalmadığı gün,
Sicilya sahillerinde yaşıyan balıkçı
Bir yaz sabahı ağlarını atarken denize
O zamankinden daha geniş gök yüzüne bakıp
Benden bir mısra mırıldanacak
Şarkı halinde;
Bu dünyadan, Mehmet Ali isminde bir şairin
Gelip geçtiğini bilmeksizin

Bu güzel düşüncenin
Olmıyacağından eminim
Fakat nedense bu iş
Benim pek tuhafıma gidiyor.

(Ağustos 1937, Ankara)

ŞAHESERİM

Aşık olduğum zamanlarda
Şiir yazmak adetim değildir.
Halbuki asıl şaheserimi
Onu en çok sevdiğimi
Anladığım zaman yazdım.

Onun için bu şiiri
İlk önce ona okuyacağım.

(Eylül, 1937, Ankara)

BEBEK SUİTE'İ

(Sekiz parçadan müteşekkildir)

Yol

Düzdür.
Üzerinden tramvay geçer.
Adamlar geçer
Kadınlar geçer.

Kadınlar

Kadınlar...
Akşam, sabah
Tramvayı beklerler
Rejinin önünde..

Yeşil

Sevdikleri renk
Yeşildir.
Ellerinde
Yemek çıkınları.

Vatman

Hep karşıya bakar
Cıgara içmez
Vatman
Ömür adamdır.

Peyzaj

Evler, dükkânlar, duvarlar;
Kömür depoları,
Deniz;
Çatanalar, mavnalar, kayıklar.

Deniz

Denizi kim sevmez
Üstünde ve kenarlarında
Balık
Tutulduktan sonra.

Balıkçılar

Bizim balıkçılar
Kitaplardaki balıkçılar gibi
Şarkıyı
Bir ağızdan söylemezler.

Senin Evin

Bütün bu yollardan
Tramvayla geçilir.
Halbuki senin evin
Daha ötededir.

(Ekim, 1937, İstanbul)

BİR ŞEHRİ BIRAKMAK

Bu şehirde yağmur altında dolaşılır
Limandaki mavnalara bakıp
Şarkılar mırıldanılır geceleri.
Bu şehrin sokakları çoktur,
Binlerce insan gelir gider sokaklarında...

Her akşam çayımı getiren
Ve bir beyaz Rus olmasına rağmen
Hoşuma giden garson kadın bu şehirdedir.

Bu şehirdedir
Valsler, fokstrotlar arasında
Şuman'dan Brams'dan
Parçalar çaldığı zaman dönüp
Bana bakan ihtiyar piyanist.

Doğduğum köye müşteri taşıyan
Şirket vapurları bu şehirdedir.
Hatıralarım bu şehirdedir.
Sevdiklerim,
Ölmüşlerimin mezarları.
Bu şehirdedir işim, gücüm
Ekmek param.

Fakat bütün bunlara mukabil
Yine budur başka bir şehirdeki
Bir kadın yüzünden
Bıraktığım şehir..

(18 Kasım 1937, İstanbul)

BAYRAK

Ey bir muharebe meydanında
Avuçları kanımla dolu,
Kafası gövdemin altında,
Bacağı kolumun üstünde,
Cansız uyuyan insan kardeşim!
Ne adını biliyorum,
Ne günahını.
İhtimal aynı ordunun neferleriyiz,
İhtimal düşman.
Belki de tanırsın beni.
Ben İstanbul'da şarkı söyleyen
Tayyareyle Hamburg'a düşen,
Majino'da yaralanan,
Atina'da açlıktan ölen,
Singapur'da esir edilenim.
Alınyazımı kendim yazmadım.
Bununla beraber biliyorum,
O yazıyı yazanlar kadar olsun,
Çilekli dondurmanın tadını,
Cazbant sesindeki sevinci,
Meşhur olmanın azametini.

Sen de nimetler tanırsın biliyorum;
Çaydan, simitten,
Kalınca bir paltodan gayrı.
Zeytinyağlı enginar, kremalı keklik
Bir kadeh
Black and white viski,
Kıl pranga kızıl çengi bir esvap.

Yirmi yıllık çalışmanın
Bir kurşunluk hükmü varmış,
Hayata
Harkof bölgesinde atılmakmış nasip;
Aldırma.
Biz bir bayrak getirdik buraya kadar;
Onu daha ileriye götürürler;
Şu dünyada topu topu
İki milyar kişiyiz,
Birbirimizi biliriz.

LÂKIRDILARIM

1914 de doğdum
15 de konuştum
Hâlâ konuşuyorum.

Lâkırdılarım ne oldu,
Gök yüzüne mi gitti?
Belki de hepsi geri gelecek
Tayyare biçimine girip
1939 da.

Allah varsa eğer
Başka bir şey istemem ondan.
Bununla beraber istemem
Ne Allahın olmasını,
Ne de işimin
Allaha kalmasını.

(Eylül 1939)

RESİMLER

Hiçbiri ona ait değil,
Fakat ne hazin isimleri var
Şu resimlerin:
«Nisan sabahı»,
«Yağmurdan sonra»
Ve «Dansöz».
Baktıkça ağlamak geliyor içimden.

(Nisan 1940)

MANZARA

Karşı evin arkasından ay doğdu.
Akşam serinliği çıktı.
Tramvay sesleri geliyor,
Deniz kokusu geliyor uzaktan.
Manzaradan pek fazla mütehassisim.

(Nisan 1940)

BEN ORHAN VELİ

Ben Orhan Veli,
«Yazık oldu Süleyman Efendiye»
Mısra-ı meşhurunun mübdii..
Duydum ki merak ediyormuşsunuz,
Hususi hayatımı,
Anlatayım:
Evvelâ adamım, yani
Sirk hayvanı filân değilim.
Burnum var, kulağım var,
Pek biçimli olmamakla beraber.

Bir evde otururum,
Bir işte çalışırım.
Ne başımda bulut gezdiririm,
Ne sırtımda mührü nübüvvet.
Ne İngiliz kıralı kadar
Mütevaziim,
Ne de Celâl Bayar'ın
Sabık ahır uşağı gibi aristokrat.
Ispanağı çok severim.
Puf böreğine hele
Biterim.
Malda mülkte gözüm yoktur.
Vallahi yoktur.
Oktay Rifat'la Melih Cevdet'tir
En yakın arkadaşlarım.
Bir de sevgilim vardır pek muteber;
İsmini söyleyemem,
Edebiyat tarihçisi bulsun.
Ehemmiyetsiz şeylerle de uğraşırım
Meşgul olmadığım ehemmiyetsiz
Sadece üdeba arasında.

Ne bileyim,
Belki daha bin bir huyum vardır.
Amma ne lüzum var hepsini sıralamaya?
Onlar da bunlara benzer.

KÜÇÜK BİR KALP

(Jules Supervielle'den mülhem)

Asvaltın üzerinden
Bisikletle geçen kızın
Bacaklarının arasında
Bir güvercin çırpınmada
Ve küçük bir kalp..
Küçük bir kalp çarpmadadır.

ELEJİ

(Philippe Soupault'dan mülhem)

Şakir efendi,
Koltukçu,
Öldü.
Dün
Gece
Çerkeşte.
Gitti,
Öldü;
Çerkeşte öldü, gitti.

BİRİNCİ BASIM İÇİN
Yazılar

ORHAN VELİ KANIK'IN ŞİİRLERİ

MUZAFFER UYGUNER

1967 yılının başlarında Orhan Veli ile ilgili üç kitap birden yayımlandı. Bunların ikisi benim, üçünsüsü de Asım Bezirci'nin. İki kitabım hakkında ben konuşacak değilim elbette. Belki konuşanlar bulunur. Bezirci'nin kitabı, **Orhan Veli Kanık** (Şairliği) üzerinde duracağım Kitabın dış kapağında «Orhan Veli Kanık - inceleme» deniyor. İç kapağında ise «Orhan Veli Kanık (Şairliği)». İkincisi daha doğru geliyor bize. Çünkü, Bezirci, Orhan Veli'nin yalnızca şairliği üzerinde durmuş, onun bu yanını incelemiş. Düzyazıları ile Yaprak'taki yazıları üzerinde, öyküleri üzerinde de durmak gerekiyor elbette.

Bezirci'nin «Orhan Veli Kanık» adlı kitabı, Orhan Veli'nin hayatına kısaca değinen (2 sayfa) bir giriş ile başlıyor. Bundan sonraki bölümlerde **İlk şiirleri, Garip, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı, Son Şiirleri** ele alınmıştır. İlk şiirleri iki kümeye ayırıyor Bezirci: Eski şirler, yeni şiirler. Eski şiirler, Orhan Veli'nin eski anlayışa dayanarak yazılan şiirleridir. Bu şiirler, o anlayış içinde hiç de küçümsenmiyecek başarılı şiirlerdir. Orhan Veli Kanık adlı kitabımızda bu hususu belirtmiş-

tik. Bezirci ise, ayırabildiği sayfa olanakları içinde bu şiirler üzerinde daha fazla durmakta, bunların temlerini, diğer şairlerin şiirleri ile yakınlıklarını belirtmektedir. Bu şiirler hakkındaki yargısı ise şöyle özetlenebilir: «O. Veli'nin edebiyat hayatına girerken ne kadar hazırlıklı ve güçlü olduğunu göstermektedir» bu şiirler. Bezirci, eski şiirlerin yanında yeni şiirleri de incelemekte ve bunların bazı acemiliklerle dolu ilk çalışmalar olduğunu belirtmektedir. Bunları Garip adlı kitabına almadığı gibi, sonrakilere de almaması, Orhan Veli'nin bu şiirleri bir yana ıttığını da göstermektedir. Bezirci, ilk şiirleri arasında olup da Bütün Şiirleri'ne alınmayan on şiiri olduğunu söylemektedir. Bunlar, Eleji, Seyahat, Bebek Süiti, İhtiyarlık, Şaheserim, Bir Şehri Bırakmak, Küçük Bir Kalb Resimler, Manzara, Hayat Böyle Zaten (s. 7).

... Bezirci, Orhan Veli'nin şiirini incelerken zaman sırasını izlemiştir. İlk şirlerinden sonra, yukarda da değinildiği gibi sırasıyle kitaplarını incelemiş, son şiirlerini de ayrıca değerlendirmiştir. Buna göre Orhan Veli'nin şiirinde, en sonunda dörtlü ayırım yapar: Garip'e bağlanan şiirler, duygu ve doğa şiirleri, toplumsal şiirler, folklorsu şiirler. Garip'ten başlıyarak ortaya çıkan bu belirlenme doğrudur. Garip şiirleri «yürekten çok kafaya seslenirler. Çoğunda ince bir alay (ironi) bulunur. Küçük insanların gündelik hayat hikâyeleri, yolculuk anıları, çocukluk yaşantıları, tabiatla ilişkiler, savaşın kötülükleri bellibaşlı konulardır.» (s. 64). Boyları kısadır. Hayat, madde, akıl, mizah, doğa, gerçeklik ön plândadır. Halk diline dönük şiirlerdir bunlar. Duygu ve doğa şiirleri ise daha çok duyguya yaslanır, doğayı olduğu gibi vermeye yönelir. Toplumsal şiirler, önceleri bireyler üzerinde durulurken sonradan toplumla ilgili, çoğulla ilgili konulara yer vermekle gelişen şiirlerdir. Bu şiirler Yenisi adlı kitabına giren bazı şiirlerle başlar, daha doğrusu bu şiirler Yenisi adlı kitabın yayımlandığı yıllarda yazılmağa başlamıştır. Duygusal şiirler de bu dönemde belirlenir, bu kitapta belirli olarak görülür. Folklorsu şiir

Destan Gibi ile başlar ve son şiirlerinden bir ikisi de bu kümede yer alır.

Bezirci, onun toplumsal şiir konusunda bir «ideolojiye, bir ülküye bağlanmaya kadar» gittiğini söylüyor (s. 55). Bunu kanıtlamak için de Yaprak'ın üçüncü sayısında yayımlanan Yaşayan Sanat ve Lettrisme adlı yazısından şunları alır kitabına: «Şekil bakımından türlü imkânları denemiş olan Türk şiirinin de, bir dünya görüşüne bağlanması lâzım. Üstelik bu görüş, ileri bir görüş, çağımıza yaraşır bir görüş olmalıdır». Bu satırlarda «görüş»ün ne olduğu pek belli değil, ama, Bezirci, başka yazıları da anarak onu sosyalizm'in içine sokuyor. Son zamanlarda yazdığı yazılarda ve şiirlerde böyle bir fikri bulmak belki mümkündür, fakat bunun, Bezirci'nin söylediği gibi, bir hareket haline geldiğini söyleyemeyiz. Yaşasaydı belki öyle olabilirdi, ama aksi de olabilirdi. Nasıl kendi yarattığı şiirin, «Garip, şiirinin sınırlarını sonradan aşmış, onun bağlarını koparmış ise böyle bir yönelişten de dönebilirdi. Yaprak dergisini çıkardığı halde, onu bir eylem şairi, eylem kişisi olarak değerlendiremeyiz gibi geliyor bana. Toplumun insanlarını, kötü yanlarını, aksayan yönlerini göstermesi bunun için yeter olmasa gerek.

Bezirci, zaman sıralaması esasına göre değerlendiriyor Orhan Veli'nin şiirini. Böylece beliren ve gelişen yönlerini ortaya koyuyor. Bu arada onun temlerini de belirtiyor. Bezirci'nin bu yöntemi Orhan Veli'yi değerlendirmede başarılı oluyor. Temlere göre yapılacak bir incelemede, onun şiirini değerlendirmede bir yöntem olarak düşünülebilir. Böyle bir değerlendirmede temlerin gelişmesi ortaya konulur. Belki bir başka inceleyici de bu yöntemle değerlendirmeye gidebilir ilerde. Nitekim, Yeni Dergi'nin yarışması dolayısıyle, Yüksel Pazarkaya'nın bir başka yöntemle değerlendirmeye gittiği anlaşılıyor. Orhan Veli hakkında daha ne yazıldı ki..

Kitap, öznel bir açıdan yapılan bir değerlendirme değildir. Bezirci, nesnel bir görüşle değerlendiriyor Orhan

Veli'nin şiirini. Vardığı ve özetlediği sonuçlara katılıyoruz. Ancak, toplumsal şiirler konusundaki görüşte biraz farklı bir görüşteyiz.

Kitabın önemli bir bölümü de bibliyografyadır. Yeni Dergi'de yayımlanan bu bölümde noksan bulduklarımızı daha önce bildirmiştik (10 yazı, 2 antoloji, 1 kitap). Bezirci, Yeni Dergi'deki yayımdan sonra çıkan yeni yazıları ve kitapları da eklemiş buraya. Fakat eskilerden bazıları var ki gözden kaçmış (...)

Bezirci'nin Orhan Veli Kanık adlı kitabı nesnel değerlendirmeye güzel bir örnektir. Öteki yönlerini (düz yazı ve öyküler'ni) de değerlendirmesini beklemeliyiz) (...)

(Varlık, 1. 8. 1967)

ORHAN VELİ KANIK

(İnceleme — Asım Bezirci)

DOĞAN HIZLAN

Bizde biyografi ve monografi türündeki eserler çok azdır. Bir sanatçının ve eserinin ayrıntılarına inilmez. Asım Bezirci'nin Orhan Veli'si, şair hakkında hazırlanmış ilk geniş monografi çalışması sayılabilir. Eleştirmen Bezirci, Orhan Veli'nin hayatını, şiirinin ortaya çıkışını, gelişmesini, etkilenmesini ve etkilemesini kronolojik olarak bir inceleyici titizliği ile ortaya koymaya çalışmış. O. Veli'nin kişiliğini anlatırken birbirinden ayrı değerlendirilmesi imkânsız olan Garip üçgenin'n de Türk edebiyatındaki yerini belirtiyor. Yazar kitaba Orhan Vel'nin kısa hayat hikâyesi ile başlıyor. Şair'n 1926 dan ölümüne kadarki şiir serüvenini kitaplarına göre ayrı ayrı özetliyor, değerlendiriyor, yargılıyor. Bezirci şairi çoğunlukla ortamı içinde incelemiş,

böylece şairin şiire başladığı, şiirini sürdürdüğü yıllarda Türk şiirindeki çeşitliliği görebiliyor, şairi bu ortam içinde nereye oturtabileceğimizi kestirebiliyoruz. İnceleme Orhan Veli'nin bütün şiirlerini okumuş olanlara yeni değerlendirme açıları sunmakla birlikte, şiiri hiç bilmiyenlere de gerekli ilk yalın bilgiyi vermektedir. Asım Bezirci, Orhan Veli incelemesinde bazı özellikleri, ögeleri bulup bunları değerlendirerek tutarlı bir sonuca ve yargılamaya varmaktan çok, şairin her kitabını ayrı ayrı bir tanıtma, bir özetleme yazısı niteliğinde sunuyor, bunun sonucunda da yer yer aynı şeyleri söyleme tehlikesine düşüyor. Bu yargılama yöntemi okuyucuyu yoruyor. İncelemenin önemli bir yanı eserin sonuna konulan «Orhan Veli Bibliyografyasıdır». Biblyografya çalışmasının bundan sonraki inceleyicilere yararlı bir kaynak olacağı kanısındayım.

(Varlık Yıllığı, 1968)

ASIM BEZİRCİ'NİN İKİ KİTABI

HALÛK AKER

Orhan Veli Kanık en yeni kitabı Bezirci'nin. Orhan Veli Kanık üzerine bir inceleme. Orhan Veli ve arkadaşları Türk şiirinin belli bir döneminin öncüleri idi. Ayrıca şiirimizi geniş ölçüde etkilemişler ve belli bir süre o yolda şiir yazmanın zorunluğuna çoğu genci inandırmışlardır. Türk şiirinin belli bir döneminde egemenlik kuran bir şairin incelenmesi, derinliğine kavranması gereklidir.

Asım Bezirci Orhan Veli'yi incelemekle kuşkusuz iyi bir iş yapıyor. Kitabı üstüne türlü bakımlardan durulabi-

lir, beğenilir ya da beğenilmez ama Bezirci'nin kendisi çalışmış olmakla, sorumluluk yüklenmekle eleştirmemiz içinde kendi ayrık yanını koruyor, böylelikle saygı duyulası davranışını sürdürüyor.

Asım Bezirci Orhan Veli'nin tarihsel şiir gelişimini yansıtmayı temele almış, incelemesini ona göre düzenlemiş. Başta O. Veli'n'n ilk şiirleri ele alınıyor, onların yazıldığı dönemdeki şiir anlayışlarına kısaca değiniliyor. Sonra sırasıyla **Garip, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı** kitapları ele alınıyor. O. Veli'nin kitap halinde toplayamadığı son şiirleri üzerinde duruluyor. O. Veli'nin kendi şiir evrimi okura iletilmeğe çalışılıyor. Yazar genelleme bölümünde O. Veli'nin şiir evminin kısa bir özetini ve çalışmasının sonucunu, kendi yorumunu ekliyor. Kitabın sonuna O. Veli için yazılan yazıların bir bibliyografyası da eklenmiş.

Bundan beş altı yıl öncesi için konuşulsaydı Asım Bezirci'nin bu kitabı beğenilir, üstüne olumlu şeyler söylenirdi. Saktıncaları üstüne durmak, eksiklerini kurcalamak pek önemli görünmezdi. Bugün için eksikleri önemli oluyor. Çünkü o günden bu yana bizde eleştiri örnekleri gittikçe artıyor, artmasıyla da eleştiriden beklediklerimiz konusunda daha bir titizleniyoruz.

Bence Bezirci'nin eksiklikleri şunlar: Orhan Veli'nin şiirimize getirdiği yenilikleri çok genel bir plânda ele alıyor, onun aynı şiir serüveninde birlik olduğu arkadaşlarından ayrımını kurmuyor. Çünkü asıl o zaman getirdikleri yapı içinde kişilikleri belli olacaktır.

Orhan Veli şiirine yazar sanki O. Veli günlerinde yaşıyormuşuz gibi bakıyor. O günden bu yana geçen günler hesaba katılmayınca da edebiyatın süren, değişen, devinen varlığını zedeliyor. Bugünkü şiir beğenisinden O. Veli'nin değerlendirilmesinin «şu yaşadığımız günler için» anlamının çok daha önemli olacağı ve edebiyatı yürüten dizgesinde tutacağı unutuluyor.

Asım Bezirci eleştirmesini, beğendiği, doğruladığı yazarların cümlelerini (düşüncelerini) kullanmakla yürütüyor. Ama kendisi aldığı bu cümleleri, düşünceleri dayanak olarak kullanmakla yetiniyor. Onları açmıyor, yorumlamıyor. Örneğin Ataç zamanında yapılan bir değerlendirmeye çok birşey katmayıp onu yinelemenin ne anlam taşıyabileceğini düşünmüyor. Bu türlü kullanışları onu bir çeşit kolay yola sokuyor. Eleştirmesi dipnotlu eleştirme oluyor.

Sonuç: Bezirci'nin uzun yıllar eleştirme sorunları üzerinde nasıl çalıştığını, aman bilmez yorucu bir çabaya katlandığını biliriz. Bizler bugün böyle konuşabiliyorsak bunu biraz Bezirci gibi Ataç sonrası nesnel eleştirme anlayışına yönelen eleştirmenlerimize borçluyuz. Haklarını her zaman vermeye hazırız. Ama Bezirci gibi çalışkan, bu yolda çok emeği geçmiş bir yazardan da eleştirmesini artık aşmasını beklemek, onu bu yolda uyarmak da hakkımız olmalıdır.

(Yordam, Yaz 1967, sayı 15)

İÇİNDEKİLER

ORHAN VELİ (İNCELEME) :

Haya'ı ... 7
İlk Şiirler ... 11
Garip ... 41
Vazgeçemediğim ... 59
Destan Gibi ... 71
Yenisi ... 81
Karşı ... 97
Son Şiirler ... 111
Genelleme ... 129
Orhan Veli İçin Yazılanlar ... 135

SEÇMELER (ANTOLOJİ) :

İlk Şiirler
Gün Doğuyor ... 155
Tereyağı ... 156
Kuş Ve Bulut ... 156

Garip

Kitabe-i Seng-i Mezar 157
Bayram 159
Anlatamıyorum 160

Vazgeçemediğim

Değil 161
Tren Sesi 161
İstanbul Türküsü 162

Des'an Gibi

Yol Türküleri 163

Yenisi

Tahattur 167
Sere Serpe 168
Altındağ 169

Karşı

Karşı 171
Gün Olur 172
İstanbul'u Dinliyorum 173

Son Şiirler

Macera 175
Birdenbire 176
Dalga 177

Kitaplara Girmeyen Şiirler

Efsane 181
Canan 182
Şarkı 182
İhtiyarlık 183

Seyahat 184
Sicilyalı Balıkçı 185
Şaheserim 186
Bebek Suite'i 187
Bir Şehri Bırakmak 189
Bayrak 190
Lakırdılarım 192
Resimler 193
Manzara 193
Ben Orhan Veli 194
Küçük Bir Kalp 196
Eleji 196

BİRİNCİ BASIM İÇİN

O. Veli Kanık'ın Şiirleri (M. Uyguner) 198
O. Veli Kanık (D. Hızlan) 201
A. Bezirci'nin İki Kitabı (H. Aker) ... 203

ASIM BEZİRCİ

BİLİMDEN YANA

AHMET HAŞİM

ORHAN VELİ

ABDÜLHAK HÂMİT VE «TÂRIK»

DİDEROT (André Cresson'dan)

SOSYALİZMİN FELSEFESİ (René Maublanc'dan)

OLUŞ YAYINLARI

Asım Bezirci

1927'de Erzincan'da doğan Asım Bezirci, düzenli yazmağa 1957'de başladı. Şimdiye değin 26 kitap (14'ü çeviri) yayımladı. Türkiye'de nesnel/bilimsel eleştirinin kurulmasına öncülük etti. Bu yolda edebiyatımızın çeşitli dönemlerini, sorunlarını ve kişilerini kucaklayan örnekler verdi. 1963'te Otağ dergisinin, 1968'de Yeni Dergi'nin okurlarına yönelttiği soruşturmada yaşayan eleştirmenlerin en beğenileni seçildi.

Orhan Veli

«Asım Bezirci'nin Orhan Veli adlı kitabı nesnel değerlendirmeye güzel bir örnektir. (...) Vardığı ve özetlediği sonuçlara katılıyoruz.» (Muzaffer Uyguner).

«Asım Bezirci'nin Orhan Veli'si, şair hakkında hazırlanmış ilk geniş monografi sayılabilir. Eleştirmen Bezirci, Orhan Veli'nin hayatını, şiirinin ortaya çıkışını, gelişmesini, etkilenmesini ve etkilemesini, kronolojik olarak bir inceleyici titizliğiyle yazmış» **(Doğan Hızlan).**

Genişletilerek ikinci kez basılan bu kitabında Asım Bezirci Orhan Veli'nin hayatını ve eserlerini bilimsel bir tutumla gözden geçiriyor, geniş bir bibliyografya veriyor. Şairin en güzel ürünleri ile hiç bir kitabına alınmayan şiirlerini sunuyor.

Fiatı 10 Lira

kapak: s.yücel